

TRIVSEL, SUNDHED OG SUNDHEDSVANER BLANDT 16-20-ÅRIGE I DANMARK

Susanne Aaen og Gert Allan Nielsen

Kræftens Bekæmpelse

 Sundhedsstyrelsen

TRIVSEL, SUNDHED OG SUNDHEDSVANER BLANDT 16-20-ÅRIGE I DANMARK

Forfattere: Sociolog Susanne Aaen (aaen@cancer.dk) & PhD. Gert Allan Nielsen (gnielsen@cancer.dk)

Copyright © Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen, Maj 2006

Tryk: Holmen Center-Tryk A/S

Lay-out: Dorte Ringgaard Jensen

Oplag: 500 eksemplarer

Uddrag, herunder figurer, tabeller og kortere citater, er tilladt med kildeangivelse:

Aaen, Susanne & Nielsen, Gert A. Trivsel, sundhed og sundhedsvaner blandt 16-20-årige i Danmark

Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen 2006

Rapporten kan købes ved henvendelse til:

Kræftens Bekæmpelse

Strandboulevarden 49

2100 København Ø

Tlf.:35257500

Pris: 100,-

Eller downloades fra Sundhedsstyrelsens hjemmeside: www.sundhedsstyrelsen.dk

ISBN 87-7676-301-3 (elektroniske udgave)

Kræftens Bekæmpelse Rapport 05/2006

ISBN 87- 91277- 70-1

Denne rapport kan i elektronisk form

hentes på www.cancer.dk/rapporter eller på www.muld-survey.dk

Kræftens Bekæmpelse

FORORD

Denne rapport om "Trivsel, sundhed og sundhedsvaner blandt 16 – 20-årige i Danmark", har til formål at belyse sammenhængen mellem trivsel på den ene side og sundhed og sundhedsvaner på den anden.

Det er den anden tema-rapport i MULD-serien, "Monitorering af unges livsstil og dagligdag". MULD undersøgelserne er postale spørgeskemaundersøgelser på et repræsentativt udsnit af de 16-20-årige danskere, og laves i et samarbejde mellem Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen. Denne temarapport bygger på data fra de 5 MULD-undersøgelser, der er gennemført i perioden 2000-2004.

Temarapporten søger at indkredse begrebet "trivsel" og at belyse relevansen af at inddrage "trivsel" i arbejdet med sundhedsfremme for unge. I rapporten vil der være fokus på gruppen af unge, der ikke trives optimalt belyst ud fra forskellige aspekter af deres dagligdag. Manglende trivsel i hverdagen analyseres i forhold til demografi, familieforhold og i forhold til de unges sundhed, vaner og livsstil. Forskningsmæssigt kan rapportens mange illustrative statistiske sammenhænge mellem manglende trivsel og usunde vaner, bidrage med ideer til forskningstemaer, i forhold til årsagssammenhænge og forklaringsmekanismer bag de statistiske sammenhænge som rapporten finder.

Rapportens "her og nu" billede af unge danskeres trivsel skal desuden give alle, der arbejder med unge, inspiration til at inddrage trivsel i arbejdet med at forbedre sundhedsvaner blandt unge. I forbindelse med strukturreformen i 2006, bliver ansvaret for forebyggelse lagt ud i kommunerne. Forebyggelsen kommer dermed tættere på borgerne i deres hverdag. Det bliver således et naturligt vendepunkt, hvor det bliver endnu mere relevant at inddrage trivsel som en væsentlig faktor, der former sundhedsvaner hos unge mennesker.

Tak til alle de snart 18.000 unge, der har brugt tid på at udfylde spørgeskemaer, tak til Stine Birk Nissen, Gerda Engholm, Niels Kristensen og Lene Ringgaard, for kvalificerede faglige bidrag, samt til Anne Marie Sindballe fra Sundhedsstyrelsen og Torben Cordtz fra Storstrøms Amt for konstruktiv gennemlæsning og kritik.

København 1/5 2006

Susanne Aaen og Gert Nielsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	3
Indholdsfortegnelse	5
1. Opsummering	7
1.1 Begrebet trivsel	7
1.2 Datamateriale	7
1.3 Resultater	8
1.4 Forventninger, støtte og pres	9
1.5 Trivsel, uddannelse og vennemiljø	9
1.6 Trivsel, sundhed og livsstil hænger sammen	10
2. Trivsel som begreb	11
2.1 Ungdom	11
2.2 Trivsel	11
2.3 Individplan, Interpersonelt/nære sociale miljø	14
2.4 Organisationer/institutioner	15
2.5 Det lokale samfund, samfundsplan/Overstatslige	15
2.6 Sundhedsvaner og sundhed	16
2.7 Trivsel et multifacetteret begreb	16
2.8 Indikatorer på dårlig trivsel	17
3. Data-, Metode- og Læsevejledning	19
3.1 Datamaterialet	19
3.2 Spørgeskemaet	20
3.3 Læsevejledning	20
3.4 Introduktion til figurer og tabeller i rapporten	20
4. Trivsel hos de unge	23
4.1 Fire dimensioner af manglende trivsel blandt unge	23
4.2 Unge med flere trivselsproblemer	25
4.3 Trivsel, alder og familiær baggrund	26
4.4 Resumé af resultater	32
4.5 Diskussion	32
5. Pres og forventninger	35
5.1 Unges opfattelse af forventninger til dem	36
5.2 Unges oplevelse af forventninger og dets betydning for trivsel	42
5.3 Resumé af resultatet	49
5.4 Diskussion	49
6. Trivsel og det nære sociale miljø	51
6.1 Uddannelserne	51
6.2 Skoletrivsel	53
6.3 Venner og fortrolige	57
6.4 Resumé af resultater	60
6.5 Diskussion	60

7. Sundhedsadfærd	63
7.1 Trivsel og rygning	63
7.2 Trivsel og alkohol	66
7.3 Trivsel og brug af hash	68
7.4 Trivsel og fysisk aktivitet	71
7.5 Resumé af resultater	73
7.6 Diskussion	73
8. Trivsel og Sundhed	75
8.1 Selvvurderet helbred	75
8.2 Selvvurderet fysisk form	77
8.3 Hovedpine	78
8.4 Træthed	79
8.5 Stress	80
8.6 At føle sig irriteret	81
8.7 BMI	82
8.8 Resumé af resultater	84
8.9 Diskussion	85
Referencer	87
Bilag A Præsentation af anvendte variable	91
Trivselsindikatorer	91
Demografiske variable	92
Egne og andres forventninger	92
Social adfærd	93
Sundhedsvaner	94
Sundhed	95
Referencer	96
Bilag B Svarfordeling på anvendte trivselsindikatorer	97

1. OPSUMMERING

1.1 BEGREBET TRIVSEL

Trivsel er et begreb, som de fleste har en umiddelbar forståelse af i hverdagen, det er dog noget mindre umiddelbart, hvordan begrebet kan måles. I denne rapport anvendes fire indikatorer på trivsel. Det er ikke meningen, at de fire trivselsindikatorer skal dække alle elementer af begrebet, snarere at de skal fungere som vigtige dimensioner af det, som mange mennesker kan relatere sig til. Ud fra de spørgsmål, der indikerer trivsel, deler vi de unge i tre grupper. En gruppe, der slet ikke rapporterer om trivselsproblemer, en med mere "normale" problemer for unge og endelig en gruppe, der har lidt flere problemer end gennemsnittet. Det er den sidste gruppe, rapporten fokuserer på.

De fire trivselselementer er:

- Personlige problemer i hverdagen

De unge er spurgt, om de har personlige problemer, der gør det vanskeligt for dem at klare daglige gøremål. Spørgsmålet er stillet således for at få fat i den gruppe af unge, der er mere besværet i hverdagen, end "normale" teenager-bekymringer giver anledning til.

- Ensomhed

Ungdomsperioden er en tid med løsrivelse fra barndomsfamilien og dannelse af nære relationer med jævnaldrende. De sociale relationer er derfor centralt og et område, der udvikles med stor hastighed og med mange udfordringer og krav, netop i denne aldersgruppe. Som indikator for dette aspekt af trivsel er de unge derfor blevet spurgt: "hvor ofte i hverdagen de føler sig ensomme". Det spørgsmål, der anvendes til at indikere "trivsel", er således, om deres sociale relationer opfylder det behov for kontakt, som den enkelte har, og ikke til det faktiske omfang af deres sociale kontakter. Spørgsmål, om hvor tit de er sammen med deres venner i deres fritid, er en god indikator for, om de er voksen- eller kammeratskaborienterede, men det siger ikke noget om kvaliteten af denne relation.

- Lav følelse af sammenhæng

Følelse af sammenhæng (Sense of Coherence) belyser, om den unge i almindelighed oplever tilværelsen som håndterbar, forståelig og meningsfuld. Forskning har vist, at der er sammenhæng mellem dette lidt mere eksistentielle begreb på den ene side og sundhed og livsstil på den anden. Denne indikator er taget med for at give et indtryk af sammenhænge mellem lidt dybereliggende psykologiske mekanismer og de mere hverdagsrelaterede problemstillinger.

- Oplevet forventningspres fra forældre til at klare skole/arbejde godt

Overensstemmelse mellem forventninger og realiteter indgår i nogle trivselsdefinitioner og er samtidig et aktuelt tema i ungdomsforskning. Forældrenes forventninger har vist sig at have tæt sammenhæng med de unges trivsel. Da præstationer i skole eller på arbejde er centrale "forventningsområder" for begge generationer, har vi valgt denne som gennemgående indikator.

Undersøgelsens fund kan opdeles i 2 hovedtemaer:

- Forekomsten af trivselsproblemer i forskellige grupper af unge
- Sammenhængen mellem unges sundhed og livsstil på den ene side og trivsel på den anden.

1.2 DATAMATERIALE

Data til denne rapport stammer fra spørgeskemaundersøgelsen MULD, der står for Monitorering af Unges Livsstil og Dagligdag. Undersøgelsen er gennemført i årene 2000, 2001, 2002, 2003 og 2004, såvel nationalt som i udvalgte amter. I den nationale undersøgelse er der årligt udsendt ca. 3000 spørgeskemaer

til unge mellem 16 og 20 år bosat i Danmark. Udvælgelsen er sket ud fra CPR-registret, baseret på hvilken dag i måneden man er født, hvilket skulle sikre, at det var repræsentativt. Den samlede undersøgelsespopulation, der anvendes i dette studie, er på 9714 unge fra hele landet, henholdsvis 4196 drenge og 5518 piger.

Spørgeskemaet indeholder spørgsmål om livsstil på områderne fysisk aktivitet og kost samt brug af tobak, alkohol og illegale stoffer. Derudover stilles der spørgsmål om trivsel. De fleste spørgsmål er validerede spørgsmål, der for sammenlignelighed er taget fra tilsvarende nationale og internationale undersøgelser.

1.3 RESULTATER

Generelt trives danske unge godt. En betydelig del af de unge rapporterer dog forskellige problemer i hverdagen.

Der er 27 % af drengene og 41 % af pigerne, som i større eller mindre grad har personlige problemer, der gør det svært at klare dagligdagen. Mens 11 % af drengene og 16 % af pigerne ofte føler sig ensomme.

Det er dog ikke nødvendigvis de samme unge, der har problemer på flere fronter. Figur 1 viser andelen af unge med dårlig trivsel på kun én trivsels-indikator og henholdsvis to og tre trivselsindikatorer. Indikatorerne er personlige problemer, ensomhed og lav sammenhængsfølelse (tilhører de 40 % med lavest sammenhængsfølelse). Figuren er opdelt på køn, og viser bl.a., at flere piger end drenge har alle tre problemer.

En gruppe på 6 % af drengene og 11 % af pigerne har trivselsproblemer, der både omfatter personlige problemer, ensomhed og en lav følelse af sammenhæng i deres liv.

Der er flere mønstre, der går igen for samtlige indikatorer, der er valgt til at belyse trivsel hos de unge. De tydeligste sammenhænge er følgende;

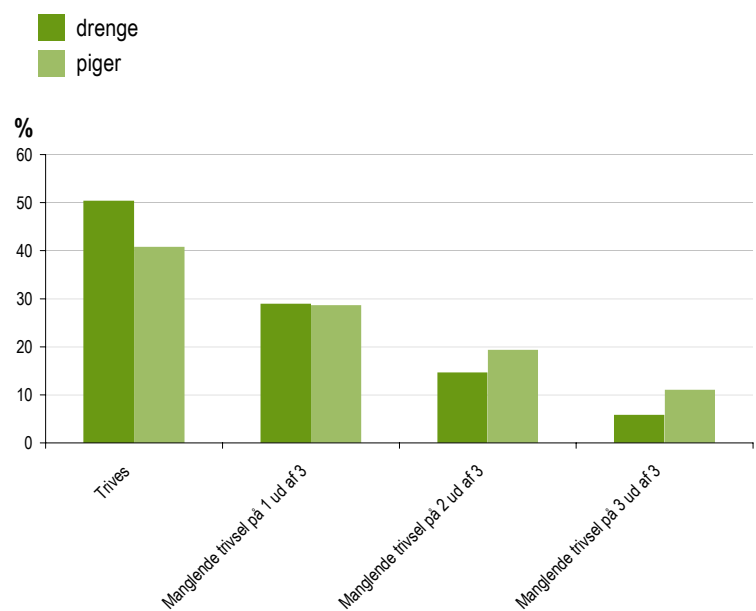
- Piger rapporterer flere trivselsproblemer end drenge.

- Andelen med problemer stiger med alderen mellem 16 og 18 år, hvorefter manglende trivsel falder eller stagnerer for de 19-20-årige. Dette aldersfænomen hænger måske sammen med, at der netop er mange skift i rammerne for de 17-18-årige. Fra folkeskole til gymnasium eller teknisk skole eller ud på arbejdsmarkedet.

- For både drenge og piger er der en langt større andel med trivselsproblemer blandt unge fra brudte familier.

- Der er ikke nogen klar sammenhæng mellem unges trivsel og forældrenes sociale status målt ved uddannelsesniveau, men forskellige nuancer. Der ses en tendens til, at ensomhed og manglende følelse af sammenhæng i hverdagen er hyppigere blandt unge, hvis forældre har en kortere uddannelse. Der er ligeledes en tendens til, at personlige problemer er hyppigere blandt piger, hvis forældre har "ingen" eller "kort" uddannelse. Derimod er forventningspres jævnt fordelt blandt de unge, uanset forældrenes uddannelsesbaggrund.

Figur 1: Andelen med et eller flere trivselsproblemer: personlige problemer, ensomhed og lav sammenhængsfølelse fordelt på køn (%).

1.4 FORVENTNINGER, STØTTE OG PRES

Undersøgelsen belyser både de unges egne ambitioner og deres oplevelse af forventninger til dem fra forældre, venner/bekendte og "samfund", som det er præsenteret i medierne.

Generelt er unge ambitiøse, f.eks. har 63 % af drengene og 74 % af pigerne høje ambitioner mht. skolen og arbejdet. Samtidig har 52 % af drengene og 57 % af pigerne høje ambitioner om at være sociale. I denne sammenhæng er det værd at nævne, at det at "leve sundt" også er vigtigt for de unge – det kommer ind på en tredje plads - det er kun 8 % af drengene og 3 % af pigerne, der ingen ambitioner har om sund levevis.

Størstedelen af unge føler, at omgivelsernes forventninger støtter dem, uanset om det er forældrene, venner og bekendte, eller om det er samfundets forventninger, der refereres til. Men forventninger kan også opleves som pres. Forventningspres opleves inden for flere områder af de unges liv. Men omverdenens forventninger til at unge skal klare skolen/arbejdet godt og vide, hvilken uddannelse/arbejde de vil have, er de områder, hvor flest føler sig "presset" af forventningerne. Og her er det ikke overraskende både forældre og samfund, der leverer presset.

Personlige problemer, ensomhed og en lav følelse af sammenhæng er mere udbredt blandt de unge, der føler sig presset, i forhold til at "vide hvilken uddannelse eller hvilket arbejde de vil have" end blandt dem, der føler sig støttet af omgivelserne. Det er især pres fra forældre og samfund, der viser sammenhæng med andre trivselsproblemer, og der er således en stor udfordring i at matche ambitioner, evner og forventninger således, at det ikke bremser den unges udviklingspotentiale.

1.5 TRIVSEL, UDDANNELSE OG VENNEMILJØ

Blandt de unge, der ikke trives, er der flere, der rapporterer, at de klarer sig dårligt i skolen, at de pjækker, har svært ved at få nye venner, og at de ikke har nogen at tale med om deres problemer, hvis man sammenligner med dem, der ikke har trivselsproblemer. Dette kunne indikere, at dårlig trivsel er en del af en ond cirkel med lavt skoleselvverd, pjæk, manglende fortrolighed og vanskeligheder med at få venner.

Der er ikke klare sammenhænge mellem trivsel og de forskellige ungdomsuddannelser. Der er således unge med manglende trivsel inden for alle uddannelsesretninger. Unge, der oplever et pres fra deres forældre omkring præstationer i skole, findes hyppigst på de gymnasiale uddannelser, mens der er en langt større andel ensomme blandt dem, der ikke er under uddannelse. På erhvervsuddannelserne findes en større andel ensomme piger sammenlignet med gymnasieungdommen. Der er flest unge med en lav sammenhængsfølelse i folkeskolen.

1.6 TRIVSEL, SUNDHED OG LIVSSTIL HÆNGER SAMMEN

Der er sammenhæng mellem manglende trivsel og "usund" livsstil, uanset hvilken af de fire indikatorer for manglende trivsel, der belyses. Især er der sammenhæng mellem manglende trivsel og rygning, henholdsvis brug af hash. Mens det ofte at drikke sig fuld, eller at have en stillesiddende hverdag, kun hænger sammen med nogle af trivselsindikatorerne.

Udover at der er sammenhæng mellem manglende trivsel og usund livsstil, er der også fundet sammenhæng mellem manglende trivsel og selvrapporteret dårligt helbred og dårlig fysisk form. En større andel af unge med manglende trivsel har følt sig generet af forskellige sygdomssymptomer, som hovedpine, træthed, stress og irritabilitet inden for en fjortendagsperiode omkring besvarelse af spørgeskemaet.

Unge, der er ensomme, der har en lav følelse af sammenhæng i deres liv eller drenge, som oplever deres forældres forventninger som et pres, har øget risiko for at være overvægtige i forhold til unge, der trives.

Sammenhængen mellem trivsel og sundhedsvaner er veldokumenteret, det er dog mest selvværdets betydning for rygning, man har set på. At forhold som ensomhed, problemer i hverdagen, forventningspres og lav følelse af sammenhæng hænger så snævert sammen med rygning og med andre livsstilsfaktorer, er nyt.

Der ligger et muligt forebyggelsespotentialt i at inddrage trivsel i arbejdet med at motivere unge til at vælge en sundere livsstil. Efter forfatterens mening er det at etablere et - for de unge motiverende - samarbejde mellem ungdomsuddannelserne, de nye forebyggelsesenheder i kommunerne og alle andre, der arbejder med unge lokalt, en særlig spændende og nærværende udfordring i forbindelse med den nye kommunalstruktur.

2. TRIVSEL SOM BEGREB

Trivsel er et begreb, som alle har en umiddelbar forståelse af og erfaring med i hverdagen. De fleste kan mærke, når de trives, eller i alle tilfælde når de ikke trives. På trods af at "trivsel" er et hverdagsbegreb, findes der ikke en præcis definition af, hvad begrebet indebærer. Hvad skal der til, for at vi kan tale om, at vi trives? Er det muligt at trives den ene dag og ikke den næste? Kan andre bedømme, om man trives? Er det et kulturelt bestemt begreb? Og så videre.

I dette afsnit vil se vi på forskellige forståelser af trivselsbegrebet med udgangspunkt i den danske forskning på området. Vi vil ligeledes komme med et bud på en afgrænsende operationalisering af begrebet, der leder frem til, hvordan unges trivsel belyses i denne rapport.

2.1 UNGDOM

Ungdom er både et kulturelt og historisk fænomen. Opfattelsen af ungdom som en periode i livet, der fortjener særskilt opmærksomhed, er opstået for et par hundrede år siden, organiseret omkring samfundets institutioner, hvor skolegang og uddannelse blev stadigt mere udbredt. Dermed var der indskudt en fase mellem barndommen og det voksne liv. Denne fase kalder vi i dag "ungdommen". Fra at ungdom var forbeholdt overklassens børn, er der, i takt med at uddannelsessystemet er udvidet og gjort bredt tilgængeligt, opstået en gruppe i samfundet, som populært kaldes "de unge". En gruppe der fylder meget både antalmæssigt og i den samfundsmæssige diskurs.

Ungdom som social- og samfundsmæssig kategori fremhæves ofte, enten som en ønskværdig tid der associeres med det smarte, det stærke, det nye - eller som en tid med såkaldte "ungdomsproblemer"; brug af rusmidler, kriminalitet, kærestesorger og skoletræthed.

Generelt er ungdommen en periode præget af øgede krav om selvstændighed, såvel fagligt som personligt. Der er mange valg, der skal tages, og via disse valg placerer den enkelte sig i den samfundsmæssige helhed (1;2).

Ungdom kan således defineres ud fra mange forskellige parametre, meget ofte et bestemt aldersspænd der dog kan variere en del, fra 12-35 år eller måske endnu bredere. Men det kan også være mere biologisk: f.eks. det at være "i puberteten", eller mere kulturelt: det at være "under uddannelse", eller mere socio-demografisk: det at være "flyttet hjemmefra, men endnu ikke have fået børn". I den teoretiske del har vi ikke differentieret mellem forfatternes forskellige definitioner på begrebet "ungdom".

Vi har selv valgt et aldersspænd, nemlig 16-20-årige. Dels af pragmatiske grunde og dels fordi det netop er i denne aldersgruppe, at fundamentet for voksenlivet lægges, f.eks. sundhedsvaner som rygning eller alkoholmisbrug, som kan følge en person resten af livet.

2.2 TRIVSEL

To ting går igen i det danske forskningsarbejde med trivsel: 1) at trivsel er noget personligt og 2) at trivsel influeres af det nære miljø, og det samfund individet interagerer med.

Et af de første danske bud på en trivselsmodel kommer fra Eggert Petersen (3), der lægger vægt på den dynamiske proces mellem individ og miljø. Ifølge Petersen er en persons adfærd udtryk for samspillet mellem personen og det miljø, der er relevant for personen i den bestemte situation.

Dette betyder, at det aktuelle miljø indgår på miljøsidens i modellen, men også at alle de "miljøer", personen tidligere har været i samspil med, er indlejret i personen. Både miljøet og personen påvirkes gennem samspillet, og personen opfattes dermed som handlekraftig og i stand til at præge miljøet. Individet antages at være et "aktivt sansende, tænkende, følede, vælgende, handlende og skabende væsen" (3).

Kernen i Eggert Petersens trivselsforståelse er:

"trivsel er at handle, så man får det, man gerne vil have, samtidig med at man fravælger det, man ikke kan få!" (3) (s. 82)

Individets succes med at få opfyldt sine forventninger er dermed essentielt for, om man trives eller ej. Trivselsmodellen bygger på vigtigheden af tilfredshedsreaktioner, der opstår gennem en positiv eller negativ opfyldelse af egne forventninger. En persons forventninger bliver dermed et centralt led i en persons trivsel. Ved at Eggert Petersen ser individet som aktivt handlende og i stand til at influere på sine omgivelser, lægger han op til, at en person kan forbedre sin trivsel gennem bevidsthed omkring egne forventninger, samt tilpasse forventningerne til ens egne muligheder og det miljøet kan yde.

Petersen henter inspiration i den såkaldte Lewinske tradition. Hans tanke kan dog også ses som inspireret af den sociale kognitive skole. Denne skole startede oprindeligt som socialpsykologers opgør med en firkantet "stimuli-respons" tankegang. Ifølge de sociale kognitive teorier af bl.a. Albert Bandura er handlinger, valg og vurderinger baseret på den enkeltes forventning om, at handlinger fører til et mål på kortere eller længere sigt (4). Handlinger kan altså ikke reduceres til en umiddelbar respons på en bestemt stimulus. Et af de centrale begreber i både Petersens og Albert Banduras modeller er

positiv "feed-back" fra det nære sociale miljø og denne respons' betydning for troen på at mestre bestemte handlinger på kort eller længere sigt. Troen på at mestre en bestemt handling kaldes i den sociale kognitive teori for "self-efficacy" og er central for trivsel i Albert Bandura's sociale kognitive model (5). Begreber fra den danske trivsels-diskurs, som "mestringsevne" og "handlekompetence" ligger forståelsesmæssigt meget op ad "self-efficacy".

Inden for den danske børne- og ungdomsforskning har bl.a. Bente Jensen i sin bog "Sundhed og sårbarhed" indledningsvis beskrevet trivsel således:

"At trives er noget personligt, der går ind i ens inderste livsrum og bliver en slags perspektivering af hele tilværelsen. Trivsel bliver i den forstand en målestok for, hvordan verden ser ud. Men trivsel er også noget andet, der langt mere handler om en særlig måde at tackle verden eller rettere: konstruere sit verdensbillede på." (6) (s.43).

Der lægges i denne forståelse af trivsel vægt på, at trivsel opfattes som noget personligt og som en pragmatisk og social konstruktion, der har nær sammenhæng med, hvordan den enkelte generelt møder verden.

I sin undersøgelse af børns trivsel finder hun endvidere "at det grundlæggende aspekt af trivsel handler om evnen og troen på, at man kan opfylde vigtige behov i sit liv og mestre tilværelsen personligt og socialt." (6) (s. 65).

Per Schultz Jørgensen, Bjørn Holstein og Pernille Due har i forbindelse med WHO's - Skolebørnsundersøgelse (Health Behaviour in School Children) arbejdet med en mere kvantitativ belystning af begrebet.

Deres definition af trivsel er rettet mod skolebørn:

”Trivsel er altså ikke bare en standardiseret model. Det er noget personligt, som vi skaber ud af vores erfaringer og møder med verden. Trivsel bliver til en personlig erfaring, som bliver bestemmende for det næste samspil, vi kommer ud for, og gradvis er der bygget en holdning op, som et stykke ad vejen bliver selvbekræftende – og derfor netop har noget tvingende over sig.” (7) (s. 179)

I alle tre modeller opereres således med individet i centrum. En persons trivsel er et produkt af det dynamiske samspil med de nære omgivelser, hvor social kompetence, anerkendelse og kvaliteten af det sociale netværk spiller en væsentlig rolle. Unge handler med udgangspunkt i tilstedeværende regler og normer i det aktuelle samfund, men har på den anden side, via deres handlinger og ytringer, mulighed for at påvirke disse normer. Dette gælder især i de nære sociale miljøer, men i nogen grad - via deltagelse i demokratiske processer - også i ”større” miljøer som lokalsamfundet, idrætsforeningen eller sågar i ”samfundet”. Individet handler ud fra tidligere erfaringer og ud fra en vurdering af egne kompetencer – hvad er jeg god til?

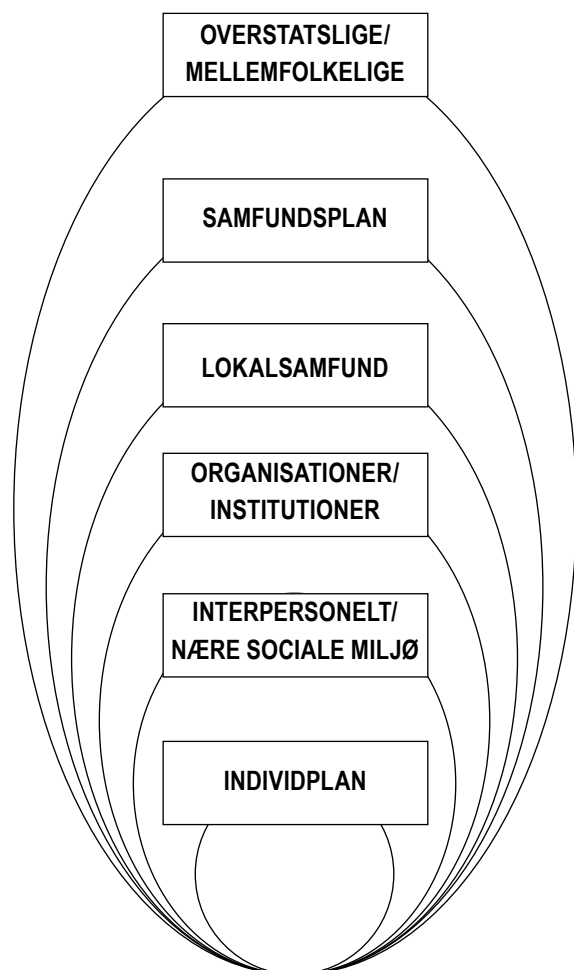
Fælles for de tre teorier er, at trivsel hænger nøje sammen med det liv, den unge fører i forhold til venner, skole og familie, og at der er en gensidig sammenhæng mellem trivsel og de valg, den unge træffer. Et væsentligt element for trivsel er således den unges udnyttelse af muligheder og kompetencer.

Vurderingen af egne kompetencer udvikles via de tilbagemeldinger, den unge får fra det nære sociale miljø. Det nære sociale miljø er så at sige det spejl, den unge kan holde op for sig selv for at se, hvordan ens ”liv” fungerer. Reaktionen fra omgivelserne er de ”briller”, hvormed den unge udvælger, sorterer og tolker

de mange informationer om det omgivende samfund: Hvad er tilladt, hvad er ikke, hvad er effektivt og hvad er ikke. Det omgivende samfund tilskrives således en overordnet rolle i forhold til forventninger og muligheder via de normer, det sætter. For langt de fleste er den unges trivsel i hverdagen mere påvirket af det nære sociale miljø end af samfundet som sådan.

Den dialektiske proces, der foregår mellem individet, den nære gruppe og samfundet, er bl.a. afbilledet i den ’økologiske’ model for sundhedsfremme (figur 2.1)(8).

Figur 2.1: Den ’økologiske’ model for sundhedsfremme.

Figur 2.1. Figuren illustrerer, hvordan den enkelte er omgivet af en række skaller, der er den overordnede ramme for det næste niveau. F.eks. fungerer lokalsamfundet på det nationale samfunds præmis etc.

Formålet med figuren er at vise, hvorledes en persons handlinger og liv er influeret af alle niveauer i samfundet. Ringene mellem de forskellige niveauer samles i bunden for at indikere, at der i forskellige situationer er forskel på den "afstand", der er mellem niveauerne. Det vil sige, at de i nogle tilfælde så at sige "smelter sammen". Individ-niveauerne er dog som oftest tættere på den enkelte i dennes dagligdag end de strukturelle og samfundsrelaterede niveauer. Nogen former for adfærd er især præget af de miljøer, der omgiver individet i hverdagen, mens den generelle samfundsdebat og struktur kan have afgørende betydning for andre former for adfærd. Det er naturligvis en meget forenklet model, men i en kompleks og globaliseret verden en simpel illustration af én af de mange måder hvorpå livsverdenen kunne se ud for den enkelte unge. Modellen er blevet kaldt for "løg"-modellen, fordi de enkelte niveauer er som løgskaller om et løg. På engelsk kaldes den "ecological-model", der kan oversættes med en økologisk eller helhedsorienteret model.

I det følgende gives en kort præsentation af, hvad der i denne rapport forbindes med de forskellige niveauer, samt hvordan det enkelte niveau er forsøgt belyst i rapporten¹.

2.3 INDIVIDPLAN, INTERPERSONELT/NÆRE SOCIALE MILJØ

På individplan ses personen ud fra dennes personlighed, kompetencer etc. - samt ud fra oplysninger om baggrund, oplysninger om personens køn, uddannelse og familieform.

¹ Det er her vigtigt at gøre opmærksom på, at der ikke er tale om en fyldestgørende operationalisering af de enkelte niveauer, der er snarere arbejdet ud fra en pragmatisk tankegang, hvor udgangspunktet er de spørgsmål, der er tilgængelige i MULD-undersøgelsen.

Hvilke personlige egenskaber og kompetencer der opfattes som vigtige at besidde for at kunne trives i et samfund, er historisk og kulturelt bestemt. Dagens samfund er præget af foranderlighed, hvor egenskaber som fleksibilitet og tilpasningsevne har fået en større betydning end f.eks. 100 år siden. Fokus flyttes fra et relativt statisk kvalifikationsbegreb til et mere fleksibelt og omfattende kompetencebegreb(9-11). Det er derfor vigtigt, at personen kan indgå "kompetent" i skiftende sammenhænge på baggrund af generelle og procesorienterede evner.

Det nære sociale miljø ses her som sociale sammenhænge, unge indgår i. Det er et udtryk for de sociale netværk, der er til rådighed, og de samspil den enkelte oplever i dagligdagen. I socialsfæren får den unge en fornemmelse af sin egen sociale funktion og position. Omgivelsernes reaktioner på den unge er derfor af betydning for den enkeltes trivsel gennem den daglige interaktion mellem de unge, deres venner, familie, skole og nærmiljøet.

Den personlige evne til at indgå i sociale relationer er vigtig. For at kunne agere i sociale sammenhænge har man behov for sociale kompetencer. Social kompetence kan defineres på forskellige måder. Ifølge Per Schultz Jørgensen er social kompetence en forudsætning for, at personen kan tage de personlige valg, han eller hun står over for i forskellige sociale kontekster. Dette skyldes, at det er social kompetence, der "sætter individet i stand til at blive medlem af sociale grupperinger, tilegne sig normerne - og udvikle en social identitet"(s.204). De grundlæggende færdigheder er evnen til at reagere i forhold til den sociale verden og knytte sig til andre (12). Social kompetence bidrager til, at en person får dækket sine sociale behov og opnår sociale mål (13). Det er gennem socialisering og via udvikling af sociale kompetencer, at mennesker lærer at begå sig i samfundet (7;14-17). De unge

præges fra forskellige sider og møder forskellige reaktioner i hverdagen. Ungdomstiden er således en periode, hvor vennerne bliver dominerende i de unges liv, og forældrenes betydning i de unges øjne forandres. Forældrene spiller dog stadig en central rolle for den unge med støtte, anerkendelse og råd i forhold til deres problemer (18-20).

Individniveauet og de nære sociale rammer er i rapporten belyst ved køn, familieforn, egen uddannelse samt socioøkonomisk position målt ud fra forældrenes uddannelse. De sociale kompetencer er blandt andet målt ved spørgsmål om skoletilfredshed, evnen til at få venner og om man har nogen at tale med om sine problemer.

2.4 ORGANISATIONER/INSTITUTIONER

Den institution, de fleste unge er i daglig kontakt med, er deres uddannelsesinstitution. Færre er i daglig kontakt med en arbejdsplads. Skolen, ungdomsuddannelsen og de oplevelser, de unge får der, fremhæves i flere undersøgelser som centrale for unges trivsel (7;20).

Derfor belyses de unges skole- og arbejdstliv, via hvor godt de føler, de klarer sig i skolen eller på arbejdet, samt ud fra hvor meget de pjækker.

2.5 DET LOKALE SAMFUND, SAMFUNDSPLAN/OVERSTATSLIGE

Unge er påvirket af det samfund, de er vokset op i, der med skrevne og uskrevne regler er et billede på, hvad der er normalt og attraktivt, og hvad der ikke er. Det danske samfund kan, ligesom andre vesteuropæiske samfund, beskrives som et samfund, hvor meget lidt er givet ud fra historie eller tradition. Samfundet er derimod præget af stor frihed og mange valgmuligheder for den enkelte (17). Ifølge Zygmunt Bauman har mennesket i nutidens vesteuropæiske samfund

ikke en fast identitet, hvilket medfører en søgen efter ens "sande jeg". For at kunne begå sig i dagens samfund kræves en evne til at være refleksiv omkring egne valg, for, via denne aktive refleksive "vælgen", at definere sig selv i forhold til omgivelserne (21). Det betyder, at individet må påtage sig ansvaret for sit eget liv og selv stykke det sammen, modsat tidligere tiders traditionelle samfund, hvor mere var givet på forhånd. Dette kalder Thomas Ziehe "kulturel frisættelse", som han definerer således:

"Der menes ikke, at vi simpelthen reelt er blevet >>friere<<! Den kulturelle frisættelse bevirker snarere en udvidelse af det, man forventer, drømmer og længes efter i sit eget liv, også selv om det ikke kan opnås i det virkelige liv. Der findes – og det kan være meget berigende – nye muligheder gennem denne frisættelse fra traditionerne, nemlig i det forhold, at identitet ikke mere erfares som noget, man overtager, og hele livet dermed er lagt fast på den personlige biografis afstukne bane. Identiteten kan nu afprøves, forandres, stiliseres og tages tilbage."(22) (s. 30)

I dagens samfund kan unge ikke undgå at skulle vælge (21;23). De mange valg kræver refleksivitet og overblik hos de unge. Herved pålægges den enkelte et stort ansvar for at træffe det rigtige valg udefra de reelle eller forestillede valgmuligheder. Ifølge Ziehe og Bauman kan dette medføre et urimeligt stort præstationspres, der kan være svært at håndtere, idet det er den enkeltes ansvar at træffe det rigtige valg. På den anden side må de mange valgmuligheder opfattes som en frihed, der giver mulighed for at tilrettelægge ens liv såvel som at ændre kurs hen ad vejen (21;23). Valgmulighederne kan dermed både være befriende og begrænsende for de unge.

Hvis fokus rettes mod begrænsningerne, er der mindst to måder, hvorpå samfundsstrukturen kan påvirke trivslen hos de unge. For det første hos de unge, der ikke har de nødvendige forudsætninger for at kunne begå sig i "junglen" af valg, og for hvem mange af valgmulighederne ikke er tilgængelige i realiteten, men måske er det i den unges selvforståelse. For denne gruppe kan valgmulighederne medføre, at de kæmper med en permanent manglende følelse af at slå til, hvilket kan give sig udslag i en tilsyneladende manglende "lyst" til at gennemføre et valg, som f.eks. at lægge sig fast på en bestemt uddannelse (1;2).

Den anden gruppe af unge er den gruppe, hvor valgmulighederne er reelle, og som er i stand til at begå sig på samfundets præmisser, men hvor presset ligger i at træffe det helt rigtige valg og udnytte deres potentiale optimalt. Forventningspresset kan her komme både fra de unge selv og fra omgivelserne (1).

Denne samfundstendens søges afdækket ved at se på, hvorvidt de unge oplever, at de forventninger, der er til dem fra samfundets side, føles støttende, eller om de opfattes som et negativt pres. Desuden ses der også på, hvorvidt de unge oplever, at forældrene og vennerne har forventninger til dem, der udmønter sig i, at den unge opfatter forventningspres snarere end positive støttende forventninger.

2.6 SUNDHEDSVANER OG SUNDHED

De unges trivsel og dennes sammenhæng med deres livsstil belyses ud fra de unges adfærd på sundhedsområdet og deres generelle selvrapporterede sundhed. Der ses nærmere på deres sundhedsvaner inden for rygning, alkohol- og hashbrug, samt på hvor fysisk aktive de er i deres fritid.

² BMI er et "fedmemål", BMI defineres som vægten i kilo delt med højden i anden, hvor højden er målt i meter. En BMI over 25 betyder at man karakteriseres som overvægtig.

Sundheden hos de unge vurderes ud fra et spørgsmål om, hvorvidt de er generet af forskellige symptomer som hovedpine, stress o.l., og hvorledes de vurderer deres eget helbred og fysiske form. Endelig bruges BMI² som en indikator for fysisk sundhed. Her er både overvægt og undervægt i fokus.

2.7 TRIVSEL ET MULTIFACETTERET BEGREB

Ud fra bl.a. danske forskeres arbejde med trivsel fremgår det, at trivsel er multifacetteret og i nogen grad subjektivt, samt at trivsel påvirkes af personens interageren med omverdenen. Det, at der er mange forskellige dimensioner af trivsel, medfører en kompleksitet i arbejdet med at belyse og afdække trivsel. Hvad er det mest sigende mål for trivsel? Er det, om de unge er ensomme, har et velfungerende netværk eller har en god selvtilid? Eller er det snarere, om hvorvidt de formår at identificere og håndtere de problemer og konflikter, de møder i deres hverdag? Endelig kunne man også fokusere på nogle af symptomerne for manglende trivsel, det kunne være sundhedsvaner, eller forskellige former for sygdom, der er kendt for at have psykosomatiske årsager, som mavepine, stress, angst etc.

At trivsel er et bredt og nuanceret begreb, medfører, at der er mange forskellige definitioner og indfaldsvinkler til at belyse begrebet. Dette kommer til udtryk i forskningsverdenen, hvor trivsel er defineret og undersøgt på mange forskellige måder. Man kan derfor ikke bruge en klassisk epidemiologisk sammenligning af de enkelte studier omkring trivsel og dennes betydning for sundhed og sundhedsvaner. Der er snarere tale om en metodisk triangulering, hvor mange forskellige metoder og definitioner afdækker eller måske konstruerer en videnskabelig forklaring på sammenhænge - som det kendes fra den humanistiske og sociologiske tradition. Denne rapport vil ikke søge at afdække begrebet "trivsel"; men snarere at udvælge et sæt af indikatorer, der er medvirkende til at italesætte begrebet trivsel og sundhedsvaner.

2.8 INDIKATORER PÅ DÅRLIG TRIVSEL

2.8.1 Personlige problemer i hverdagen

Det er ikke unormalt, at børn og unge bekymrer sig, men hvis problemerne bliver en hindring for de unge i forhold til at udføre normale gøremål i dagligdagen, kan dette være en hæmsko for de unges trivsel (24;25). For at belyse betydningen af de unges problemer ses der nærmere på unge, der svarer, at de "har personlige problemer, som vanskeliggør daglige gøremål" med henblik på at få fat i den gruppe unge, der ikke blot har 'normale' teenage-bekymringer, men som føler sig besværet af problemerne i hverdagen.

2.8.2 Ensomhed

Ungdommen er en periode, hvor mange løsriver sig fra forældre og indgår i forskellige netværk med jævnaldrende. De unge skal bl.a. som følge af uddannelsesvalg fungere i nye institutioner og fællesskaber, og det er vigtigt for de unge, at de er i stand til at klare disse sociale udfordringer(26). Som en indikator for om de unge indgår i givende netværk, spørges der: "Hvor ofte i hverdagen føler du dig ensom?". Ensomhedsfølelsen er således ikke en måling på, hvor mange venner de omgås, men mere om deres sociale relationer opfylder det behov for kontakt, den enkelte har. Altså et kvalitativt mål.

2.8.3 Lav følelse af sammenhæng

Den tredje trivselsindikator er "følelse af sammenhæng", baseret på Aaron Antonovskys begreb: "sense of coherence". "Følelsen af sammenhæng" indeholder ifølge Antonovsky tre centrale dimensioner: 1) håndterbarhed, 2) forståelighed og 3) meningsfuldhed (27). Begrebet er opstået i forbindelse med forskning i, hvorfor nogle mennesker overlevede et ophold i koncentrationslejr - med mental og fysisk sundhed i behold - mens andre ikke gjorde.

Ideen om en grundlæggende "overlevelsespræmis" er ført videre til det, der i dag kaldes den "salutogene model". Et sundhedssyn hvor der er fokus på, hvad der gør mennesker sunde og stærke, frem for hvad der forårsager sygdom. Flere undersøgelser har set på "følelsen af sammenhæng" i forhold til mere klassisk defineret sundhed (28-30) og viser generelt en konsistent positiv sammenhæng mellem høj sammenhængsfølelse og lav grad af sygdom.

At både den sociale kompetence og "følelsen af sammenhæng" er af betydning for den unges velbefindende, harmonerer godt med Antonovskys forståelse af, hvordan et menneskes sammenhængsfølelse etableres. Ifølge Antonovsky sker grundlæggelsen og udviklingen af sammenhængsfølelse via opdragelsen i barndommens og ungdommens internaliseringer af det omgivende samfunds normer og værdier. Sammenhængsfølelsen hos den enkelte er først stabil omkring de 30 år, og således kan hændelser i ungdommen præge ens opfattelse af sammenhængsfølelse i positiv eller negativ retning (27). Der er væsentlige kønsforskelle, idet drenge som oftest rapporterer om stærkere sammenhængsfølelse end piger. Dette begrundes bl.a. med, at drenge har tendens til at underrapportere problemer og overrapportere egne kompetencer (31). Dette trivselsmål søger dermed at belyse en manglende trivsel ud fra en personlig indre styrke eller kompetence.

2.8.4 Oplevet forventningspres fra forældre til at klare skole eller arbejde godt

Unge lever i dag i et samfund med mange valg og et øget ansvar, hvilket som nævnt kan medføre forventningspres til at udnytte sit liv til fulde, både et indre forventningspres fra den unge selv og et ydre pres fra omgivelserne. Dette er en kompleks samfundstendens, der ikke lader sig belyse til fulde gennem et spørgeskema. Det er dog muligt med spørgeskemaet at give en karakteristik af de unge, der oplever forældrenes forventninger til deres skole/arbejdspræstationer som et pres. Dette parameter er derfor inddraget i et forsøg på at belyse betydningen af presset fra andres forventninger.

Forældrenes forventninger er valgt, fordi forældrene i de fleste tilfælde har fulgt den unge gennem dennes opvækst, og fordi forældre har stor betydning for den unge. At der ses på forventninger og forventningspres til den unges skole og arbejdspræstationer knytter sig til, at de fleste unge i undersøgelsen enten går på en ungdomsuddannelse eller har en form for arbejde. Og at netop uddannelse i dag er en central nøgle til at opnå de drømme, de unge har.

De fire trivselsindikatorer: Personlige problemer i hverdagen, følelse af ensomhed, lav følelse af sammenhæng i tilværelsen og forventningspres fra forældrene - vil være gennemgående i hele rapporten.

3. DATA-, METODE- OG LÆSEVEJLEDNING.

3.1 DATAMATERIALET

Data til denne rapport stammer fra spørgeskemaundersøgelsen MULD: Monitorering af Unges Livsstil og Dagligdag. Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i årene 2000, 2001, 2002, 2003 og 2004. Hvert år er der udsendt ca. 3000 spørgeskemaer til unge mellem 16 og 20 år bosat i Danmark. Udvælgelsen er sket ud fra CPR-registret, ved en tilfældig stikprøve baseret på hvilken dag i måneden man er født. Svarprocenten i den femårige periode har ligget på ca. 66 %. Som i andre tilsvarende undersøgelser er der dog en del flere piger end drenge, der har svaret. Således at svarprocenten for piger er over 75 %, mens den nærmer sig de 50 % for drengenes vedkommende. Den samlede undersøgelsespopulation er på 9714 unge fra hele landet, henholdsvis 4196 drenge og 5518 piger. Det ses af tabel 3.1, at deltagerne i MULD - undersøgelsen fordeler sig med ca. 20 % i hver aldersgruppe, hvilket svarer til aldersfordelingen i befolkningen.

Der kan være forskelle mellem dem, der vælger at deltage i en spørgeskemaundersøgelse som MULD og dem, der fravælger at deltage. En telefonbaseret frafaldsanalyse³ foretaget i den første MULD-undersøgelse i 2000 viste, at der var flere dagligrygere, til gengæld var der færre drenge i frafaldsgruppen, der havde prøvet hash eller andre illegale stoffer. For trivselsproblemer var der næsten ingen forskel, dog en lille tendens i retning af flere trivselsproblemer i frafaldsgruppen for drengene og noget færre for pigerne. Generelt kan der ikke peges på oplagte justeringsmuligheder, der tager højde for at frafaldspopulationen er anderledes, de såkaldte skygge-tal. Der er en svag tendens til, at der er flere gymnasieelever blandt besvarelserne, end man ville forvente ved at sammenligne med tal fra Danmarks Statistik (32). Generelt er MULD-data relativt velegnede til prævalensopgørelser, det vil sige opgørelser af, hvor hyppigt et fænomen forekommer i befolkningen. Svarprocenter i undersøgelser, hvor man deler skemaet ud i skoletiden, er generelt høje, men her mister man dem, der ikke er under uddannelse eller ikke er i skole, og man risikerer ligeledes, at der er stor forskel mellem de skoler eller endog mellem de skoleklasser, man udvælger.

Tabel 3.1 Aldersfordelingen (gennemsnitligt for årene 2000 til 2004) i Danmark sammenlignet med aldersfordelingen blandt deltagerne i denne rapport.

	Drenge						Piger					
	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år	I alt	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år	I alt
Hele landet												
Gens. antal	29177	28961	28598	28890	29708	145334	27822	27712	27532	27795	28662	139523
Procent	20.1	19.9	19.7	19.9	20.4	100	19.9	19.9	19.7	19.9	20.5	100
MULD												
Gens. antal	851	883	861	813	788	4196	1117	1135	1113	1068	1085	5518
Procent	20.3	21.0	20.5	19.4	18.8	100	20.2	20.6	20.2	19.4	19.7	100

³ Man kan ikke udelukke, at det, at frafaldsanalysen var et telefon-interview, kan have påvirket besvarelsen af f.eks. spørgsmål om stoffer eller trivsel. Det er dog næsten pr. definition ikke muligt at lave en spørgeskemabaseret frafaldsundersøgelse, idet de unge hele 3 gange har undladt at besvare et udsendt spørgeskema.

3.2 SPØRGESKEMAET

Spørgeskemaet indeholder spørgsmål om livsstil på områderne fysisk aktivitet og kost samt brug af tobak, alkohol og illegale stoffer. Derudover stilles der spørgsmål om trivsel og demografi. De fleste spørgsmål er validerede spørgsmål, der for sammenlignelighed er taget fra tilsvarende nationale og internationale undersøgelser.⁴ I de fem år hvor MULD-undersøgelserne foreløbig er gennemført, har der dels været en række 'kernevariable'⁵, som er gået igen i spørgeskemaet hvert år, og dels har der været nogle særlige fokusområder de enkelte år, hvor der bl.a. er blevet eksperimenteret med nye spørgsmålsformuleringer. Derfor er enkelte af de spørgsmål, der benyttes i rapporten ikke med alle fem år, hvorfor analysen af disse er baseret på de år, spørgsmålet har været med. I bilag A findes en samlet præsentation af spørgerammen.

3.3 LÆSEVEJLEDNING

I kapitel 4 præsenteres fordelingerne af svar for de fire variable, der er valgt som indikatorer for manglende trivsel. Derefter beskrives de unge ud fra bivariate analyser af trivsel op mod hver af de demografiske variable: alder, fars/mors højeste uddannelse og familieforn.

I kapitel 5 beskrives først randfordelingerne af besvarelserne fra de nydannede og hidtil uprøvede forventnings- og ambitionsvariable. Derefter belyses sammenhængen mellem på den ene side opfattelsen af forventninger omkring at vide hvilken uddannelse/hvilket arbejde man vil have og på den anden side manglende trivsel.

I de tre efterfølgende kapitler ses på sammenhængen mellem på den ene side manglende trivsel og på den anden side social adfærd (kapitel 6), sundhedsvaner (kapitel 7) og generel sundhed (kapitel 8) ved hjælp af logistisk regression.

3.4 INTRODUKTION TIL FIGURER OG TABELLER I RAPPORTEN

3.4.1 Figurer

Der benyttes to former for figurer: procentfordelinger og odds-ratio fordelinger. I figurerne præsenteres en enkelt trivselsvariabel fordelt på drenge og piger, således at de forskellige svarmuligheder for variabelen er ud ad X-aksen og % -del eller odds-ratio vises på Y-aksen.

3.4.2 Tabeller

I alle tabeltyper vises resultaterne for hhv. drenge og piger.

Tabeltype 1:

Denne type tabel (f.eks. tabel 5.1) er en krydstabel, der viser den procentvise fordeling af et spørgsmål i forskellige undergrupper. For eksempel kan man se, hvor stor en andel af drengene, der har ambitioner om at klare sig godt i skolen eller på arbejdet. Denne type tabel findes både, hvor der summeres til 100 % vandret (som i tabel 5.1), og hvor der summeres til 100 % lodret (som f.eks. i tabel 5.2). Antalskolonnen angiver, hvor mange der har besvaret spørgsmålet.

⁴ Health behaviour in school children HBSC er en WHO-baseret international gentaget tværsnitsundersøgelse blandt store skolebørn se www.hbsc.dk; Sundheds og Sygelighedsundersøgelsen er en helbredsundersøgelse, som statens institut for folkesundhed gennemfører med 5-6 års mellemrum. Se www.si-folkesundhed.dk. ESPAD er en undersøgelse af 9. klassers alkohol og narkotikavaner. Ligeledes en tværeuropæisk undersøgelse i 35 europæiske lande. Se <http://www.espad.org/dansksammary.doc>

⁵ Begrebet en "variabel" henviser til et spørgsmål i spørgeskemaet, der er opdelt i forskellige kategorier. F.eks. er alder en "variabel" og i dette tilfælde opdelt i aldersgrupperne 16-årige; 17-årige etc. "Ryger du?" er et andet eksempel på en variabel.

Tabeltype 2:

Denne tabeltype findes i sidste halvdel af kapitel 5 og i kapitel 6, 7 og 8. Den viser odds-ratioen for forskellige forventninger (kapitel 5), sociale mønstre (kapitel 6), sundhedsvaner (kapitel 7) og helbredsmaal (kapitel 8) i forskellige trivselsgrupper (se f.eks. tabel 6.1).

Denne tabeltype er opdelt i tre dele; Antal, drenge og piger. Under hvert køn er der vist resultatet af den bivariate analyse, hvor der ikke er justeret for andre variable, samt resultatet hvor der er justeret for en eller flere variable. Hvilke variable, der er justeret for, er beskrevet i underoverskriften i tabellen.

Resultatet af analyserne er vist som odds-ratio. Kolonnen OR viser odds-ratioen, som beskriver forholdet (ratioen) mellem odds ($\text{odds} = p/1-p$), hvor p er sandsynligheden for det fænomen man ser på, p er et tal mellem 0 og 1. Odds-ratioen for f.eks. at have personlige problemer i den pågældende gruppe er sammenlignet med den gruppe, der er tildelt referenceværdien 1. Er odds-ratioen i gruppen lig med 1,00, er der ingen forskel i sandsynlighed for at have personlige problemer imellem denne gruppe og referencegruppen. Er odds-ratioen større end 1,00, f.eks. 1,4 som ved pigerne i tabel 5.11, betyder det, at den pågældende kategori indeholder en større andel med personlige problemer end referencegruppen, i dette tilfælde er odds for personlige problemer 40 % større. Er odds-ratioen derimod mindre end 1,00, er der en mindre andel med personlige problemer end i referencegruppen.

I den følgende kolonne 95 % CI (Confidence Interval) er angivet, hvor grænserne som foranstående odds-ratio med 95 % sikkerhed ligger inden for ved eks. personlige problemer.

I tilfælde hvor 1,00 ikke er inkluderet i dette interval, er odds-ratioen signifikant forskellig fra 1 på 5 % niveau, hvilket med andre ord vil sige, at andelen med problemer i den pågældende gruppe er signifikant forskellig fra andelen i referencegruppen.

Ud over odds-ratio og 95 % sikkerhedsinterval findes der en kolonne med overskriften "Antal". Dette er antallet, der har svaret på både trivselsspørgsmålet og den pågældende variabel.

Der er to streger mellem hver variabel. Dette indikerer, at det er separate analyser der er lavet, og at disse kun er i samme tabel for at øge overskueligheden af analyserne.

Tabeltype 3:

Endelig ses i kapitel 8 en fjerde tabeltype (tabel 8.9). Dette er en oversigtstabel, der viser odds-ratioerne for forskellige helbredsmaal ud fra de fire trivselsindikatorer. Kun de signifikante odds-ratioer er vist, idet de andre er markeret med "~". Dette er en opsamling af odds-ratioer fra tabeller af type 2.

4. TRIVSEL HOS DE UNGE

I dette kapitel gives en kort beskrivelse af unges trivsel ved de fire indikatorer⁶ :

- Personlige problemer
- Følelse af ensomhed
- Lav følelse af sammenhæng i tilværelsen
- Forventningspres fra forældre angående skole/ arbejdspræstationer

De fire indikatorer repræsenterer som nævnt i kapitel 2 forskellige dimensioner af begrebet trivsel.

Kapitlet giver en karakteristik af unge, der ikke trives. Trivselsindikatorerne sammenlignes mellem forskellige undergrupper. Der ses på manglende trivsel i et års aldersgrupper fra 16 år til 20 år, i forhold til forældrenes socioøkonomiske position og i hhv. brudte eller ikke brudte familier.

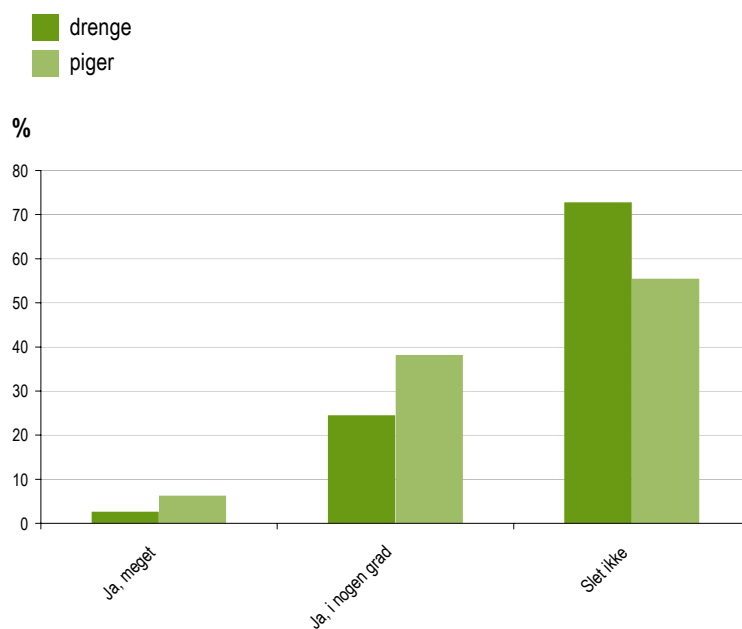
4.1 FIRE DIMENSIONER AF MANGLENDE TRIVSEL BLANDT UNGE

4.1.1 Unge med personlige problemer

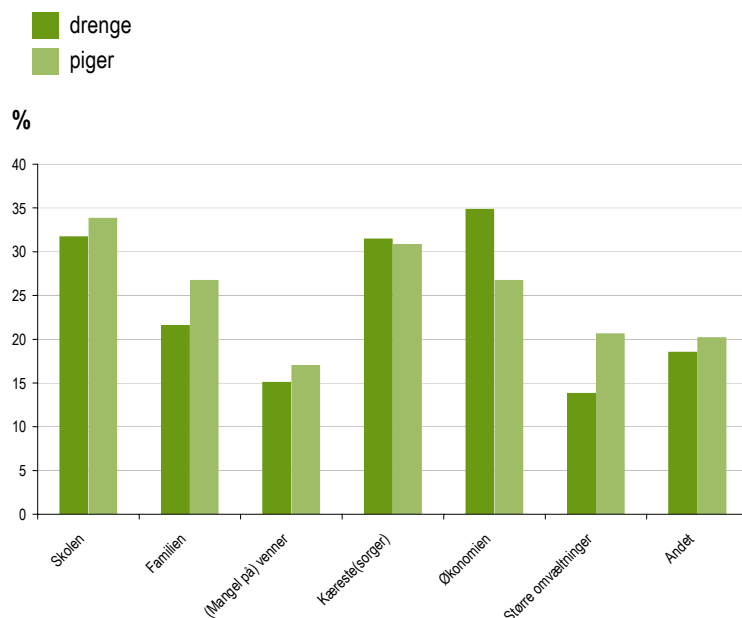
Det er ikke unormalt, at unge bekymrer sig (25;33). Det er tværtimod en del af det at blive ansvarsbevidst og skabe sig en identitet. Men hvis der er tale om problemer, der udvikler sig til at være en hindring i de unges dagligdag, kan det begrænse den unges personlige udvikling og trivsel (24;25). Blandt drengene er der 27 %, der i spørgeskemaet angiver, at de har personlige problemer, mens dette er tilfældet for hele 45 % af pigerne (figur 4.1). For pigerne er der dermed tale om, at næsten halvdelen føler, at de har personlige problemer, som vanskeliggør deres dagligdag.

⁶ Fordelingen af svar på de 4 indikatorer findes i bilag b i en detaljeret opgørelse.

Figur 4.1: Andelen, som har personlige problemer, der vanskeliggør dagligdage gøremål. Fordelt på køn (%).

Figur 4.2: Årsagen til personlige problemer. Fordelt på køn (%).

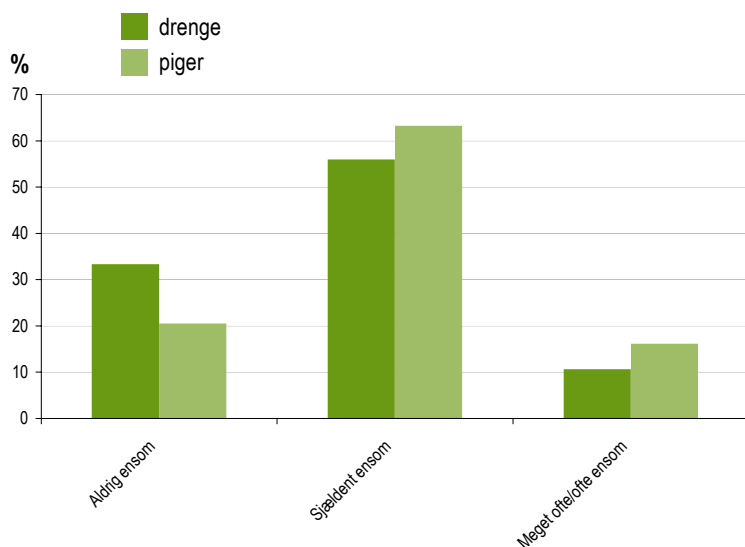

De fleste unge med personlige problemer nævner skolen eller kæresten som årsager til deres problemer. For især drengene er økonomi også et område, der nævnes at hænge sammen med personlige problemer (figur 4.2).

4.1.2 Ensomhed blandt unge

Ungdommen er en periode, hvor samvær med jævnaldrende får større betydning. Som følge af uddannelsesvalg skal de unge fungere i nye fællesskaber, og det er vigtigt for de unge, at de er i stand til at klare disse sociale udfordringer (2;26). Der er således en social udfordring både for den unge selv, men også for ungdomsuddannelsen eller den unges nye arbejdsplads.

Figur 4.3: Oplevet ensomhed fordelt på køn (%).

Som det ses af figur 4.3, oplever den største del af de unge sjældent eller aldrig ensomhed. I alt 11 % af drengene og 16 % af pigerne giver dog udtryk for, at de ofte føler sig ensomme. Der er en markant kønsforskel, idet ca. hver tredje dreng mod kun hver femte pige siger, at de aldrig føler sig ensomme.

4.1.3 Lav følelse af sammenhæng

Den tredje trivselsindikator, der anvendes i hele rapporten, er begrebet "sammenhængsfølelse". Begrebet er et psykologisk begreb med mange forskellige benævnelser. I sundhedsvidenskaberne er det blandt andet den medicinske sociolog

Aaron Antonovsky, der har anvendt dette livssynsbegreb. "Følelse af sammenhæng" består ifølge Antonovsky primært af tre dimensioner: 1) håndterbarhed, 2) forståelighed og 3) meningsfuldhed (27).

Til vurdering af en persons sammenhængsfølelse er der udviklet mange spørgsmålsbatterier af varierende størrelse. I Muld-spørgeskemaet benyttes et batteri med ni spørgsmål, som dækker de tre dimensioner af sammenhængsfølelse med tre spørgsmål til hvert område⁷.

Unge med en mindre følelse af sammenhæng kan have sværere ved at overskue den verden, de færdes i, men det er ikke altid entydigt, hvilken af de dimensioner, som sammenhængsfølelsen består af, der er årsagen til det manglende overblik. Forskning i "sammenhængsfølelse" tyder dog på, at det især er manglende meningsfuldhed, der viser sammenhæng med forskellige former for dårlig trivsel (27).

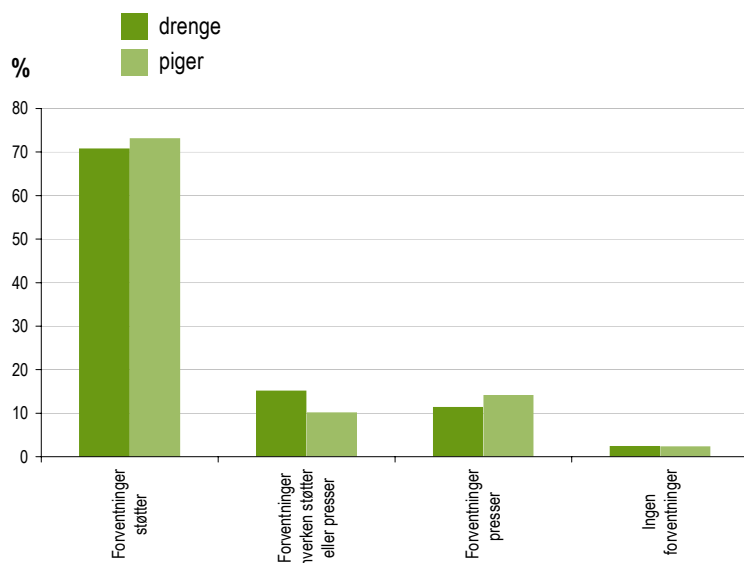
4.1.4 Forventningspres fra forældrene

Ungdommen er en tid, hvor der sker en løsrivelse fra forældrene, og de unge skal tage flere beslutninger på egen hånd. Forældrene har i de fleste tilfælde fulgt den unge gennem dets opvækst og har stor betydning for de unge. Unges oplevelse af forældrenes forventninger til dem spiller derfor en rolle for deres trivsel.

⁷ Graden af en persons "følelse af sammenhæng" beregnes ud fra et gennemsnit af 9 spørgsmål. Dette tal udgør et mål for den unges "følelse af sammenhæng". Herefter inddeles besvarelserne i kvintiler, det vil sige, at der laves 5 lige store grupper baseret på scoren. Grupperne kaldes meget lav, lav, middel, høj og meget høj følelse af sammenhæng. Dette betyder, at der er lige mange personer i hver af de 5 kategorier, der benyttes. En præsentation af fordelingen giver derfor ikke mening. Grupperne lav og meget lav følelse af sammenhæng er lagt sammen i denne rapport. Det samme gælder for høj og meget høj følelse af sammenhæng.

Fordelingen af, hvordan de unge oplever forældrenes forventninger til dem angående skole og arbejdspræstationer, er vist i figur 4.4.

Figur 4.4: Oplevelse af forventninger fra forældre om at klare sig godt i skolen eller på arbejdet. Fordelt på køn (%).

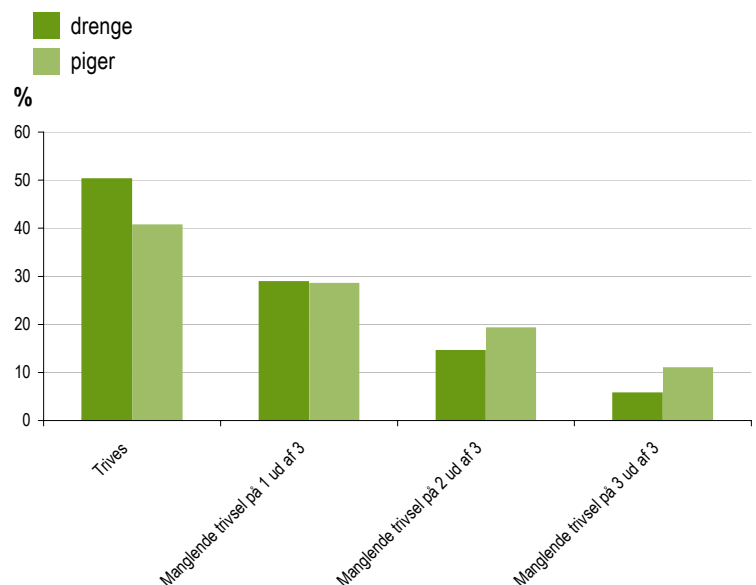

Som det fremgår af figur 4.4 har langt de fleste en klar fornemmelse af, at deres forældre har en eller anden form for forventning til deres præstationer i skolen eller på arbejde. Kun lidt over 2 % hos begge køn mener, at deres forældre ingen forventninger har til, hvordan de klarer sig i skolen eller på arbejdet. Flertallet af de unge føler sig støttet af deres forældres forventninger. I alt 11 % af drengene og 14 % af pigerne oplever imidlertid, at forældrenes forventninger presser dem. Sammenlagt er der 29 % af drengene og 27 % af pigerne, der ikke oplever deres forældres forventninger som støttende. "Forventningspres" fra forældre er således den eneste af de fire trivselsindikatorer, hvor andelen med manglende trivsel ikke er markant højere blandt pigerne.

4.2 UNGE MED FLERE TRIVSELSPROBLEMER

Unge, der har så alvorlige trivselsproblemer, at de er på kant med loven, er voldelige over for sig selv eller over for andre eller er direkte behandlingskrævende på psykiatriske afdelinger, kan ikke forventes at svare på et postomdelt spørgeskema. De fire trivselsindikatorer i denne rapport har til hensigt at belyse forskellige former for begyndende trivselsproblemer i hverdagen i et forsøg på at indkredse en bredere trivselsproblematik, der ikke udelukkende rammer den mest belastede gruppe af unge.

Figur 4.5: Andele med et eller flere trivselsproblemer: personlige problemer, ensomhed og lav sammenhængsfølelse fordelt på køn (%).

Figur 4.5 viser, at over halvdelen af de unge rapporterer om manglende trivsel i forhold til at føle sig ensom, at have lav "sammenhængsfølelse" eller at have problemer, der vanskeliggør daglige gøremål. Af gruppen, der ikke trives optimalt, er der flest i gruppen, der "kun" føler, de ikke trives på ét af de tre områder – der er tale om i alt 28%. Der er en gruppe på 6 % af drengene og 11 % af pigerne, der oplever manglende trivsel på alle tre indikatorer. Forventningspres fra forældre er ikke taget med i denne sammenhæng, dels fordi spørgsmålet ikke har været med alle år,

men især fordi det mere kan opfattes som en udefrakommende stress-faktor, og således adskiller den sig fra ensomhed, problemer og manglende sammenhængsfølelse.

Det er i højere grad piger end drenge, der rapporterer alle tre problemer. Desuden viser figur 4.5, at en stor gruppe har et af de tre problemer, men at det kun er få unge, der både har personlige problemer, er ensomme og har en lav sammenhængsfølelse. De valgte problemstillinger er således noget, der rører sig bredt i gruppen af 16-20-årige.

4.3 TRIVSEL, ALDER OG FAMILIÆR BAGGRUND

De unge, der har deltaget i undersøgelsen, kommer fra vidt forskellige baggrunde. Forældrenes socioøkonomiske position, samt hvorvidt forældrene er samboende eller gået fra hinanden, er forhold, der kan have betydning for de unges hverdag.

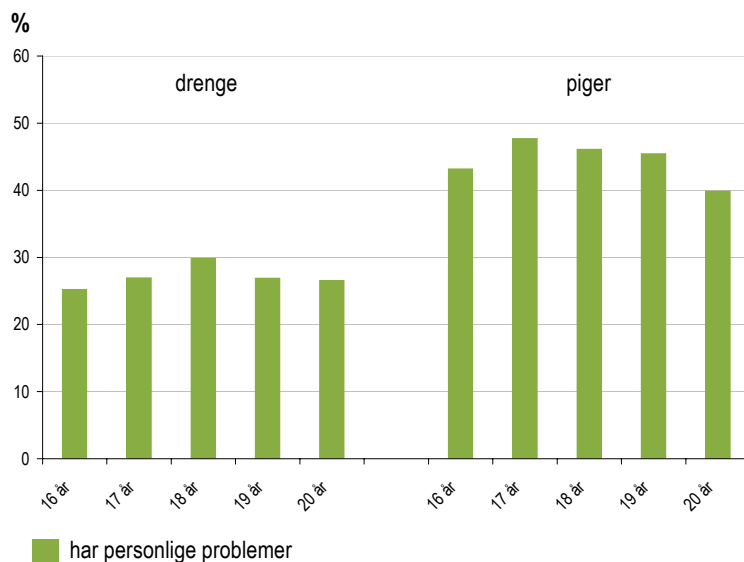
4.3.1 Personlige problemer

- Personlige problemer⁸ er mere udbredt blandt de 17-18-årige end 16-årige.
- Andelen af piger med personlige problemer er større, hvis forældrene har kort skolegang.
- Andelen med personlige problemer er større i gruppen, der har forældre, der ikke længere er samboende.

⁸ Genstandsfeltet for analysen er de hyppigt forekommende trivselsproblemer, derfor er alle, der rapporterer om personlige problemer inddraget som havende "personlige problemer". Det er kun en mindre gruppe, der rapporterer, at de "i høj grad" har personlige problemer. Se fordelingen af de 4 trivselsindikatorer i bilag b.

Alder

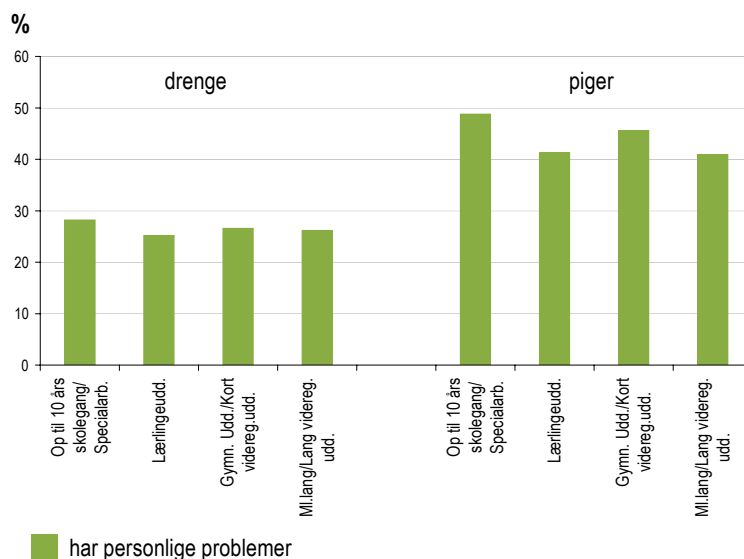
Figur 4.6: Personlige problemer i aldersgrupper. Fordelt på køn (%).

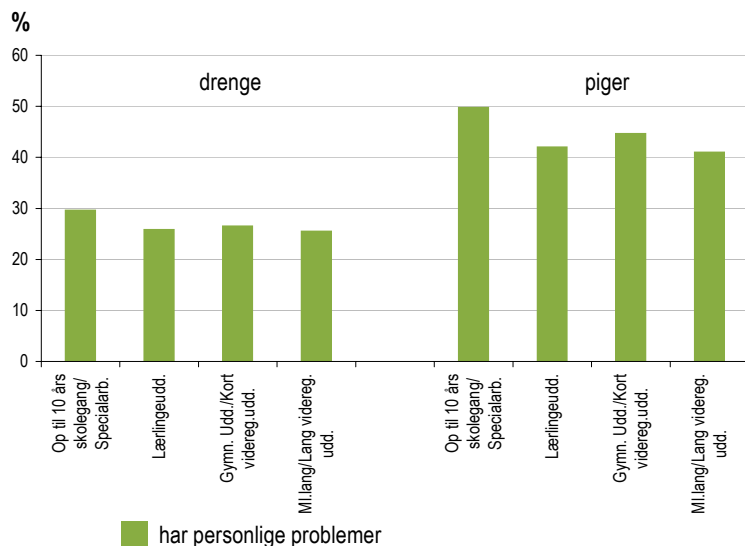
Der er en lidt større overvægt af 18-årige drenge og 17-årige piger, der har personlige problemer i forhold til de 16-årige.

Forældres socioøkonomiske position

Figur 4.7: Personlige problemer fordelt på længden/typen af fars uddannelse (%).

Figur 4.8: Personlige problemer fordelt på længden/typen af mors uddannelse (%)

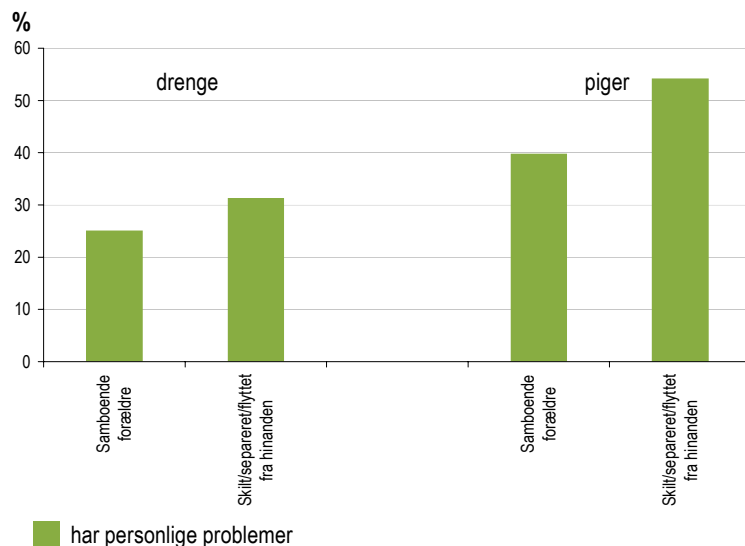

Socioøkonomisk position er her belyst ud fra længden/typen af forældrenes uddannelse.

Figur 4.7 og 4.8 viser, at der for drengene ikke er sammenhæng mellem det at have personlige problemer og længden/typen af forældrenes uddannelse. Blandt pigerne med personlige problemer er der en lille overvægt, hvor forældre har op til 10 års skolegang (far 49 %, mor 50 %).

Familieform

Figur 4.9: Personlige problemer fordelt på familieform (%)

Figur 4.9 viser hvor stor en procentandel - blandt drenge og piger - der angiver "nogen gange eller ofte" at have personlige problemer, der vanskeliggør daglige gøremål. Figuren sammenligner unge fra brudte familier med unge fra samboende familier.

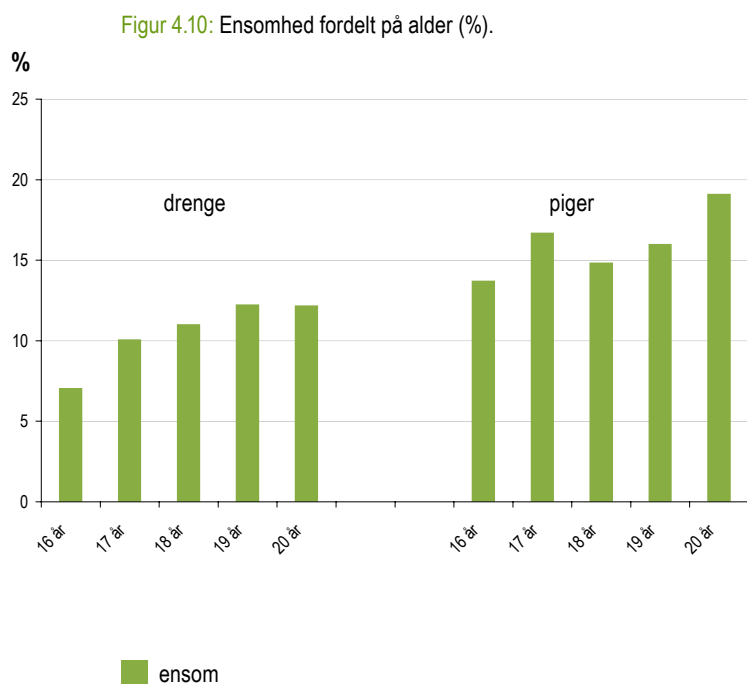
Der er en langt større andel, der har personlige problemer blandt unge, der kommer fra brudte familier sammenlignet med unge, hvis forældre bor sammen. Der er således 25 % af drengene og 40 % af pigerne, hvis forældre er samboende, der har personlige problemer mod hhv. 31 % og 54 % blandt dem, der kommer fra brudte familier.

4.3.2 Ensomhed

- Ensomhed stiger med alderen.
- Antallet af unge, der er ensomme, stiger efter, hvor kort forældrenes uddannelse er.
- Ensomhed er mest udbredt hos unge, hvis forældrene ikke længere er samboende.

Alder

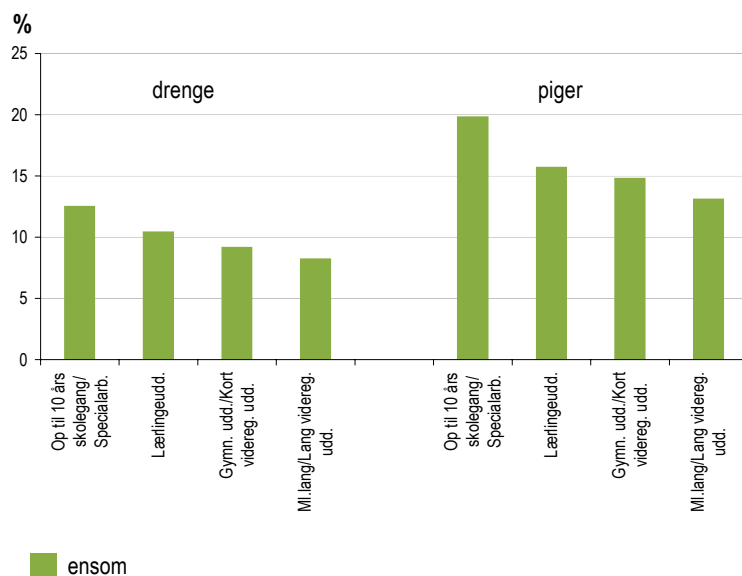
Figur 4.10. Viser andelen af unge, der oplever ensomhed fordelt på aldersgrupper fra 16 til 20 år.

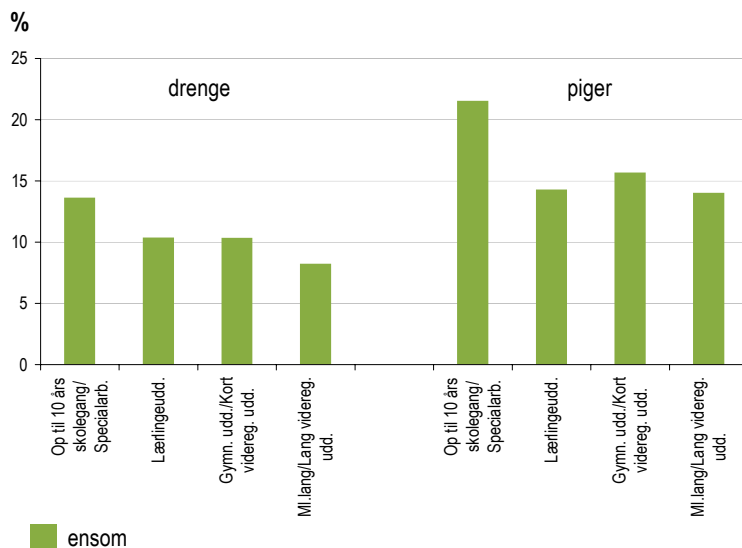
Andelen af unge, der ofte føler sig ensomme, stiger med alderen, og ensomhedsfølelsen er hyppigst forekommende blandt de 20-årige (figur 4.10).

Forældres socioøkonomiske position

Figur 4.11: Ensomhed fordelt på længden/typen af fars uddannelse (%).

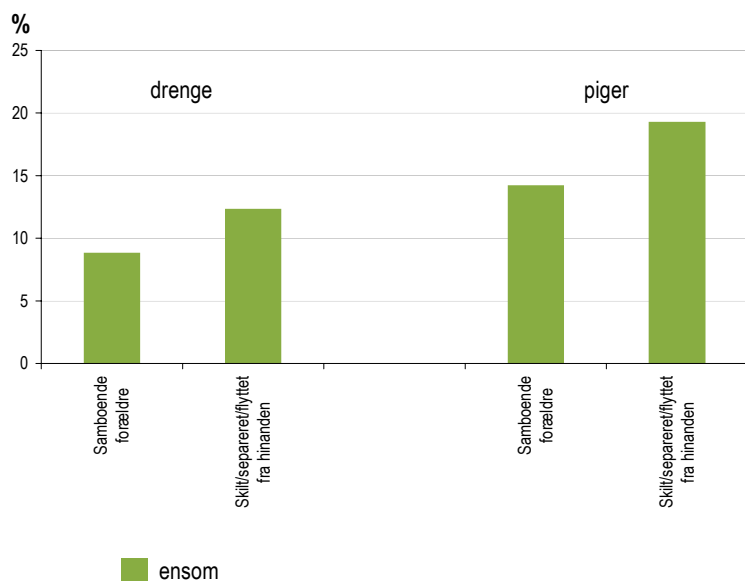
Figur 4.12: Ensomhed fordelt på længden/typen af mors uddannelse (%).

Der er en tydelig gradient for sammenhængen mellem fars og mors uddannelse og andelen, der føler sig ensomme. Ensomhed er mindre udbredt blandt unge med veluddannede forældre (figur 4.11 og 4.12). Dette mønster går igen ved moderens uddannelse.

Familieform

Figur 4.13: Ensomhed fordelt på familieform (%).

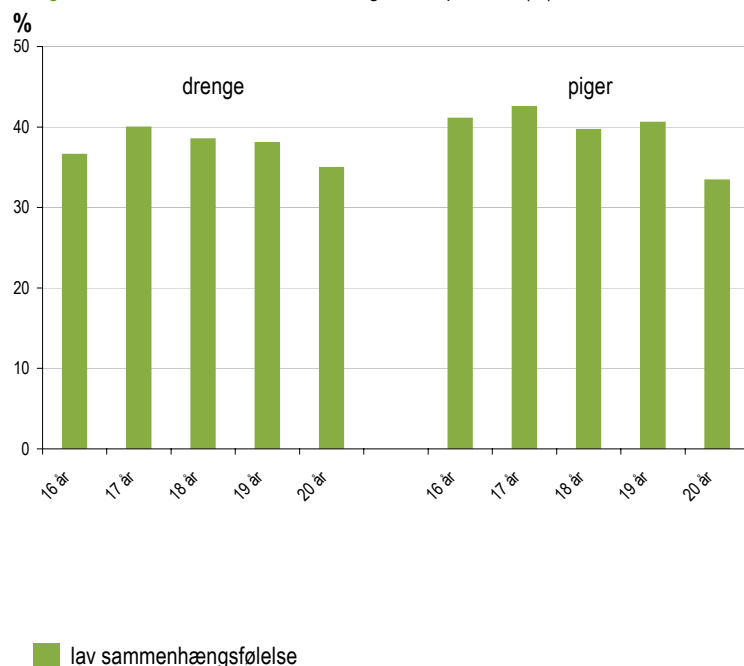
Unge, hvis forældre ikke bor sammen, har en lidt større risiko for at føle sig ensomme i forhold til unge med samboende forældre. Der er således 12 % af drengene og 19 % af pigerne fra brudte hjem, der ofte føler sig ensomme, mens dette kun er tilfældet for 9 % af drengene og 14 % af pigerne i de familier, hvor forældrene er samboende (figur 4.13).

4.3.3 Følelse af sammenhæng

- At have en lav følelse af sammenhæng er mest udbredt hos unge, hvis forældre har en kort uddannelse.
- Lav følelse af sammenhæng er mere udbredt hos unge fra brudte familier sammenlignet med unge, hvor forældrene bor sammen.

Alder

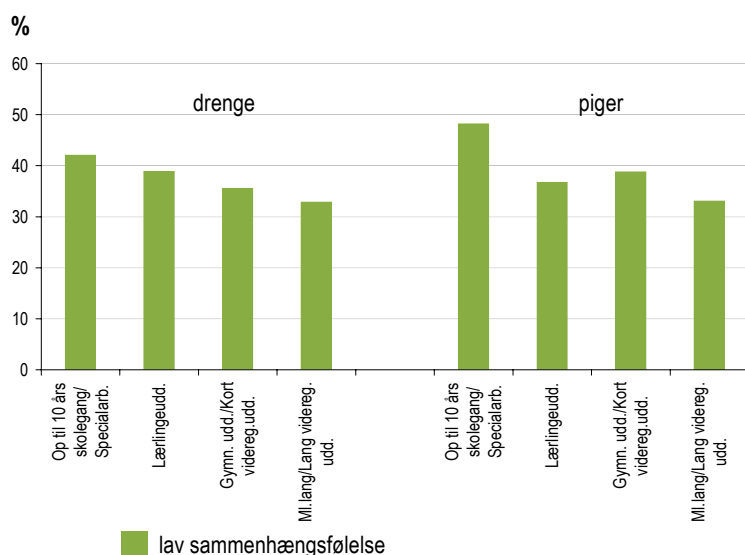
Figur 4.14: Lav følelse af sammenhæng fordelt på alder (%).

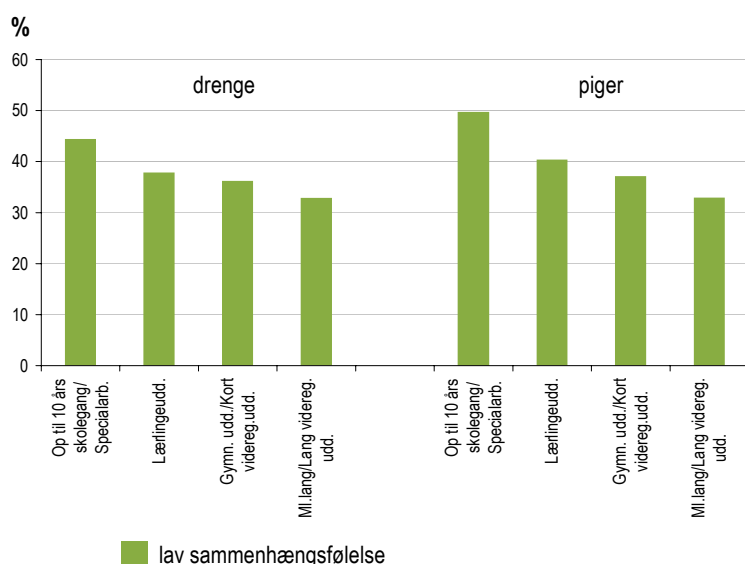
Lav sammenhængsfølelse er relativt ensartet forekommende over de 5 aldersgrupper fra 16 til 20 år. Der er dog en noget mindre andel hos de 20-årige piger, der har en lav sammenhængsfølelse i forhold til resten af gruppen af piger (figur 4.14).

Forældres socioøkonomiske position

Figur 4.15: Lav følelse af sammenhæng fordelt på længden/typen af fars uddannelse (%).

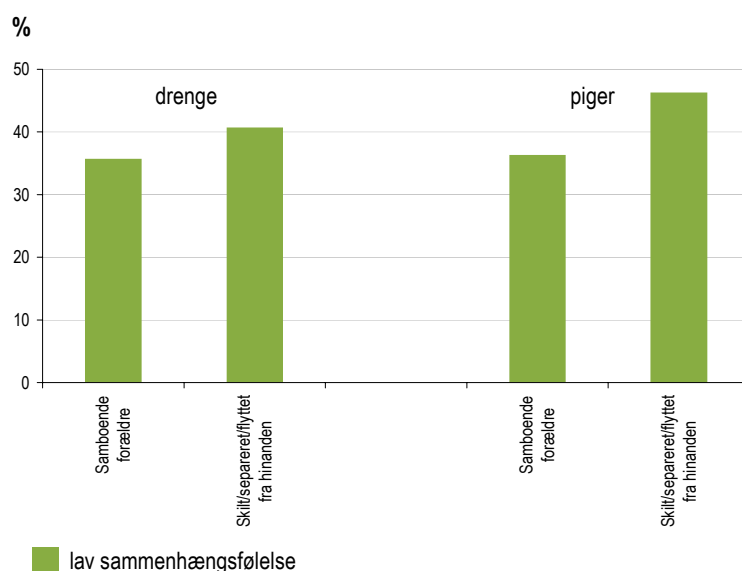
Figur 4.16: Lav følelse af sammenhæng fordelt på længden/typen af mors uddannelse (%).

Jo kortere forældrenes uddannelse er, desto større er andelen af unge i gruppen defineret som unge med "lav sammenhængsfølelse" (figur 4.15 og 4.16)⁹. I gruppen af drenge, hvor faderen har folkeskolen som eneste uddannelse, er der 42 %, der angiver en lav sammenhængsfølelse, mens dette gælder for 33 % af de drenge, der har en far med en mellemlang eller lang videregående uddannelse. Tendensen er den samme hos pigerne.

Familieform

Figur 4.17: Lav følelse af sammenhæng fordelt på familieform (%).

Lav følelse af sammenhæng er mest udbredt blandt unge, hvis forældre ikke bor sammen i forhold til unge, hvis forældre bor sammen. Der er således 41 % af drengene og 46 % af pigerne med fraskilte forældre, der har en lav følelse af sammenhæng, hvilket kun er tilfældet for 36 % af drengene og 36 % af pigerne med samboende forældre.

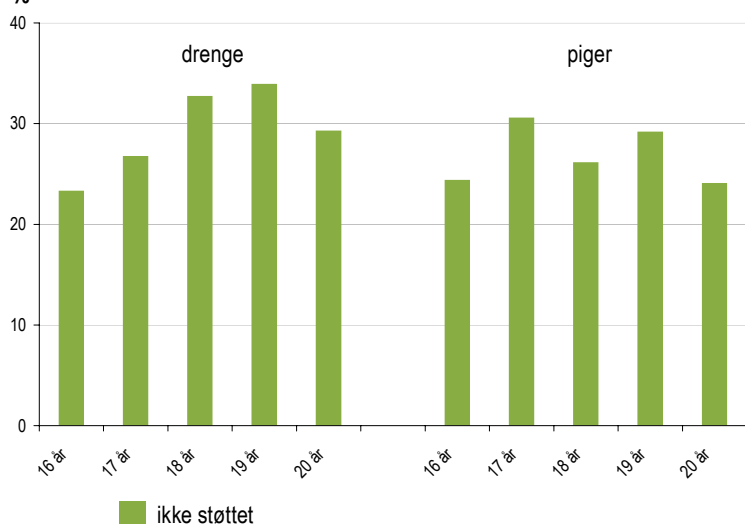
⁹ De to laveste kvintiler (det vil sige de 40 %, der scorer lavest på de 9 spørgsmål på en "Likert" skala fra 1 til 5), statistisk set ville man derfor forvente 40 % i alle undergrupper. Hvis en undergruppe er på 36 %, er der således 4 % point mindre end forventet i denne undergruppe.

4.3.4 Oplevede forventninger

- Andelen af unge, der ikke føler forældrenes forventninger til deres skole/arbejdspræstationer støtter dem, stiger for drengene med alderen fra 16-19 år, hvorefter andelen med manglende støtte falder. For pigerne er mønsteret ikke nær så entydigt.
- Længden/typen af forældrenes uddannelse har ikke nogen klar betydning for de unges oplevelse af forældrenes forventninger til deres skole og arbejdspræstationer.
- Piger, hvis forældre er skilt/separeret, har en øget tendens til ikke at føle sig støttet sammenlignet med piger, hvis forældre er samboende.

Alder

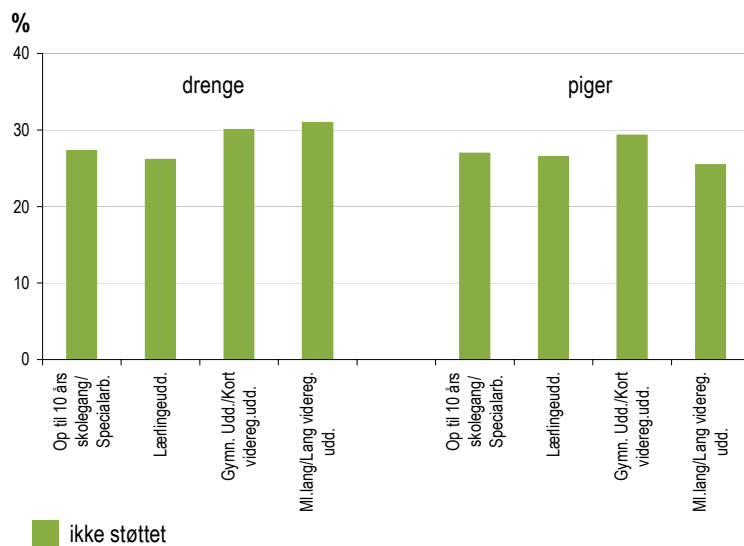
Figur 4.18: Oplevelse af at forældrenes forventninger til ens skole/ arbejdspræstationer ikke støtter. Fordelt på alder (%).

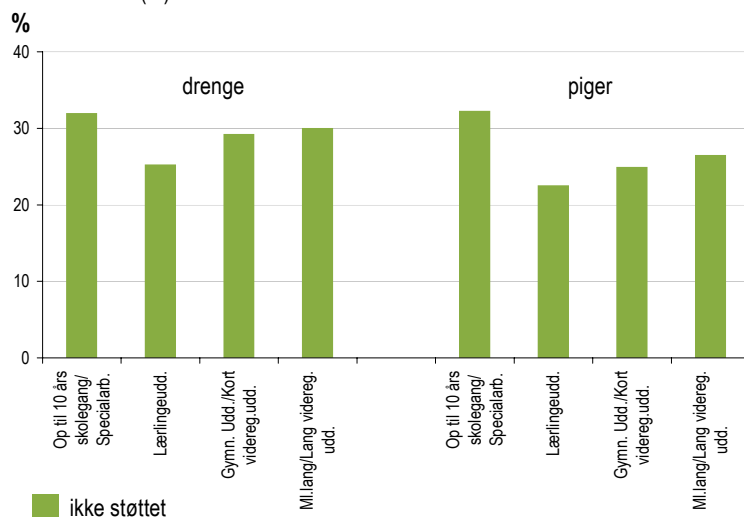
Den manglende følelse af støtte, i forbindelse med forældrenes forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet, er mest udbredt for de 18- og 19-årige drenge, mens det for pigerne er de 17-årige, der ikke oplever støtte (Figur 4.18).

Forældres socioøkonomiske position

Figur 4.19: Oplevelse af at forældrenes forventninger til ens skole/ arbejdspræstationer ikke støtter. Fordelt på længden/typen af fars uddannelse (%).

Figur 4.20: Oplevelse af at forældrenes forventninger til ens skole/ arbejdspræstationer ikke støtter. Fordelt på længden/typen af mors uddannelse (%).

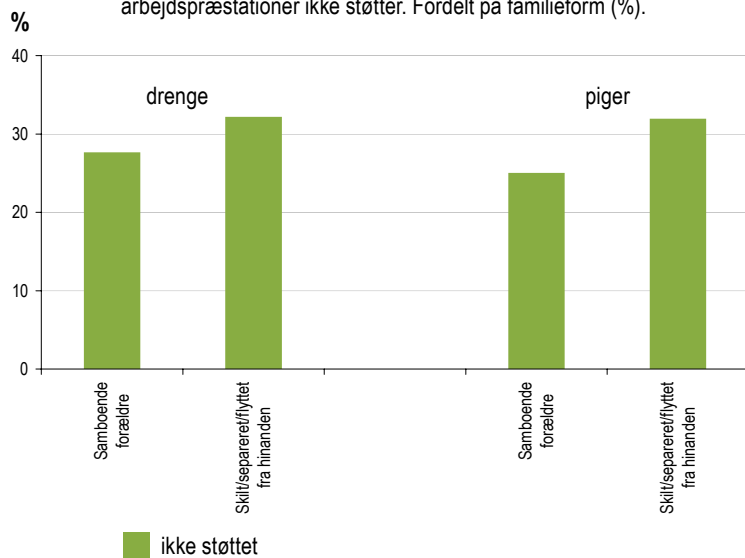

Opfattelsen af forældrenes forventninger til skole- eller arbejdspræstationer har generelt ikke nogen særlig sammenhæng med faderens uddannelse (figur 4.19 og 4.20).

Piger, hvis mor har læst op til 10 år, har øget risiko for ikke at opleve deres forældres forventninger som støttende, og for drengene er der ikke sammenhæng mellem oplevede forventninger og moderens uddannelse.

Familieform

Figur 4.21: Oplevelse af at forældrenes forventninger til ens skole/ arbejdspræstationer ikke støtter. Fordelt på familieform (%).

For pigerne medfører en brudt familie en lille forøget risiko for, at de ikke oplever deres forældres forventninger som støttende (figur 4.21).

4.4 RESUMÉ AF RESULTATER

- Personlige problemer, der vanskeliggør daglige gøremål, er hyppigt forekommende – især blandt piger. Kun en mindre del rapporterer, at problemerne er der “meget ofte”.
- Ensomhed er hyppigere forekommende blandt piger.
- Forventningspres er lige hyppigt blandt piger og drenge.
- Der er tendens til, at det er blandt de 17-19-årige, der er flest unge, der ikke trives.
- Andelen af unge, der ikke trives grundet ensomhed eller en lav sammenhængsfølelse, stiger, jo kortere uddannelse forældrene har.
- Unge, der kommer fra brudte familier, har øget risiko for ikke at trives.

4.5 DISKUSSION

Ser man generelt på besvarelsene, ser det ud til, at de unge trives ganske godt. Det er dog værd at bemærke, at andelen af piger, der ikke trives, overstiger 10 %, uanset hvilket trivselsparameter der anvendes. En yderligere faktor i den sammenhæng er, at der ikke er tale om noget større sammenfald mellem de fire indikatorer. Hvilket indikerer, at en stor del af de adspurgte unge ikke trives optimalt i alle aspekter af deres liv. De fire indikatorer er således relativt bredt fordelt i gruppen af unge. Man kunne derfor have den metodiske bekymring, at de fire indikatorer blot var en italesættelse af unges almindelige skærmydsler i hverdagen. Det ser imidlertid ikke ud til at være tilfældet.

Der er således karakteristika hos de unge, som er gennemgående uanset trivselsindikator. F.eks. svarer unge med forældre, der er skilt/separeret, i højere grad, at de ikke trives sammenlignet med unge, hvor forældrene stadig er sammen. Dette indikerer, at skilsmisse eller den livssituation, der følger, når forældrene ikke længere er sammen, kan påvirke de unge og deres dagligdag. Hvorvidt det er selve skilsmissen som hændelse eller dårlige familieoplevelser før og efter skilsmissen, der er årsag til den manglende trivsel hos de unge, er ikke muligt at se ud fra tallene.

Inden for forskning af skilsmisse finder studier, at langt størstedelen af børn formår at tackle forældrenes skilsmisse og komme videre uden større mén (34;35). Socialforskningsinstituttet har søgt at belyse samvær og trivsel blandt skilsmissebørn og børn fra kernefamilier. De fandt, at flertallet af de 7½-årige skilsmissebørn trives ligeså godt som deres jævnaldrende fra kernefamilier. Dog var der en lille gruppe børn fra skilsmisshjem, der havde flere vanskeligheder end børn fra kernefamilier. De påpeger dog også, at de rekrutterede flere skilsmissebørn fra

familier med færre socioøkonomiske ressourcer. Økonomien var dårligere i skilsmissefamilierne, og forældrene var hyppigere marginaliseret fra arbejdsmarkedet. Skilsmissebørnenes materielle opvækstvilkår var altså ikke, på alle områder, som hos børn fra kernefamilier (36). Mathias Lasgaard har i sin undersøgelse af ensomhed hos 8. klasse elever fundet, at ensomhed er mere udbredt blandt unge fra hjem med kun en forældre (37). Ensomhed i hans studie er målt ud fra den validerede ensomhedsskala kaldet UCLA-skalaen.

Ovennævnte studier er svære direkte at sammenligne med vore resultater. Dette skyldes, at vi ikke har viden om, hvornår forældrene er blevet skilt. Desuden er der ikke anvendt de samme indikatorer på trivsel, og målgruppen er yngre end deltagerne i MULD undersøgelsen.

Til trods for at der i MULD ikke er benyttet den samme skala som i Lasgaards undersøgelse, er der ligheder i fundene, da vi også finder en tendens til, at unge, der er ensomme er mere udbredt i brudte familier. Det er dog værd at bemærke, at vi finder denne sammenhæng, uanset hvilket trivselsparameter, der måles på. Denne tydelige tendens viser ikke nødvendigvis, at selve skilsmissen som episode er en afgørende faktor for unges trivsel, men at de levevilkår og evt. familieform, der følger en skilsmisse, som socialforskningsinstituttets undersøgelse indikerer, kan være en risikofaktor for nogen grupper af unge.

Når der ses på, hvordan længden/typen af forældrenes uddannelse er, ses det, at manglende trivsel hos unge har en social skæv gradient, således at trivselsproblemer er mindre udbredte blandt de mest ressourcestærke i samfundet. Dette er især tilfældet, når der ses på unge, der er ensomme eller har en lav følelse af sammenhæng. Der ses dog ikke en klar sammenhæng mellem manglende trivsel og

forældrenes socioøkonomiske position for alle trivselsindikatorerne. Resultaterne støtter op om fund fra Per Schultz Jørgensen, Bjørn Holsteins og Pernille Dues skolebørnsundersøgelse, der finder, at en større andel af unge, som ikke er glade for livet, er ensomme, udenfor, hjælpeløse eller ikke har selvtillid, er fra det de benævner som "lavere socialgrupper" (7). I skolebørnsundersøgelsen er der set på beskæftigelse og ikke forældrenes uddannelse, og desuden er der tale om en yngre undersøgelsespopulation. Resultaterne kan ikke sammenlignes uden forbehold, men det ses, at forældrenes socioøkonomiske position ikke er uden betydning for såvel børns som unges trivsel.

At det netop er unge med forældre, der har en kortere uddannelse, der ikke trives, indikerer, at social ulighed spiller en rolle for unges trivsel og følger dermed den tendens, der bl.a. ses på sundhedsområdet (38;39).

Aldersperioden 16-20 år er en periode med mange skift i de rammer, der omgiver den unge. I 15-16-års-alderen forlader de fleste folkeskolen og starter på at arbejde eller på en ungdomsuddannelse, og i 19-20-års-alderen forlader de skolen og starter på en videregående uddannelse eller på at arbejde. Det kan derfor være interessant at analysere, om der er særlige aldersgrupper, der er specielt udsatte for at have trivselsproblemer. Der tegner sig ikke noget klart mønster for de fire valgte indikatorer, hvilket kan tyde på, at der faktisk er tale om fire forskellige dimensioner af de unges hverdagsproblemer.

At være ensom eller i pigernes tilfælde at have en lav følelse af sammenhæng er mere udbredt, jo ældre de er. Mens det for problemer ser ud til at toppe i 17-18-årsalderen. At det netop er blandt de 17-18-årige, vi finder flest, der ikke trives, kan skyldes, at denne gruppe er flyttet - eller er ved at flytte hjemmefra - samt er i gang med den svære proces at beslutte, hvad de vil i fremtiden.

Det kan være en brydningstid, hvor mange beslutninger skal tages, og nye steder og sociale miljøer skal indtages. En omstilling og forandring der kan bevirke, at de unge føler sig ensomme eller har svært ved at overskue deres liv og de problemstillinger, der skal håndteres.

Sammenfattende kan det ud fra analyserne i dette kapitel siges, at dårlig trivsel ikke kun er udbredt hos en lille gruppe af unge. Desuden ses der også tendenser til, at der er flere unge med dårlig trivsel i bl.a. bestemte aldersgrupper og skilsmissehjem.

5. PRES OG FORVENTNINGER

Dagens vesteuropæiske samfund beskrives som værende præget af individualitet. Det medfører, at unge selv skal vælge, hvad der er det rigtige for dem, og ikke mindst at ansvaret for disse valg ligger på den unges egne skuldre (17;21;22). Der findes mange eksempler på, at unges uddannelsesvalg er påvirket af denne samfundstendens, hvor udsatte unge har problemer med at håndtere de mange valgmuligheder (1;40). Det gælder for en stor del af de unge, uanset hvilken baggrund de har, og uanset hvilken retning de er i gang med (1). En hypotese er, at det ikke udelukkende er unge, der traditionelt karakteriseres som "udsatte", der har problemer med de mange valg, der skal træffes, men at unge, der i øvrigt karakteriseres som velfungerende og socialt kompetente, måske ikke trives optimalt grundet et forventningspres og en stræben efter perfektionisme, der indebærer, at de aldrig føler, de er gode nok.

Med henblik på at belyse problemstillingen om hvorvidt de unge i dag føler, de ligger under for et forventningspres, er der i MULD 2003 og 2004 medtaget et spørgsmålsbatteri, der søger at afdække, hvordan unge opfatter deres forældres, venner/bekendtes og samfundets forventninger til dem. I figur 5.1 ses de anvendte spørgsmål.

Dette kapitel har dels til formål at belyse om unge i dag oplever et forventningspres, og dels hvorvidt et oplevet forventningspres hos unge har sammenhæng med manglende trivsel på andre områder.

Figur 5.1: Eksempel på spørgsmålsformuleringen af forventningsspørgsmålene

Hvordan opfatter du dine forældres forventninger til dig i forhold til:

(Ét kryds i hver linie)

	Deres forventninger støtter mig i høj grad	Deres forventninger støtter mig i nogen grad	Deres forventninger hverken støtter eller presser mig	Deres forventninger presser mig i nogen grad	Deres forventninger presser mig i høj grad	De har ingen forventninger på dette område
a. At du skal klare dig godt i skolen eller på dit arbejde	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b. At du skal leve sundt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c. At du skal skille dig ud fra mængden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d. At du skal have råd til en bestemt livsstil	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e. At du skal være social	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f. At du skal nå mange ting i din hverdag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g. At du skal vide hvilken uddannelse/ hvilket job du gerne vil have	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h. Andet:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5.1 UNGES OPFATTELSE AF FORVENTNINGER TIL DEM

5.1.1 De unges egne ambitioner

Arbejdshypotesen var, at unge danskere anno 2003 havde store ambitioner. Der var dog en del usikkerhed om, hvad det ville sige at have ambitioner. Derfor stillede man i MULD et spørgsmål, der havde til formål at screene de unges egne ambitioner på forskellige områder af deres hverdag. Svarene viste (tabel 5.1), at de unge er ambitiøse; men at der er meget stor forskel på hvilke områder af de unges hverdag, der inkluderes under begrebet "ambitiøs". Det er således kun ca. 20 %, der har store ambitioner om at skille sig ud fra mængden - mens hele 63 % af drengene og 74 % af pigerne har store ambitioner mht. skolen og arbejdet.

De fleste har høje ambitioner omkring at klare sig godt i skolen eller på arbejdet, være sociale samt at vide, hvilken uddannelse/arbejde de gerne vil have.

At de unge har ambitioner om at klare sig godt i skolen og har en ide om, hvad de vil bagefter, indikerer, at dette domæne af de unges hverdag er

fremtrædende, og at det at have ambitioner inden for disse specielle områder er en velintegreret norm hos de unge. Dette er foreneligt med bl.a. Birgitte Simonsens forskning på området, der viser, at mange unge i dag stræber efter et idealbillede med fast arbejde og et godt familieliv (41).

Det er ikke overraskende, at det at være social også prioriteres højt, idet unge i den periode har stærkt brug for den spejling af, om de klarer sig godt, som den nære sociale kreds af venner og skolekammerater giver - både i hverdagen, til fester og ved andre sociale aktiviteter.

Det at skille sig ud fra mængden og have råd til en bestemt livsstil er de punkter, hvor flest unge ikke har nogen ambitioner. 39 % har ikke ambitioner om at skille sig ud fra mængden, mens 28 % af drengene og 31 % af pigerne ikke har ambitioner om at have råd til en bestemt livsstil.

Ungdommen er altså mere ambitiøs på visse områder end andre. Hypotesen er, at manglende trivsel kan opstå, når ens egne ambitioner ikke harmonerer med omgivelsernes forventninger! Således at forventninger, der opleves "støttende", kan motivere og fremme glæden, hvis de både kan imødekommes og harmonere med den unges egne ambitioner. Mens det modsatte – nemlig

Tabel 5.1: Grad af ambitioner på egne vegne om at:

	Drengene			Antal	Piger			Antal
	Høj grad	Nogen grad	Ingen		Høj grad	Nogen grad	Ingen	
Klare mig godt på skole/arbejde	63.4	34.8	1.7	1378	73.8	25.3	0.9	2052
Leve sundt	35.1	57.0	7.9	1380	42.9	54.6	2.5	2049
Skille mig ud fra mængden	21.8	39.4	38.8	1370	19.3	41.9	38.8	2031
Have råd til en bestemt livsstil	28.4	43.3	28.3	1372	22.7	46.4	31.0	2042
Være social	51.7	42.7	5.6	1378	56.7	39.2	4.1	2047
Nå mange ting i min hverdag	26.5	49.5	24.1	1371	32.4	50.9	16.6	2046
Vide hvilken uddannelse/ hvilket job jeg gerne vil have	49.0	41.6	9.3	1374	45.9	45.6	8.5	2046

forventninger, der opleves som et "pres", kan skabe en disharmoni eller ubalance i den unges hverdag. Det er en udfordring for den unge at få omgivelsernes forventninger og egne lyster og evner til at matche. Vi har valgt at se på tre områder, hvor "støtte" og "pres" kan komme fra: Forældre, venner og samfund.

Nedenstående giver en kort præsentation af på hvilke områder, der er forventninger til de unge, samt om forventningerne opleves som et pres eller en støtte.

5.1.2 Forventninger til at den unge klarer sig godt i skolen eller på arbejdet

Tabel 5.2 viser, at størstedelen oplever forældrenes forventninger til deres skole- og arbejdspræstationer som støttende. Pigerne føler i højere grad end drengene et pres fra forældrene (drengene 12 %, piger 14 %). Vennernes/ bekendtes forventninger støtter halvdelen af de unge. Kun 4 % af drengene og 6 % af pigerne føler, at deres venners/bekendtes forventninger

presser dem. For drengenes vedkommende er det over halvdelen, der angiver, at vennerne hverken støtter eller presser dem, eller at de ikke har nogen forventninger. Skolen er således et område, hvor vennernes forventninger til at man klarer sig godt spiller en mindre rolle. Når det er samfundets forventninger, de unge skal forholde sig til, er der langt flere, der føler et pres (drengene 22 %, piger 39 %).

Presset til at klare sig godt i skolen eller på arbejde kommer i højere grad fra samfundets side og ikke fra forældrene. Resultaterne i tabel 5.1 tyder på, at normen om at tage en uddannelse og klare sig godt føres videre, idet unge oplever, at deres omgivelser har forventninger til dem på dette område.

Tabel 5.2: Opfattelse af forventninger til at jeg skal klare mig godt i skolen/ på arbejdet (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Drengene	Piger	Drengene	Piger	Drengene	Piger
Forventninger støtter	70.9	73.2	43.6	56.0	28.7	24.3
Forventninger hverken støtter eller presser	15.2	10.2	27.8	21.1	39.0	31.8
Forventninger presser	11.5	14.2	3.9	6.4	22.2	39.2
Ingen forventninger	2.5	2.4	24.7	16.5	10.1	4.7
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1379	2057	1362	2035	1331	1955

5.1.3 Forventninger til at den unge skal leve sundt

Tabel 5.3: Opfattelse af andres forventninger til at jeg skal leve sundt (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Drengene	Piger	Drengene	Piger	Drengene	Piger
Forventninger støtter	55.8	58.3	23.5	33.3	28.5	30.6
Forventninger hverken støtter eller presser	29.0	25.5	36.8	32.4	41.1	31.0
Forventninger presser	8.4	7.2	2.6	3.9	19.3	32.5
Ingen forventninger	6.9	9.1	37.1	30.4	11.2	5.9
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1377	2051	1363	2035	1325	1949

Tabel 5.3 viser, at en lidt større andel blandt pigerne føler sig støttet af deres forældres forventninger omkring det at leve sundt (drengene 56 %, piger 58 %). I alt 8 % af drengene og 7 % af pigerne føler, at forældrenes forventninger "presser dem". En forholdsvis lille andel på 7 % af drengene og 9 % af pigerne angiver, at deres forældre "ingen forventninger" har til dem om at leve sundt. Ser man på venners forventninger til at skulle leve sundt, er billedet et andet. Her er det tydeligt, at størstedelen af de unge hverken føler "støtte" eller "pres". Endelig er det interessant, at hele 19 % af drengene og 33 % af pigerne føler sig "presset" af samfundets forventninger om at leve sundt.

Samfundets forventninger, som det kommer til udtryk i medierne, virker muligvis som svært opnåelige idealer, der for op i mod en tredjedel af pigerne opleves som et egentligt "pres". At samfundets forventninger opfattes som et "pres" kan være forårsaget af, at de unge gennem medierne føler sig bombarderet med krav om at leve sundt.

Ifølge rapporten "Tendenser i tiden" tager piger de skønheds- og modeidealiser, som de ofte bliver præsenteret for i medierne til sig. Derimod føler de ikke, at kampagner om rusmidler eller alkohol påvirker deres vaner direkte (42). Hvorvidt det samme er tilfældet blandt de unge, der indgår i MULD, kan ikke ses ud fra besvarelserne, da det ikke er muligt at vide, hvordan de unge opfatter ordet sundhed¹⁰. Det er heller ikke direkte muligt at afgøre ud fra besvarelserne, om pigerne inkluderer skønhedsidealiserne i begrebet "sundhed", som det er formuleret i spørgsmålet. Noget kunne tyde på det, idet der i en tidligere MULD-rapport er fundet, at en meget stor del af pigerne ønsker at tabe sig i vægt (43).

¹⁰ I spørgeskemaet blev det ikke defineret, hvad det vil sige at leve "sundt", man skal her være opmærksom på, at den kontekst, spørgsmålet indgår i, er en, hvor "Sundhedsstyrelsen og Kræftens Bekæmpelse" spørger om rygning, kost, motion og alkohol, hvilket måske er med til at forme, hvordan det at leve "sundt" opfattes. Dette kan måske være medvirkende årsag til, at vennerne ikke synes at have forventninger på dette område.

5.1.4 Forventninger til at den unge skal skille sig ud fra mængden

Tabel 5.4: Andres forventninger til at jeg skal skille mig ud fra mængden (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Forventninger støtter	20.4	22.2	20.4	24.7	8.1	8.3
Forventninger hverken støtter eller presser	40.3	31.7	37.1	31.2	53.4	50.9
Forventninger presser	2.9	2.3	3.0	3.5	8.4	12.2
Ingen forventninger	36.4	43.8	39.5	40.5	30.2	28.6
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1355	2015	1353	2017	1302	1910

Det at skulle skille sig ud fra mængden har i en del ungdomsforskning været et kendetegn ved mange ungdomskulturer gennem tiderne. Hypotesen bag dette spørgsmål om udskillelse i forhold til både forældre, venner og samfund har været, at presset her ville komme fra venner snarere end fra forældre og samfund. Der var stort set ingen, der følte, at vennerne pressede på, for at de skulle skille sig ud. Dertil er det interessant, at det er fra "samfundet" og ikke fra det nære miljø, at der opfattes et pres i forhold til at skulle skille sig ud fra mængden. Det er dog kun ca. hver tiende unge, der opfatter et pres fra samfundets side til at skulle skille sig ud fra mængden (tabel 5.4).

At skulle skille sig ud fra mængden er ikke et område, hvor de unge oplever de store

forventninger til dem, hvilket harmonerer med, at de unge, som tidligere nævnt, heller ikke selv har de store ambitioner om at skille sig ud.

5.1.5 Forventninger til at den unge skal have råd til en bestemt livsstil

Flere drenge end piger oplever, at forældrenes forventninger støtter dem i, at de skal have råd til en bestemt livsstil (drenge 24 %, piger 21 %). Kun 5 % uanset køn føler sig presset af forældrenes forventninger. Tendensen er den samme, når det er venners/bekendtes forventninger, der refereres til. I sammenligning med opfattelsen af forældrenes og venners/bekendtes forventninger, føler en langt større andel unge (drenge 17 %, piger 26 %) sig presset af samfundets forventninger (tabel 5.5).

Tabel 5.5: Opfattelse af andres forventninger til at jeg skal have råd til en bestemt livsstil (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Forventninger støtter	24.1	21.4	16.5	14.2	10.4	9.7
Forventninger hverken støtter eller presser	36.3	30.3	37.6	34.4	47.0	42.4
Forventninger presser	4.8	4.6	5.1	6.1	17.1	25.7
Ingen forventninger	34.8	43.7	40.8	45.3	25.5	22.1
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1368	2043	1362	2022	1322	1940

5.1.6 Forventninger til at den unge skal være social

Tabel 5.6: Opfattelse af andres forventninger til at jeg skal være social (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Forventninger støtter	54.0	56.4	56.1	64.0	21.4	22.4
Forventninger hverken støtter eller presser	26.6	23.5	22.6	15.6	48.5	44.6
Forventninger presser	6.9	7.1	6.6	9.8	11.1	18.0
Ingen forventninger	12.5	13.1	14.7	10.7	19.0	15.1
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1373	2042	1362	2028	1323	1943

På trods af at dette er et spørgsmål, der er tænkt især at være relevant i forhold til venners/ bekendtes forventninger, er tendensen ens for opfattelsen af forventninger fra forældre og fra venner/bekendte. Lidt over halvdelen af de unge føler, at forældrenes eller venners/bekendtes forventninger støtter dem, mens under 10 % føler sig presset (tabel 5.6). Når der spørges til samfundets forventninger, fremgår det, at dette er et område, hvor en stor andel af de unge enten ikke føler, der er forventninger til dem eller ikke lader sig påvirke af disse. Størstedelen svarer, at samfundets forventninger hverken støtter eller presser dem (dreng 49 %, piger 45 %).

At være social er relateret til nærmiljøet. Det, at de unge føler, at forventninger fra forældre og venner/bekendte støtter dem, indikerer, at der i den unges nærmiljø er en bevidsthed om, at det er vigtigt at indgå i sociale sammenhænge. Dette understøttes af de unges egne ambitioner, der netop var høje på dette område. I en kvalitativ interviewundersøgelse, der har undersøgt unge fra forskellige ungdomsuddannelser i Roskilde Amt, giver de unge udtryk for, at de føler, at fællesskaber er en vigtig del af deres liv, og at det kræver arbejde, hvilket er i overensstemmelse med de unges svar i tabel 5.6 (42).

Tabel 5.7: Opfattelse af forventninger til at jeg skal nå mange ting i min hverdag (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Forventninger støtter	25.6	24.6	17.9	19.4	12.1	9.8
Forventninger hverken støtter eller presser	37.5	35.5	38.9	33.5	47.3	41.2
Forventninger presser	13.1	11.1	4.6	6.7	18.8	29.8
Ingen forventninger	23.8	28.8	38.6	40.4	21.7	19.1
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1364	2039	1361	2019	1316	1934

5.1.7 Forventninger til at den unge skal nå mange ting i sin hverdag

Spørgsmålene om pres i forhold til at nå mange ting i sin hverdag (tabel 5.7), såvel som at vide hvilken uddannelse /hvilket arbejde man vil have” (tabel 5.8), søger begge at afdække, hvorvidt de unge oplever forventninger i forhold til at skulle udvise overskud og have styr på tingene. En norm, der er blevet en naturlig del af bl.a. kvindeblade, hvor der ofte er eksempler fra det virkelige liv på de såkaldte ‘overskudsmennesker’.

Tabel 5.7 viser, at omkring 25 % føler støtte fra forældrenes forventninger til, at de skal nå mange ting i deres hverdag, mens omkring 10 % føler et pres på grund af forældrenes forventninger.

Venners/bekendtes forventninger presser ikke i samme grad som forældrenes forventninger, 5 % af drengene føler sig presset mod 7 % af pigerne. Dette medfører dog ikke, at de i stedet føler sig støttet af venners/bekendtes forventninger, idet flertallet ikke mener venners/bekendtes forventninger påvirker dem.

De oplevede forventninger fra samfundets side virker mere som et pres end som støtte. 19 % af drengene og 30 % af pigerne føler et pres fra samfundets side til at nå mange ting i deres hverdag. At det især er pigerne, der føler sig presset af samfundets forventninger til, at de

skal nå mange ting i deres hverdag, kan være tegn på, at pigerne tager idealet om at være ‘overskudsmenneske’ til sig.

5.1.8 Forventninger til at den unge skal vide, hvilken uddannelse/hvilket arbejde han eller hun vil have

Forældrenes forventninger til de unge, om at de skal vide, hvilken uddannelse eller arbejde de gerne vil have, opfattes af de fleste som støttende (drengene 53 %, piger 47 %). Det er dog ikke alle unge, der føler, forældrene har forventninger til dem på dette område.

Der er mange unge, der oplever, at deres venner/bekendte ikke har nogen forventninger til dem på dette område. Hvis venner/bekendte har forventninger, opleves disse som støttende.

Samfundets forventninger opleves, især af pigerne, som et pres. Hele 51 % føler sig presset mod kun 31 % af drengene.

Dette er således et område, hvor de unge oplever, der er forventninger til dem fra forældrenes og samfundets side. At der er flere, der oplever et pres fra deres forældre på dette punkt i forhold til at klare sig godt i skolen, kan skyldes, at flere af de unge ikke i samme grad har ambitioner om at vide, hvilken uddannelse eller arbejde de vil have. De manglende ambitioner, hos en gruppe

Tabel 5.8: Opfattelse af forventninger til at jeg skal vide hvilken udd./hvilket job jeg gerne vil have (%).

	Forældres forventninger		Venners forventninger		Samfundets forventninger	
	Drengene	Piger	Drengene	Piger	Drengene	Piger
Forventninger støtter	53.2	46.7	22.0	25.1	21.7	18.1
Forventninger hverken støtter eller presser	23.0	21.8	36.1	31.8	34.9	25.0
Forventninger presser	12.8	15.4	3.2	3.1	31.1	50.7
Ingen forventninger	11.0	16.2	38.7	40.0	12.4	6.1
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	1376	2055	1364	2026	1320	1949

af de unge, kan skyldes, at det er svært at vælge og vide hvilken uddannelse, der skal tages, og at de unge føler, at deres beslutning får store konsekvenser, hvis de vælger forkert. En sådan frygt kan medføre, at andres forventninger bliver til et ekstra pres om at tage dette valg. Ifølge forskere fra Center for Ungdomsforskning er unge i dag meget bevidste om, at deres uddannelsesvalg er vigtigt, samt at det er deres eget ansvar, hvis de vælger den forkerte uddannelse. Dette kan være forklaringen på et stort frafald på uddannelserne, samt at mange unge har taget flere omvalg, når det gælder uddannelse (44). At tage en uddannelse eller få sig et arbejde er fundamentalt i dagens samfund. Ifølge Birgitte Simonsen m.fl. er uddannelse og arbejde netop centrale, fordi det er områder, hvor de unge kan realisere sig selv. Derudover har uddannelse og arbejde været, og er stadig, en måde at vise omverdenen, hvem man er (1). En pointe der også understøttes af Zygmunt Bauman, som fremhæver, hvorledes individet gennem sine valg vælger identitet, hvor det er centralt, at det er det rigtige for en selv i skabelsen af sin identitet. Tallene i tabel 5.8 kan være en indikator for, at uddannelse er et af disse valg, der opfattes som identitetsskabende, og det kan være svært for de unge at håndtere.

5.1.9 Forventninger til de unge

Med inddragelsen af forventningsspørgsmålene i MULD har det været hensigten at belyse, om de unge ligger under for et forventningspres fra deres omgivelser.

Gennem deres besvarelser tegner der sig et billede af unge, som er ambitiøse, især når det omhandler skolen og fremtiden, men også på det sociale såvel som det sundhedsmæssige område. Det, at de unge er ambitiøse, viser, at de stiller krav til sig selv. Omgivelserne, især forældre og samfundet, har også forventninger til de unge. Dette er i hvert fald de unges

oplevelse. At de unge oplever forventninger til dem fra både forældre og samfundet, illustrerer, at mennesker bliver påvirket af den kultur, der omgiver dem (17). Selvom flest føler sig støttet af omgivelsernes forventninger, er dette ikke tilfældet for alle. Presset kommer til dels fra forældrene, men især fra samfundets side; en indikator på at unge præges af samfundstendenser, som de præsenteres i medier.

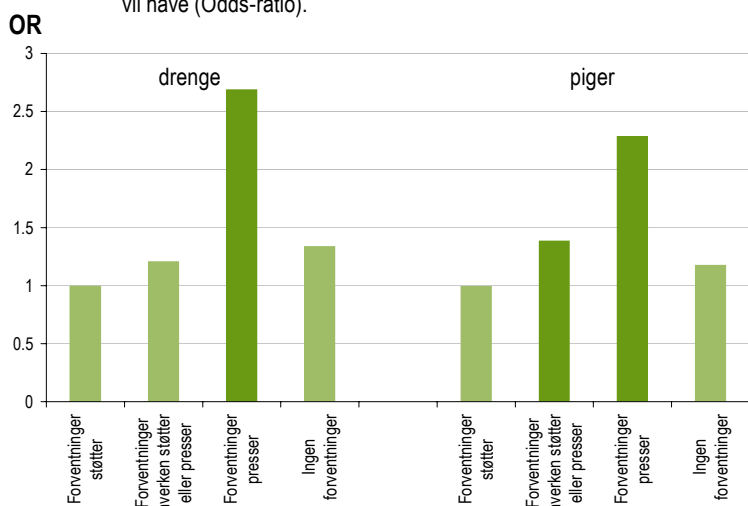
5.2 UNGES OPLEVELSE AF FORVENTNINGER OG DETS BETYDNING FOR TRIVSEL

Hvorledes hænger forventningspres fra omgivelserne sammen med dårlig trivsel, og har de ambitiøse unge en øget risiko for ikke at trives? Dette søges belyst ved at se nærmere på, hvorvidt unge, der oplever et pres fra deres omgivelser, har en øget risiko for at have personlige problemer, være ensom eller have en lav følelse af sammenhæng. Analyserne er præsenteret i tre tabeller, en for hver trivselsindikator. Enkelte fund er præsenteret i afsnittene.

5.2.1 Personlige problemer i forhold til at vide hvad man vil være

Figur 5.2 viser sammenhængen mellem at have personlige problemer og opfattelsen af, hvordan forældrenes forventninger til, at man skal vide, hvilken uddannelse/arbejde man vil have. Det ses, at manglende trivsel i form af personlige problemer, er højere hos unge, der oplever et pres fra deres forældre til at vide, hvilken uddannelse/arbejde de skal vælge. I nedenstående figurer ses mere specifikt på betydningen af forældrenes forventninger og de unges ambitioner om at klare skolen/arbejdet godt.

Figur 5.2: Sammenhængen mellem at have personlige problemer og oplevelsen af forældrenes forventninger til hvilken udd./arbejde man vil have (Odds-ratio).

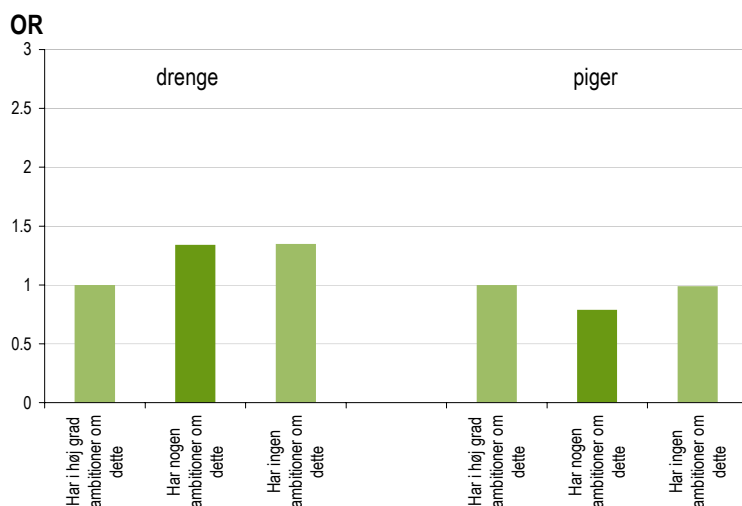

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05.

Drengene, der føler sig presset af forældrenes forventninger, har næsten 3 gange så stor risiko for at have personlige problemer i forhold til de drenge, der oplever, at deres forældre støtter dem. Oplevet pres er for pigerne ensbetydende med en dobbelt så stor risiko for også at have personlige problemer. Denne tendens går igen, uanset om der ses på venners/bekendtes forventninger eller samfundets.

Graden af forventninger til de unge kan afhænge af bl.a. alder. Forventninger til at vide hvilken uddannelse/arbejde, de skal have, øges med alderen. Om forældrene er lavt eller højt uddannede kan også have indflydelse på forældrenes forventninger til de unge samt være en indikation på, hvilket miljø de unge befinder sig i. Hvis der tages højde for de unges alder såvel som længden/typen af forældrenes uddannelse, ses det, at der stadigvæk er større risiko for at have personlige problemer, hvis de oplever forældrenes/vennernes forventninger som et pres. Der er kun hos piger en tendens til, at samfundets forventninger presser dem (tabel 5.9).

Figur 5.3: Sammenhængen mellem at have personlige problemer og egne ambitioner om at vide hvilken udd./arbejde man vil have (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

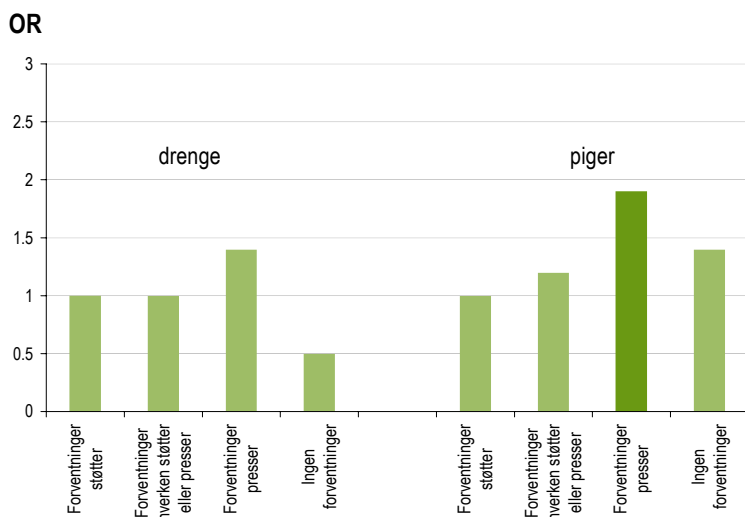
De unges ambitioner synes at hænge sammen med de unges trivsel (Figur 5.3). For drengenes vedkommende er det at rapportere ambitioner i kategorien "i nogen grad" forbundet med en øget risiko for også at have personlige problemer sammenlignet med de drenge, der "i høj grad" har ambitioner. I pigernes tilfælde er der til gengæld lavere risiko for at være generet af personlige problemer, hvis de kategoriserer sig selv som en, der kun "i nogen grad" har ambitioner, i forhold til piger der ser sig selv som en, der "i høj grad" har ambitioner. Der er altså her tale om signifikante interaktioner med køn, hvor det at have høje ambitioner, hænger diametralt modsat sammen med graden af personlige problemer. Vi kan ikke umiddelbart ud fra data i MULD give en forklaring på, hvorfor der er så markante kønsforskelle, blot pege på, at de sammenhænge mellem forventningspres, ambitioner og problemer, som vi gennemgående finder i analysen, ikke fungerer helt ens for piger og drenge.

Tabel 5.9: Odds-ratioen for at have personlige problemer, fordelt på hvordan forventninger til at vide hvilken udd./hvilket job man gerne vil have, fra hhv. forældre, venner/bekendte og samfundet, opfattes af den unge.

	Antal	Dreng				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.		
		Dreng	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR
Opfattelse af forventninger om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have fra:										
a) Forældre										
Støtter	133	308	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	69	165	1.2	(0,87-1,69)	1.2	(0,88-1,73)	1.4	(1,08-1,78)	1.3	(1,02-1,69)
Presser	64	155	2.7	(1,85-3,91)	2.8	(1,87-4,04)	2.3	(1,73-3,03)	2.4	(1,77-3,13)
Ingen forventninger	33	113	1.3	(0,86-2,09)	1.3	(0,84-2,05)	1.2	(0,89-1,56)	1.1	(0,86-1,52)
b) Venner og bekendte										
Støtter	67	176	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	107	236	1.0	(0,67-1,36)	1.0	(0,69-1,41)	1.1	(0,88-1,47)	1.2	(0,89-1,50)
Presser	16	35	2.5	(1,22-5,22)	2.6	(1,22-5,35)	3.2	(1,73-5,99)	3.3	(1,77-6,21)
Ingen forventninger	106	286	0.9	(0,62-1,25)	0.9	(0,62-1,27)	1.1	(0,83-1,35)	1.1	(0,84-1,38)
c) Samfund										
Støtter	56	87	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	98	162	1.1	(0,74-1,57)	1.1	(0,74-1,58)	1.5	(1,08-2,05)	1.6	(1,13-2,15)
Presser	103	397	1.3	(0,91-1,92)	1.3	(0,90-1,95)	2.0	(1,48-2,61)	2.1	(1,56-2,78)
Ingen forventninger	33	52	1.1	(0,67-1,79)	1.1	(0,65-1,77)	2.6	(1,62-4,14)	2.5	(1,53-3,96)
Grad af ambitioner på egne vegne om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have										
Har i høj grad ambitioner om dette	127	361	1		1		1		1	
Har i nogen grad ambitioner om dette	141	313	1.3	(1,02-1,77)	1.3	(1,01-1,78)	0.8	(0,65-0,97)	0.8	(0,64-0,96)
Har ingen ambitioner om dette	29	61	1.3	(0,81-2,08)	1.4	(0,83-2,18)	1.0	(0,69-1,44)	1.0	(0,68-1,44)

5.2.2 Ensomhed i forhold til hvad man vil være

Figur 5.4: Sammenhængen mellem at være ensom og oplevelsen af forventninger fra samfundet omkring valg af uddannelse/arbejde (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Selv når der tages højde for, at unge er mere presset i bestemte alders- og socioøkonomiske grupper, ses der en sammenhæng mellem på den ene side at føle sig "presset" af forældres -, venners - og samfundets forventninger til, hvilken uddannelse eller hvilket arbejde man vil have, og på den anden side det at den unge ofte føler sig "ensom". Mønsteret er systematisk således, at de, der føler et "pres", også oftere er dem, der føler sig "ensomme". Ud fra figur 5.4 ses dog, at sammenhængen mellem ensomhed og at føle sig presset af samfundets forventninger til at vide hvilken uddannelse/arbejde man vil have, ikke er signifikant blandt drengene.

Hvorvidt det er ensomheden, der får forventningerne til at føles som et pres, eller om det er omvendt, kan vi i nærværende studie-design ikke udtale os skråsikkert om. Ud fra den "hverdagsteori", som denne rapport bygger på, ville man heller ikke være så interesseret i at kunne definere præcis, om det ene kommer før det andet. Interaktionen eller samspillet mellem de to typer af ubalancer i hverdagen er det, der er genstanden for interessen (tabel 5.10).

Table 5.10: Odds-ratioen for at være ensom, fordelt på hvordan forventninger til at vide hvilken udd./hvilket job man gerne vil have, fra hhv. forældre, venner/bekendte og samfundet, opfattes af den unge.

	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR
Opfattelse af forventninger om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have fra:										
a) Forældre										
Støtter	49	95	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	26	60	1.2	(0,73-1,97)	1.2	(0,72-1,98)	1.5	(1,06-2,14)	1.5	(1,02-2,07)
Presser	35	74	3.5	(2,16-5,61)	3.5	(2,14-5,75)	2.9	(2,06-4,08)	2.9	(2,07-4,16)
Ingen forventninger	9	38	0.9	(0,43-1,91)	0.9	(0,42-1,88)	1.2	(0,82-1,84)	1.2	(0,83-1,87)
b) Venner og bekendte										
Støtter	27	65	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	45	91	1.0	(0,61-1,67)	1.1	(0,64-1,78)	1.1	(0,81-1,61)	1.2	(0,83-1,68)
Presser	9	16	3.0	(1,29-7,18)	3.1	(1,27-7,33)	2.6	(1,35-4,92)	2.5	(1,29-4,84)
Ingen forventninger	38	90	0.8	(0,47-1,32)	0.8	(0,48-1,37)	0.9	(0,61-1,21)	0.9	(0,63-1,27)
c) Samfund										
Støtter	24	32	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	40	53	1.0	(0,58-1,69)	1.0	(0,58-1,70)	1.2	(0,74-1,89)	1.2	(0,77-1,98)
Presser	47	154	1.3	(0,79-2,25)	1.4	(0,84-2,47)	1.7	(1,16-2,62)	1.9	(1,23-2,81)
Ingen forventninger	8	16	0.6	(0,25-1,30)	0.5	(0,23-1,20)	1.6	(0,81-2,97)	1.4	(0,73-2,75)
Grad af ambitioner på egne vegne om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have										
Har i høj grad ambitioner om dette	56	128	1		1		1		1	
Har i nogen grad ambitioner om dette	50	112	1.0	(0,66-1,48)	1.0	(0,67-1,51)	0.9	(0,65-1,13)	0.91	(0,69-1,21)
Har ingen ambitioner om dette	14	25	1.4	(0,73-2,56)	1.5	(0,80-2,89)	1.2	(0,74-1,92)	1.28	(0,79-2,07)

5.2.3 Lav følelse af sammenhæng i forhold til at vide hvad man vil være

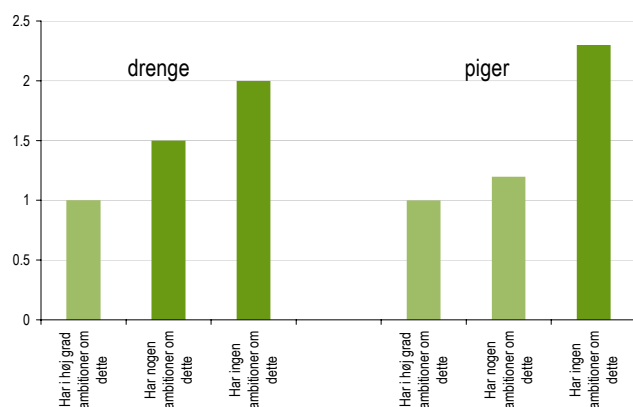
Når der ses på graden af de unges "følelse af sammenhæng" (tabel 5.11), ses samme tendenser som ved personlige problemer og ensomhed. Uanset om der tages højde for de unges alder og deres forældres uddannelse eller ej, er der øget risiko for at have en lav følelse af sammenhæng, når de oplever et pres fra forældre eller venners forventninger sammenlignet med, hvis de følte forventningerne støttede dem. Igen kan vi ikke sige noget om, hvad der påvirker hvad, og vi er egentlig heller ikke interesserede i at udrede en "høne" og et "æg", idet det indsatsmæssigt kan komme an på situationen eller personen, om det er den ene eller den anden "ubalance", der først kan bringes i "balance".

For drenge med lav "følelse af sammenhæng" er samfundets forventninger ikke af betydning. Hos pigerne er der derimod større risiko for at have en lav følelse af sammenhæng blandt dem, der føler sig presset af samfundets forventninger til, at de skal vide, hvilken uddannelse/hvilket arbejde de vil have i forhold til de unge, der føler at samfundets forventninger støtter dem (Piger: OR=1,7).

Figur 5.5 viser, at unge, der ikke har ambitioner om at vide, hvad de vil uddannelses- og arbejdsmæssigt, har mere end dobbelt så stor risiko for også at have en lav følelse af sammenhæng.

Figur 5.5: Sammenhængen mellem lav sammenhængsfølelse i ens liv og egne ambitioner omkring valg af uddannelse/arb. (Odds-ratio).

OR

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Tabel 5.11: Odds-ratioen for at have en lav/meget lav følelse af sammenhæng, fordelt på hvordan forventninger til at vide hvilken udd./hvilket job man gerne vil have, fra hhv. forældre, venner/bekendte og samfundet, opfattes af den unge.

	Antal	Drenge				Piger					
		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder, længden/typen af forældrenes udd.			
		Drenge	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI
Opfattelse af forventninger om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have fra:											
a) Forældre											
Støtter	106	109	1		1		1		1		
Hverken støtter eller presser	61	59	1.7	(1,12-2,50)	1.8	(1,17-2,65)	1.4	(0,96-2,07)	1.3	(0,87-1,94)	
Presser	49	76	2.9	(1,77-4,61)	3.0	(1,86-4,98)	3.0	(2,01-4,40)	3.3	(2,21-5,06)	
Ingen forventninger	16	49	0.8	(0,43-1,46)	0.8	(0,43-1,50)	1.6	(1,07-2,48)	1.7	(1,08-2,57)	
b) Venner og bekendte											
Støtter	50	73	1		1		1		1.0		
Hverken støtter eller presser	93	94	1.2	(0,75-1,76)	1.1	(0,73-1,75)	1.1	(0,76-1,60)	1.2	(0,80-1,73)	
Presser	13	13	3.5	(1,30-9,21)	3.6	(1,34-9,78)	2.0	(0,88-4,38)	2.1	(0,90-4,88)	
Ingen forventninger	74	106	0.9	(0,57-1,37)	0.9	(0,57-1,39)	1.1	(0,79-1,64)	1.2	(0,84-1,78)	
c) Samfund											
Støtter	50	39	1		1		1		1		
Hverken støtter eller presser	58	58	0.9	(0,54-1,35)	0.9	(0,56-1,43)	1.0	(0,59-1,55)	1.0	(0,62-1,67)	
Presser	84	155	1.4	(0,91-2,19)	1.6	(0,99-2,46)	1.5	(1,01-2,35)	1.7	(1,10-2,63)	
Ingen forventninger	31	21	1.6	(0,88-2,81)	1.6	(0,88-2,86)	2.0	(1,02-4,02)	1.9	(0,95-3,94)	
Grad af ambitioner på egne vegne om at du skal vide hvilken udd./hvilket job du vil have											
Har i høj grad ambitioner om dette	102	124	1		1		1		1		
Har i nogen grad ambitioner om dette	103	132	1.5	(1,04-2,05)	1.5	(1,08-2,16)	1.2	(0,86-1,56)	1.2	(0,88-1,64)	
Har ingen ambitioner om dette	25	29	1.8	(1,00-3,15)	2.0	(1,09-3,54)	2.1	(1,21-3,65)	2.3	(1,27-4,06)	

5.3 RESUMÉ AF RESULTATER

- Størstedelen af unge føler, at omgivelsernes forventninger støtter dem, uanset om det er forældrene, venner/bekendte eller samfundet, der refereres til.
- Der er stor variation i forhold til forventning fra hhv. forældre, venner eller samfund. Det ser ud til at være tre forskellige "verdener".
- Forventninger til at klare skolen/arbejdet godt og det at vide, hvilken uddannelse/arbejde de vil have, er de områder, hvor flest føler sig "presset" af forventningerne.
- Unge der føler sig presset til at "vide, hvilken uddannelse eller hvilket arbejde de vil have", har en øget sandsynlighed for ikke at trives¹¹.
- Pres fra forældre er gennemgående for begge køn ensbetydende med en øget sandsynlighed for manglende trivsel.

5.4 DISKUSSION

I rapporten "Tendenser i tiden" præciseres det, at unge har tanker omkring det at leve op til andres forventninger især i form af at tage en uddannelse (42). Dette er en tendens, der også ses i vores resultater, hvor de unge i de fleste tilfælde enten føler sig støttet eller presset til at vide, hvilken uddannelse eller hvilket arbejde de vil have. Føler de unge et pres, kan dette, uanset hvor de unge føler presset fra, relateres til manglende trivsel.

At de unge enten føler sig støttet eller presset viser, at de ikke er upåvirkede af andres forventninger og holdninger til deres valg. Det er ikke overraskende, men det er dog lidt mere overraskende, at de er bevidste om disse forventninger. Når der ses på forældrenes forventninger, er der en øget risiko for ikke at trives, hvis de unge ikke føler, deres forældres forventninger støtter dem. Selv hvis de unge hverken føler sig støttet eller presset af forældrene, øges deres risiko for ikke at trives.

Sammenhængen mellem forventningspres og manglende trivsel finder vi ikke nær så entydigt, når der ses på vennernes eller samfundets forventninger. Når forventninger ikke ses i relation til trivsel, fremgår det, at samfundets forventninger - især af pigerne - bliver opfattet som et pres, og dette i højere grad end ved forældrenes forventninger. Med fokus på trivsel fremgår det dog, at det er pres fra forældrenes forventninger, som har den mest entydige sammenhæng med trivsel. Dette indikerer, at selvom unge kan føle sig presset af samfundets forventninger, så er det forventningerne fra de mennesker, der er tættest på, der har størst betydning.

De unge forholder sig til andres forventninger og præges af disse, hvilket kan skyldes, at de unge søger bekræftelse fra deres omgivelser, især fra forældrene, omkring deres valg. De mange frie valg og den øgede mulighed for selvrealisering og selvstændighed er, ifølge Bauman, et stort ansvar for individet (21). Bekræftelsen af valgene kan være en måde at blive "sikker" i sit valg og lette ansvarsbyrden.

¹¹ Sammenhængen mellem forventningspres og manglende trivsel er gennemgående for de tre trivselsindikatorer, der er valgt i analysen: Ensomhed, problemer der vanskeliggør daglige gøremål og følelsen af sammenhæng.

Manglende forståelse og opmuntring omkring, hvad man karrieremæssigt vil med sit liv, kan medføre dårlig trivsel, hvilket indikerer, at det er svært at stå alene med sit valg, hvis dette ikke accepteres eller bakkes op af omgivelserne. Ifølge Bauman er det svære ved de mange valg bevidstheden om, at ved at tage et valg fravælges andre muligheder (21). Manglende støtte fra forældrene kan derfor medføre en endnu større usikkerhed omkring det rigtige i ens beslutning. En anden forklaring på at unge, der ikke trives, oplever forventningerne som et pres, kan være, at de føler de har svært ved at leve op til forventningerne. Forventningerne, der måske ikke er tænkt som et pres, kan hos de unge blive opfattet som dette frem for en støtte.

Birgitte Simonsen præciserer, at de unge har behov for at øve sig i at vælge, reflektere over valgene og lave omvalg. Hvilket hun pointerer kan være frustrerende for de voksne, der arbejder med unge, som kan opfatte de unge som krævende og forkælede, fordi de unges ønsker hele tiden ændrer sig (41;45). Vore analyser kan ikke vise, om de unge tager mange valg, men de indikerer, at selvom de unge måske lever et "zapper liv", og udvikler deres omstillingsparathed og identitet, påvirkes de af deres omgivelser. Et faktum der ikke bliver mindre, når der ses på de unge, der ikke trives. Den nødvendige læreproces omkring det at tage valg kræver, at de unge ikke er bange for at tage de valg samt støttes i denne proces.

Der er ikke tydelige tegn på, at et højt ambitionsniveau spiller en rolle i forhold til dårligere trivsel. Fravær af ambitioner kan derimod relateres til manglende trivsel. Det er dog et fåtal, der ingen ambitioner har inden for de belyste områder.

Som nævnt er unge med høje ambitioner ikke i risikogruppen angående lav trivsel. Dette gælder dog ikke, hvis der ses på pigernes ambitioner om at vide, hvad de vil være i forhold til at have personlige problemer. Her er det pigerne med de høje ambitioner, som har den største risiko for at have personlige problemer. Dette er et muligt udtryk for, at de bekymrer sig om at tage de rigtige valg i forhold til deres fremtid. Det er dog ikke en entydig tendens, da den ikke findes ved de andre mål for dårlig trivsel, samtidig med at tendensen kun ses hos piger.

Forventninger er ikke nødvendigvis et onde, faktisk opleves forventninger fra forældre og venner for de fleste som en støtte. Ved inddragelsen af spørgsmålsbatteriet om unges oplevelse af deres omgivers forventninger, fremgår det, at størstedelen af unge ikke oplever andres forventninger som et pres. Det har dog vist sig, at samfundets forventninger også er centrale, når der tales om forventningspres. I forhold til trivsel er det af betydning, hvis forventningerne fra især forældre, men også venner eller samfundet, begynder at presse de unge. Forventninger, som opleves som et pres, kan således hænge sammen med dårlig trivsel.

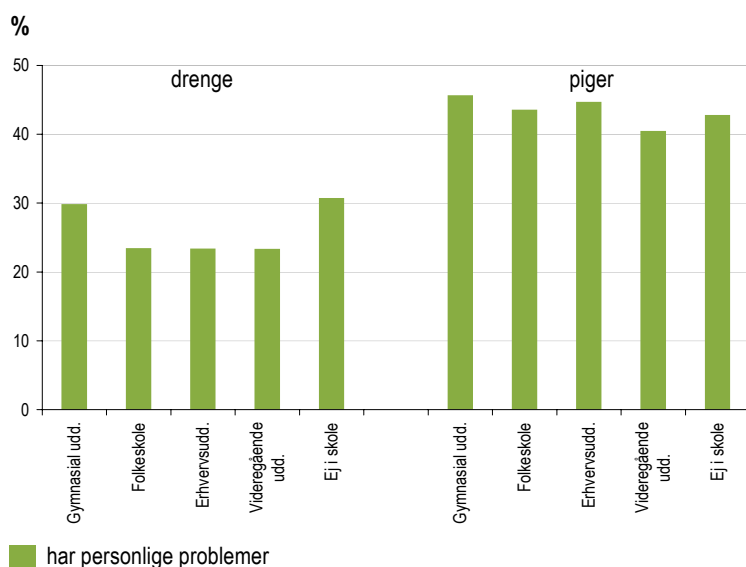
6. TRIVSEL OG DET NÆRE SOCIALE MILJØ

Den danske børne- og ungdomsforskning har fremhævet betydningen af trivsel i skolen og det at indgå aktivt i et socialt miljø på og omkring skolen. Kvaliteten af de unges kontakt med forældre og venner er desuden vigtig og kan være medvirkende til at afhjælpe de problemer, der opstår i dagligdagen (6;7) I dette afsnit ses der på, hvorledes de unges sociale mønstre hænger sammen med "personlige problemer", "ensomhed", "forventningspres" og de unges "oplevelse af sammenhæng" i deres liv. De sociale mønstre belyses ud fra, hvilken ungdomsuddannelse de unge er i gang med; ud fra to indikatorer på skole- og arbejdstrivsel (pjæk og hvordan de føler, de klarer sig i skolen eller på arbejdet); samt ud fra hvorvidt de taler med nogen om deres problemer, og hvor let de har ved at få venner.

6.1 UDDANNELSERNE

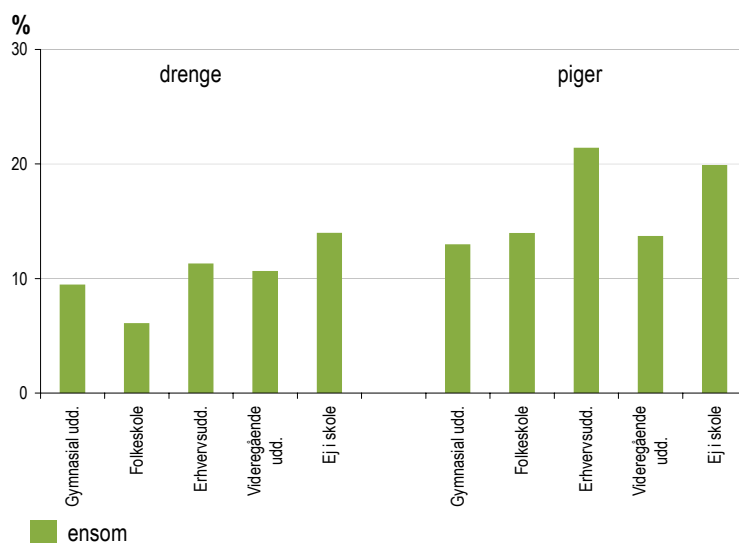
De fleste unge går i skole eller på en ungdomsuddannelse. Selvom flertallet af de unge trives, er der på alle uddannelsesformer unge, der ikke trives.

Figur 6.1: Unge med personlige problemer fordelt på uddannelse (%).

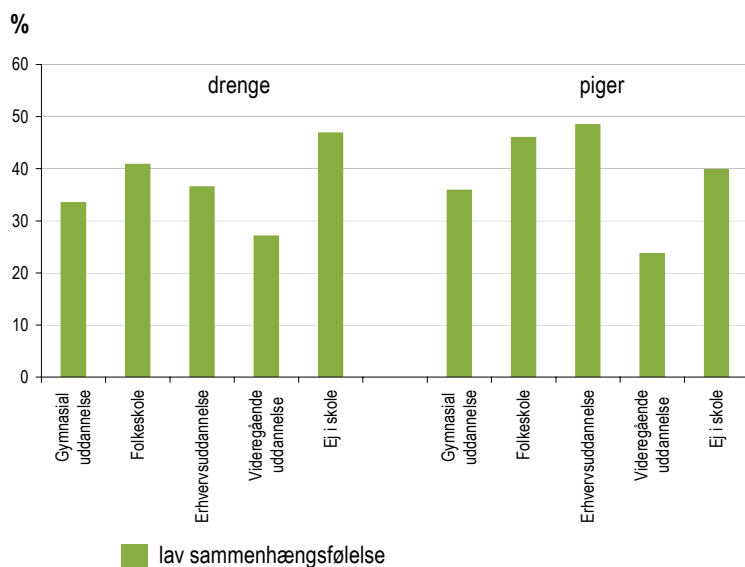
Figur 6.1 viser, at en større andel af drenge på gymnasiale uddannelser føler, at de har personlige problemer sammenlignet med andre uddannelsesinstitutioner. Hos pigerne er der ikke nogen tydelig forskel mellem de forskellige ungdomsuddannelser.

Figur 6.2: Unge der er ensomme fordelt på uddannelse (%).

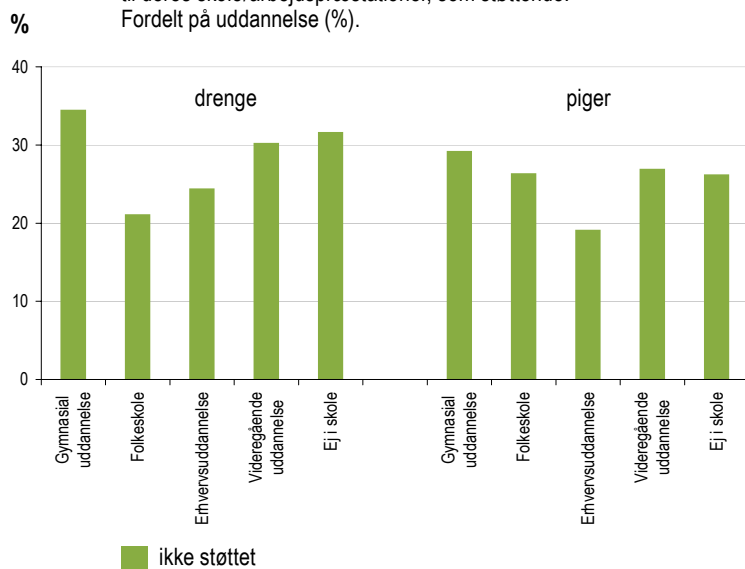
Figur 6.2 viser udbredelse af ensomhed på de forskellige uddannelsesretninger. Hos drengene findes den største gruppe af ensomme (14 %) blandt drenge, der ikke er under uddannelse. Hos pigerne er det 20 % af de piger, der ikke er under uddannelse og 22 % blandt dem, der går på en erhvervsuddannelse, der føler, at de er ensomme.

Figur 6.3: Unge med lav følelse af sammenhæng fordelt på uddannelse (%).

Ikke at føle "sammenhæng" i ens liv er mest udbredt blandt folkeskoleelever (D: 41 % P: 46 %) og blandt de unge, der ikke er under uddannelse (D: 47 % P: 40 %). Piger på erhvervsuddannelser har ligeledes øget risiko for "lav følelse af sammenhæng" sammenlignet med piger på gymnasiale uddannelser (figur 6.3).

Figur 6.4: Unge, der ikke oplever deres forældres forventninger, til deres skole/arbejdspræstationer, som støttende. Fordelt på uddannelse (%).

Derimod er det hyppigere blandt unge på gymnasiale uddannelser at opfatte deres forældres forventninger som et "pres". Uanset retning er det langt de fleste, der føler, at deres forældres forventning er støttende. Der er dog i alt 34 % af drengene og 29 % af pigerne på de gymnasiale uddannelser, der ikke mener at deres forældres forventninger til deres skolepræstationer støtter dem (figur 6.4).

På baggrund af ovenstående gennemgang af udbredelsen af de fire indikatorer på manglende trivsel som den er fordelt på de enkelte uddannelsesretninger, kan vi konkludere, at manglende trivsel ikke er et fænomen, der knytter sig til én bestemt uddannelsesretning eller til ikke at være i gang med en uddannelse. Derimod er der nogen forskel på, hvilken af de fire valgte indikatorer for trivsel, der ses på. Således er forventningspres og personlige problemer, der vanskeliggør dagligdagen, udbredt blandt gymnasieelever, mens ensomhed er mest udbredt blandt unge, der ikke er under uddannelse, eller for pigernes vedkommende går på en erhvervsuddannelse. Andelen af unge med en lav sammenhængsfølelse er størst i folkeskolen eller hos unge der ikke er under uddannelse.

Table 6.1: Odds-ratioen for at klare sig dårligt i skolen fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal		Drengene		Piger	
	Drengene	Piger	Ujusteret OR	95% CI	Ujusteret OR	95% CI
Personlige problemer						
Ingen	43	24	1		1	
Har personlige problemer	91	142	6.3	(4,32-9,05)	7.9	(5,09-12,17)
Ensomhed						
Aldrig	25	18	1		1	
Sjældent	69	85	1.7	(1,09-2,74)	1.5	(0,91-2,55)
Oftede	39	62	5.6	(3,33-9,34)	4.9	(2,87-8,35)
Følelse af sammenhæng						
Høj	11	16	1		1	
Middel	14	15	2.4	(1,06-5,21)	1.9	(0,91-3,75)
Lav	82	94	8.7	(4,62-16,44)	6.4	(3,73-10,87)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	17	30	1		1	
Hverken støtter eller presser	8	10	2.3	(0,96-5,32)	2.4	(1,16-5,01)
Presser	12	24	4.7	(2,19-10,02)	4.5	(2,57-7,78)

6.2 SKOLE- OG ARBEJDSTRIVSEL

Hvordan man har det i sin skole eller på sit arbejde, er som nævnt centralt for børns og unges trivsel. Især har der været flere studier, der har vist, at mobning i skolen kan være en væsentlig faktor for almentrivsel (7;26;46). Da mobning som begreb ofte knytter sig til folkeskolealderen, og sjældent anvendes i ungdomsforskning, har vi i denne undersøgelse ikke undersøgt mobning direkte, men i stedet brugt selvrapporeret "pjæk" og det at man føler, at man "klar sig knap så godt" i skolen som indikatorer for manglende skole-trivsel. Vi finder en meget markant sammenhæng mellem de fire trivselsindikatorer, og at de unge føler, de klarer sig knap så godt i skolen eller på arbejdet. **Table 6.1** viser, at de unge, der ikke trives, også har tendens til at klare sig dårligt i skolen eller på arbejdet.

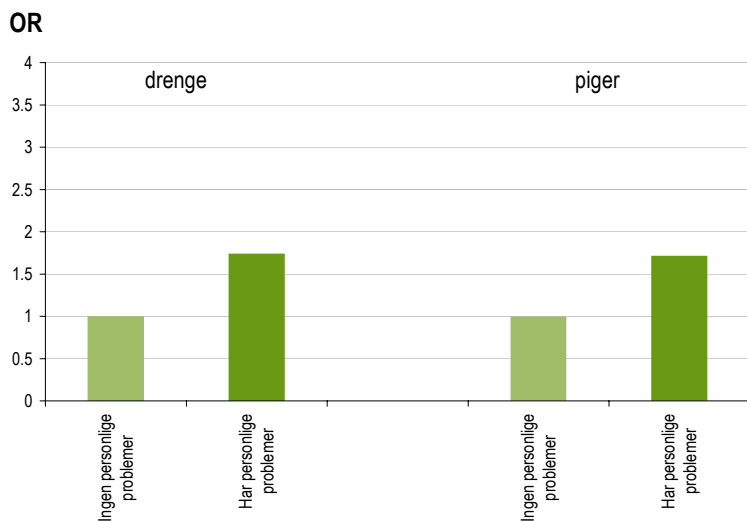
Et andet mål for skoletrivsel hos de unge er, hvor meget de pjækker. I analysen har vi delt "pjæk" op i det, man kunne kalde "små-pjæk", som er defineret som 1-2 dage inden for den seneste måned. Mens "stor-pjæk" er defineret som 3 eller flere dage inden for den seneste måned. For at få et billede af hvordan de generelle trivselsproblemer hænger sammen med pjæk, når man ser bort fra den sammenblanding¹², der ligger i, at de, der

¹² Da det at "klare sig dårligt i skolen eller på arbejde" korrelerer både med manglende trivsel og med pjæk, kan dette opfattes enten som en faktor, der medierer sammenhængen mellem manglende trivsel og pjæk, eller som en konfunder, der så at sige "forstyrrer" den rene sammenhæng mellem pjæk og trivsel. I denne analyse har vi ikke fokuseret på begrebet at "klare sig godt" i skolen, derfor har vi valgt at justere for dette, som værende en konfunder for den sammenhæng mellem trivsel og pjæk som vi ønsker at belyse.

klarer sig dårligt i skolen, også pjækker mere, har vi i analysen justeret sammenhængen mellem trivsel og pjæk for, om den unge føler, at han eller hun klarer sig godt i skolen. Det kan dog for den enkelte være svært at skelne om de personlige problemer skyldes, at de klarer sig dårligt i skolen.

Figur 6.5 viser sammenhængen mellem at have personlige problemer og "små-pjæk", når der er taget højde for, at pjækkeriet kan hænge sammen med, hvordan de unge klarer sig i skolen. Det ses, at unge med personlige problemer oftere små-pjækker sammenlignet med unge uden personlige problemer.

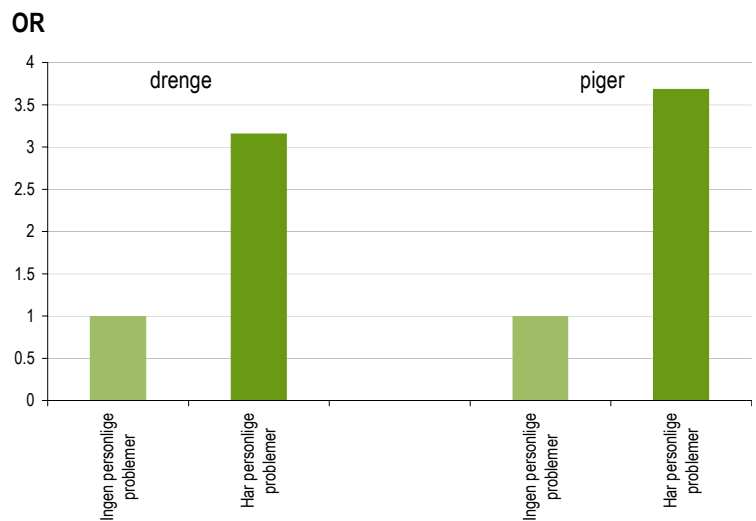
Figur 6.5: Sammenhæng mellem at pjække op til 2 dage pr. måned og at have personlige problemer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05. Justeret for hvordan de unge klarer sig i skolen.

Sammenhængen mellem trivsel og pjæk bliver mere markant, hvis der ses på gruppen af unge, der pjækker mere end 3 dage på en måned (figur 6.6). For unge med personlige problemer er der ca. 3 gange så stor risiko for, at de har pjækket mere end 3 dage om måneden sammenlignet med de unge, der ingen personlige problemer har. Der er i denne analyse justeret for, om de mener, de "klarer sig godt i skolen", hvis man ikke tager højde for dette, er sammenhængen endnu mere markant. Man skal her være opmærksom på, at det faktiske antal, der pjækker 3 dage eller mere pr. måned, er relativt lille, men sammenhængen til trivsel er markant.

Figur 6.6: Sammenhæng mellem at pjække mere end 3 dage pr. måned og at have personlige problemer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05. Justeret for hvordan de unge klarer sig i skolen.

Tabel 6.2: Odds-ratioen for at pjække op til 2 dage inden for den seneste måned fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal		Drengene				Pigerne			
			Ujusteret		Justeret for hvordan de klarer sig i skolen/ arbejdet		Ujusteret		Justeret for hvordan de klarer sig i skolen/ arbejdet	
	Drengene	Pigerne	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI
Personlige problemer										
Ingen	530	572	1		1		1		1	
Har personlige problemer	271	610	1.8	(1,48-2,09)	1.7	(1,46-2,07)	1.8	(1,55-2,04)	1.7	(1,50-1,98)
Ensomhed										
Aldrig	250	212	1		1		1		1	
Sjældent	462	779	1.2	(0,98-1,39)	1.2	(0,98-1,39)	1.3	(1,10-1,56)	1.3	(1,09-1,55)
Oftede	88	192	1.3	(1,00-1,75)	1.3	(0,97-1,70)	1.5	(1,22-1,92)	1.5	(1,17-1,86)
Følelse af sammenhæng										
Høj	219	347	1		1		1		1	
Middel	156	182	1.4	(1,14-1,82)	1.4	(1,14-1,81)	1.1	(0,90-1,36)	1.1	(0,90-1,36)
Lav	291	408	1.8	(1,46-2,18)	1.8	(1,43-2,14)	1.5	(1,22-1,71)	1.4	(1,18-1,66)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	180	293	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	48	46	1.5	(1,00-2,12)	1.5	(1,00-2,12)	1.2	(0,84-1,75)	1.2	(0,83-1,72)
Presser	41	85	1.8	(1,17-2,64)	1.7	(1,15-2,62)	1.9	(1,40-2,55)	1.8	(1,34-2,46)

Table 6.3: Odds-ratioen for at pjække 3 dage eller mere inden for den seneste måned fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal		Dreng				Piger			
			Ujusteret		Justeret for hvordan de klarer sig i skolen/ arbejdet		Ujusteret		Justeret for hvordan de klarer sig i skolen/ arbejdet	
	Dreng	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95%CI	OR	95% CI
Personlige problemer										
Ingen	106	78	1		1		1		1	
Har personlige problemer	117	198	3.8	(2,88-5,02)	3.2	(2,37-4,22)	4.2	(3,23-5,56)	3.7	(2,80-4,88)
Ensomhed										
Aldrig	60	27	1		1		1		1	
Sjældent	124	170	1.3	(0,95-1,80)	1.3	(0,91-1,73)	2.2	(1,48-3,39)	2.2	(1,45-3,34)
Ofte	38	79	2.4	(1,55-3,65)	1.8	(1,16-2,86)	4.9	(3,14-7,77)	4.2	(2,61-6,59)
Følelse af sammenhæng										
Høj	44	44	1		1		1		1	
Middel	36	47	1.7	(1,05-2,61)	1.6	(1,02-2,55)	2.3	(1,47-3,44)	2.2	(1,45-3,40)
Lav	108	133	3.3	(2,29-4,74)	2.8	(1,92-4,05)	3.7	(2,62-5,30)	3.2	(2,21-4,54)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	34	48	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	22	20	3.5	(2,00-6,26)	3.3	(1,83-5,91)	3.2	(1,85-5,62)	3.0	(1,69-5,29)
Presser	20	23	4.5	(2,50-8,25)	3.5	(1,83-6,54)	3.1	(1,84-5,30)	2.6	(1,48-4,46)

Dette er tendenser, der også ses hos unge, hvis manglende trivsel skyldes ensomhed, lav sammenhængsfølelse i deres liv eller forventningspres. Manglende trivsel medfører risiko for, at de unge pjækker i større omfang end unge, der trives i deres dagligdag (tabel 6.2 & tabel 6.3).

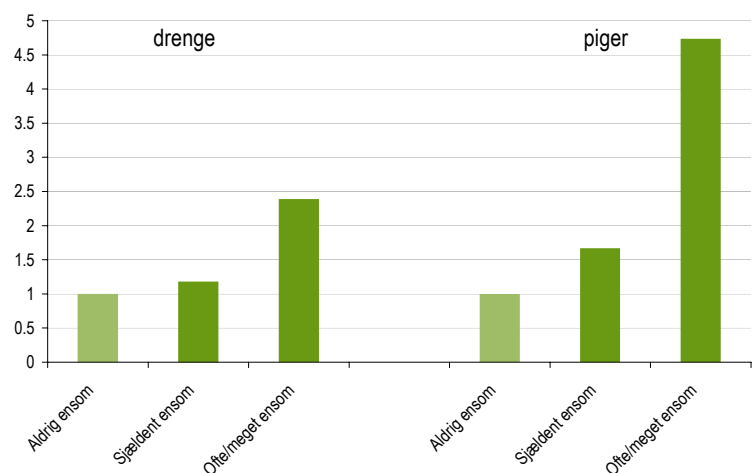
Sammenhængen mellem manglende trivsel og pjæk er stærkere for stor-pjæk (3 gange eller mere den sidste måned) end for små-pjæk (1-2 dage den sidste måned). At pjække et par dage om måneden er derfor ikke nødvendigvis et tydelig tegn på, at den unge ikke trives.

6.3 VENNER OG FORTROLIGE

Det er vigtigt at have nogen at tale om problemer med. Unge, der ikke trives, tilhører en gruppe, der har øget risiko for ikke at tale med andre om deres problemer. Denne sammenhæng indikerer, at der kan være forskel på graden af fortrolighed i de unges netværk afhængig af, om de trives eller ej. Selve fortroligheden i den unges sociale netværk kan være en vigtig og afgørende faktor for deres velbefindende.

Figur 6.7: Sammenhængen mellem ikke at tale med nogen om ens problemer og at være ensom (Odds-ratio).

OR

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05. Justeret for om de unge kommer fra brudte familier.

Tabel 6.4: Odds-ratioen for ikke tale med nogen om ens problemer fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

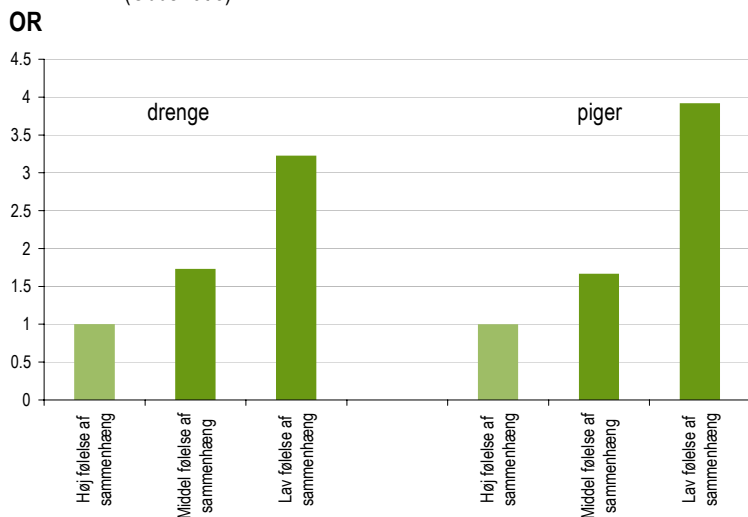
	Antal		Drengene				Piger			
			Ujusteret		Justeret for om de unge kommer fra brudte familier		Ujusteret		Justeret for om de unge kommer fra brudte familier	
	Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI
Personlige problemer										
Ingen	722	173	1		1		1		1	
Har personlige problemer	353	335	1.3	(1,15-1,56)	1.3	(1,14-1,56)	2.69	(2,22-3,27)	2.7	(2,21-3,27)
Ensomhed										
Aldrig	343	55	1		1		1		1	
Sjældent	609	281	1.2	(1,01-1,37)	1.2	(1,01-1,37)	1.7	(1,24-2,26)	1.7	(1,24-2,25)
Ofte	170	169	2.4	(1,88-3,03)	2.4	(1,88-3,04)	4.8	(3,46-6,58)	4.7	(3,43-6,55)
Følelse af sammenhæng										
Høj	287	81	1		1		1		1	
Middel	201	65	1.4	(1,13-1,73)	1.4	(1,14-1,73)	1.6	(1,16-2,29)	1.6	(1,16-2,29)
Lav	441	228	2.1	(1,75-2,50)	2.1	(1,76-2,51)	3.2	(2,46-4,18)	3.2	(2,44-4,16)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	256	137	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	80	34	1.7	(1,27-2,39)	1.7	(1,26-2,38)	1.9	(1,27-2,88)	1.9	(1,27-2,88)
Presser	52	52	1.5	(1,01-2,11)	1.5	(1,01-2,11)	2.1	(1,50-3,00)	2.1	(1,49-3,00)

Hvis der tages højde for, at unge med fraskilte forældre kan have bekymringer, de har svært ved at tale med venner eller familier om, viser figur 6.7, at der er større risiko for at ensomme unge ikke taler med nogen om deres problemer.

Hvis ensomme unge ikke føler, de har nogen at snakke med, kan det betyde, at deres problemer vokser og bliver mere uoverskuelige. Det er dog ikke kun unge, der er ensomme, der mangler

nogen at snakke med problemer med, det samme gør sig gældende for de tre andre trivselindikatorer – unge, der føler, at de har personlige problemer, har en lav sammenhængsfølelse i deres liv eller ikke oplever støtte fra deres forældre vedrørende deres skole/arbejdspræstationer, er alle mere udsat for ikke at "tale med nogen om deres problemer" sammenlignet med andre unge. I lighed med de unge som er ensomme, er det hos pigerne, den største risiko findes (tabel 6.4).

Figur 6.8: Sammenhængen mellem at have svært ved at få nye venner og størrelsen på de unges sammenhængsfølelse (Odds-ratio).

Mørkegrønne søjler er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

Skift fra folkeskole til en ungdomsuddannelse eller læreplads kræver, at de unge kan begå sig i nye rammer, møde nye mennesker og danne nye relationer. Dette kræver bl.a., at man har en social kompetence og forståelse for at kunne imødekomme en sådan udfordring. Unge med en lav følelse af sammenhæng synes dårligere rustet til en sådan udfordring end unge med en høj sammenhængsfølelse, idet unge med en lav sammenhængsfølelse har større risiko for at have svært ved at få venner sammenlignet med unge, der har en høj sammenhængsfølelse (figur 6.8).

Tabel 6.5 viser, at dette også er tilfældet for unge, der tit føler sig ensomme eller har personlige problemer¹³.

Tabel 6.5: Odds-ratioen for at have svært ved at få nye venner fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed og følelse af sammenhæng.

Antal	Drengene		Piger	
	Drengene	Piger	Ujusteret	
			OR	95% CI
Personlige problemer				
Ingen	305	328	1	1
Har personlige problemer	224	399	2.3	(1,88-2,80)
Ensomhed				
Aldrig	72	55	1	1
Sjældent	313	414	3.0	(2,28-3,91)
Oft	142	258	11.5	(8,22-16,05)
Følelse af sammenhæng				
Høj	121	150	1	1
Middel	107	124	1.7	(1,31-2,30)
Lav	299	454	3.2	(2,56-4,07)

¹³ Da dette spørgsmål kun har været medtaget i MULD-undersøgelsen i årene 2000-2002, og spørgsmålet omkring forventninger fra forældrene kun var med i 2003-2004, er det ikke muligt at se, hvorvidt unge, der føler sig presset af forældrenes forventninger, også har sværere ved at få nye venner.

6.4 RESUMÉ AF RESULTATER

- Der er unge med lav trivsel inden for alle uddannelsesretninger.
- Unge, der oplever et pres fra deres forældre omkring skolepræstationer, er mest udbredt på de gymnasiale uddannelser
- For drengene er der flest med personlige problemer blandt gymnasieeleverne.
- Der er en langt større andel ensomme blandt dem, der ikke er under uddannelse eller for pigernes vedkommende går på erhvervsuddannelse sammenlignet med gymnasieungdommen.
- Lav følelse af sammenhæng er mere udbredt blandt dem, der ikke er under uddannelse eller går i folkeskolen.
- Unge, der ikke trives, er tit unge, der heller ikke føler, at de klarer sig godt i skolen
- Unge, der ikke trives, pjækker oftere end unge, der trives.
- Selv om der alt i alt ikke er mange, der pjækker mere end 3 dage om måneden, er risikoen mere end dobbelt så stor eller mere blandt dem, der angiver at have blot én af de fire trivselsindikatorer.
- Manglende trivsel ses oftere blandt dem, der ikke har nogen at tale med om problemer.
- Der er en større andel blandt dem, der ikke trives, der har svært ved at få nye venner.

6.5 DISKUSSION

Uddannelsessystemet er et af de steder, hvor unge tilbringer mange timer af deres liv, derfor er det også vigtigt, at de føler, de kan fungere der. Sammenhængen mellem trivsel og skolen er som nævnt i indledningen til kapitlet også fundet i andre undersøgelser (7;26;47).

Når der ses på sammenhængen mellem, hvilken uddannelse de unge går på og de forskellige indikatorer for trivsel, er gruppen, der ikke er under uddannelse, en af dem, hvor den største andel ikke trives. I denne gruppe af unge er der både unge, der er droppet ud af deres ungdomsuddannelse, har valgt ikke at tage en ungdomsuddannelse for måske at arbejde i stedet - samt unge der har taget en ungdomsuddannelse, men for øjeblikket er uden for uddannelsessystemet enten pga. værnepligt, sabbatår eller lignende.

Hvis de unge i deres dagligdag ikke indgår i miljøer med andre unge, kan dette være en medvirkende faktor til, at de bl.a. i højere grad føler sig ensomme. Fundene kan også være et billede på, at en del af denne gruppe af forskellige grunde har svært ved at passe ind i uddannelsessystemet (48).

Unge, der ikke trives, er udbredt på alle uddannelsesretninger. Den mindst udsatte gruppe er unge, der går i folkeskolen. Selvfølgelig er det at skifte skole og starte på noget helt nyt er erfaringer, mange unge i folkeskolen endnu har til gode, hvilket kan være årsagen til, at de trives i højere grad end de lidt ældre. Årsagen til, at unge på ungdomsuddannelser har en tendens til at trives dårligere end unge i folkeskolen, er ikke tydelig. Hvorvidt det netop er skiftet fra folkeskolen til ungdomsuddannelse, der øger en manglende trivsel hos de unge, er langt fra givet, det kan også blot være udtryk for, at de unge oplever, at der kommer flere bekymringer og udfordringer, jo ældre de bliver. I "Sundhedsprofil for unge i

København 2005” ses det, at pjæk er højere for gymnasieeleverne end for folkeskoleeleverne, desuden er der også færre gymnasieelever, der synes, det går virkelig godt i skolen (47). Selvom der i “Sundhedsprofil for unge i København 2005” ikke er målt på trivsel på samme måde som her, illustrerer deres resultater på skoletrivsel, at der kan være forskel på unge, der går i folkeskolen, og unge der går på en ungdomsuddannelse.

Hvorfor de forskellige trivselsindikatorer ikke er lige udbredte på alle uddannelsesretninger, kan der ikke gives en entydig forklaring på. En årsag kan dog være, at kulturerne er forskellige på de forskellige uddannelser, og at de unge, der studerer tit, har lignende problemstillinger at arbejde med. At det netop er unge på de gymnasiale uddannelser, der oplever et forventningspres til, at de klarer sig godt, kan sagtens skyldes, at det netop også er de uddannelser, hvor det forventes, at de unge bruger deres eksamen til at tage en videregående uddannelse. Et pres der måske ikke er nær så tydeligt på erhvervsskolen, hvor skoleopholdet kun er en mindre del af uddannelsen.

De unges ageren i sociale sammenhænge er vigtige i deres udvikling. I interaktionen med andre mennesker sker den socialisering, der er central for, at man som menneske kan begå sig i samfundet og ikke opleve en ekskludering og stigmatisering fra sine medmennesker. Mennesker er sociale væsner, og derfor får vi gennem det sociale også opfyldt behov. Igennem opvæksten sker der en tillæring og udvikling af sociale kompetencer, som vi benytter i vores ageren med andre. Det er gennem denne tillærte kompetence, at vi ved, hvorledes vi skal agere og undgå at overskride de uskrevne regler der eksisterer. Herved undgår vi at blive stigmatiseret af andre, fordi vi ved, hvordan vi skal agere. Hvis vi ikke har denne sociale kompetence, risikerer vi at få meget svært ved at fungere i sociale sammenhænge og at blive isoleret fra fællesskabet (7;13;14;49).

I bogen ”Ungdom, livsstil og helsefremmede arbeid” lægges der vægt på, at unge, der har en god kontakt til både venner og familie, trives bedst, desuden er evnen til at få venner samt kvaliteten af venskaberne centrale for de unges psykiske velbefindende (18). Dette kræver dog arbejde, hvilket fremgår af rapporten “Tendenser i tiden”, hvor flere unge giver udtryk for, at deres venskabsnetværk er centrale, men at der skal arbejdes og gøres en indsats for at blive en del af et fællesskab (42). Evnen til at kunne indgå venskaber, knytte sig til andre samt indgå i sociale sammenhænge er altså central for de unge.

Det sociale samvær bliver det sted, hvor der kan slappes af, og hvor ens identitet og ståsted ikke konstant skal defineres. Sociologen Goffman bruger begrebet ‘backstage’, hvor man ikke behøver at bekymre sig om at holde ansigt og følge normerne i samme grad, som når man er frontstage – altså befinder sig på scenen og bliver bedømt af alle (50;51).

Alle unge evner dog ikke at danne velfungerende og aflastende venskaber. Betydningen af at kunne fungere i sociale sammenhænge, uanset om det er skolen eller sammen med jævnaldrene, ses hos de unge med en dårlig trivsel. De er nemlig en gruppe af unge, der er i risiko for at klare sociale sammenhænge dårligt, de har større besvær med at få nye venner samt taler ikke med nogen om deres problemer i modsætning til deres jævnaldrene, der trives. Hvis unge, der ikke trives, ikke formår at indgå og fungere i hverdagslivets interaktion med andre, kan det være en indikator på, at deres sociale kompetence ikke er så velfungerende som andres.

Ifølge Goffman kan manglende evne til at fungere i hverdagslivet med dets uskrevne og skrevne regler føre til sanktioner fra omgivelserne via en stigmatisering, som derved viser den pågældende, at dennes opførsel ikke er 'normal' og 'accepteret' hos de andre (49). Hvis unge oplever en sådan stigmatisering, kan dette medføre en forværring af deres trivselsproblemer samt være en øget forhindring for, at de kan blive en del af fællesskabet. Disse resultater tydeliggør, hvor vigtigt det er for unge, at de har den fornødne sociale kompetence for ikke at blive ladt uden for det sociale fællesskab.

Manglende social kompetence er dog ikke nødvendigvis den eneste forklaring på, hvordan unge interagerer med jævnaldrene. En interessant kønsforskel fremgår omkring "ikke at tale med nogen om sine problemer", idet det er mest problematisk for piger med manglende trivsel. At tendensen ikke er nær så tydelig hos drengene, kan skyldes, at drenge i højere grad klarer deres problemer selv. Piger derimod bruger mere deres venskabsnetværk til at tale med om deres problemer. Dette kan være grunden til, at det er langt mere problematisk for pigerne ikke at have nogen at tale med om problemer, end det er for drengene. Resultaterne kan være et tegn på, at piger og drenge dels tackler deres problemer på forskellig vis, og i en vis grad bruger deres venner forskelligt. Dette fund støttes op af undersøgelsen "Gymnasie- & HF-elevs Sundhedsvaner & Livsstil 1996-97", hvor der kunne rapporteres om lignende kønsforskel på spørgsmålet. Hvilket giver øget belæg for, at dette er et eksempel på en velintegreret kønsnorm hos de unge, og ikke for alle nødvendigvis er et udtryk for, at de har en dårlig social kompetence.

Dette kapitels fokus har været at belyse sammenhænge mellem trivsel og de unges sociale miljø. Analyserne viser, at unge med en manglende trivsel er i fare for at have større problemer med at fungere i faglige såvel som sociale sammenhænge i forhold til unge, der trives.

7. SUNDHEDSADFÆRD

Livsstilsfaktorer, som rygning, alkoholforbrug, usund kost og stillesiddende hverdag, er alle forhold, der har stor betydning for kræft, og ifølge Kræftplan II kan op mod 35 % af alle kræfttilfælde undgås, hvis folk fulgte rådene (<http://www.cancercode.org./code.htm>)(52). Vaner, der bliver grundlagt i barndommen og forstærket i ungdommen, følger ofte personen videre i livet (53-56). Unges livsstil kan være bestemt af mange forskellige indre såvel som ydre faktorer. De kan f.eks. være udtryk for en dominerende livsstil i de fællesskaber, den unge indgår i, hvor sundhedsvaner kan være én måde at iscenesætte sin identitet på. F.eks. det at ryge cigaretter i rygefællesskaberne, eller f.eks. hashbrug, der for de 16-20-årige meget sjældent er noget, der foregår alene. Sundhedsvaner som f.eks. misbrug af forskellig art kan også have til formål at lindre og midlertidigt fjerne problemer i hverdagen, og på den måde kommer misbrug til at indgå i den unges strategi for håndtering af hverdagens mere eller mindre alvorlige udfordringer. Det behøver ikke at være direkte bevidst, men kan f.eks. være det, at man "ikke har overskud til at stoppe med at ryge" i den pressede situation, man er i ved skoleskift, eksamen, kærestesorg eller lignende. Lav selvværdsfølelse er en af de determinanter for usund livsstil, der går igen i flere undersøgelser af hvilke forhold, der betinger sundhedsvaner (57). Lav selvværdsfølelse er – ligesom trivsel – svært definerbar. Der er dog ingen tvivl om, at de to begreber ofte hænger sammen, og at "lav selvværdsfølelse og lav følelse af sammenhæng" kan være to sider af samme sag.

I dette kapitel ses der på sammenhængen mellem trivsel og de unges vaner med hensyn til tobak, hash, alkohol og fysisk aktivitet. Sundhedsvaner er et område, hvor der er sammenhæng mellem den sociale position i samfundet og vanerne (7;20), og selvom der er forskel mellem forskellige sundhedsvaner, er det generelle træk, at vaner

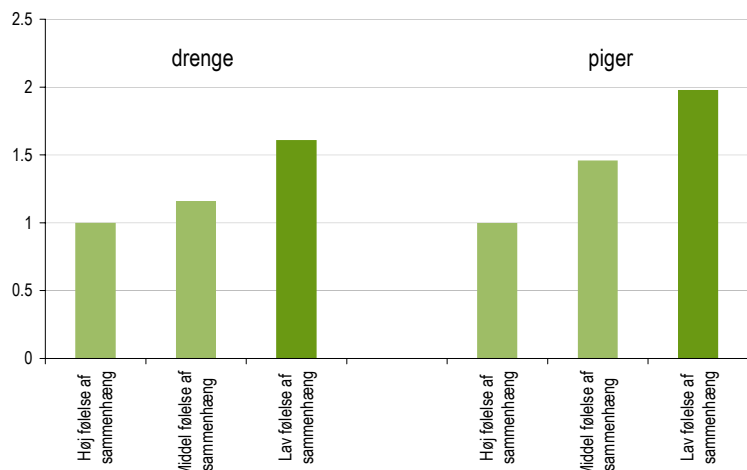
som rygning, fysisk inaktivitet i fritiden og i nogen grad brug af stoffer er socialt skævt fordelt i retning af større forbrug i den ressourcetsvage del af befolkningen. Mens alkoholforbruget ikke viser samme skæve fordeling (58). For at undgå at de viste sammenhænge er et andet udtryk for de socioøkonomiske forskelle, der både er i sundhedsvaner og i nogle trivselsindikatorer, er alle analyser af sammenhæng mellem trivsel og sundhedsvaner i dette kapitel justeret for forældrenes uddannelse, som en indikator for socioøkonomisk position. Udover socioøkonomisk position er der også justeret for de unges alder for at sikre, at f.eks. det nogensinde at have prøvet hash i spørgsmålets natur er stigende med stigende alder. Det samme gælder daglig rygning, hvor der også ses en stigning med stigende alder.

7.1 TRIVSEL OG RYGNING

Det gælder både for piger og drenge, at der er en større andel dagligrygere blandt dem, der ikke trives, end blandt dem, der trives.

Figur 7.1 viser, at unge, hvis sammenhængsfølelse er lav, har en større risiko for at være daglig rygere i forhold til jævnaldrene med en høj sammenhængsfølelse. I lighed med piger der har en lav følelse af sammenhæng, har piger, der ikke trives pga. personlige problemer, ensomhed eller oplever et forventningspres fra deres forældre, øget risiko for at ryge dagligt.

OR

Figur 7.1: Sammenhængen mellem at være daglig ryger og størrelsen på de unges sammenhængsfølelse (Odds-ratio).

At have personlige problemer eller være ensom er for drengene også med til at øge deres risiko for at ryge dagligt (tabel 7.1). Risikoen for at være dagligryger er 70-130 % større i de grupper af unge, der scorer sig selv lavt på blot ét af de fire spørgsmål, der bruges til at indikere manglende trivsel. Hvis man scorer sig selv lavt på flere trivsels-indikatorer, er sandsynligheden for også at være dagligryger endnu større (tal ikke vist).

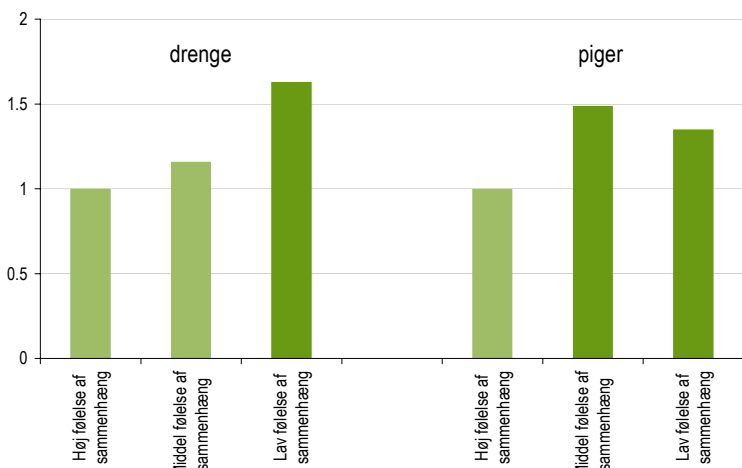
Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Tabel 7.1: Odds-ratioen for at ryge dagligt fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	
Personlige problemer										
Ingen	447	376	1		1		1		1	
Har personlige problemer	257	545	2.0	(1,69-2,42)	2.0	(1,64-2,36)	2.3	(2,01-2,71)	2.3	(1,99-2,69)
Ensomhed										
Aldrig	240	143	1		1		1		1	
Sjældent	367	579	0.9	(0,79-1,13)	0.9	(0,78-1,13)	1.4	(1,14-1,70)	1.3	(1,09-1,64)
Ofte	95	197	1.6	(1,21-2,11)	1.5	(1,09-1,93)	2.1	(1,66-2,71)	1.9	(1,48-2,43)
Følelse af sammenhæng										
Høj	217	230	1		1		1		1	
Middel	131	152	1.2	(0,91-1,49)	1.2	(0,90-1,48)	1.4	(1,14-1,80)	1.5	(1,16-1,84)
Lav	274	366	1.7	(1,35-2,03)	1.6	(1,31-1,98)	2.0	(1,66-2,40)	2.0	(1,63-2,40)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	146	202	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	33	37	1.1	(0,72-1,69)	1.1	(0,68-1,61)	1.4	(0,95-2,11)	1.4	(0,95-2,15)
Presser	30	70	1.5	(0,92-2,28)	1.5	(0,92-2,32)	2.2	(1,57-3,00)	2.3	(1,63-3,17)

OR

Figur 7.2: Sammenhængen mellem at være lejlighedsryger og størrelsen på de unges sammenhængsfølelse (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

For en del unge er rygning noget, der foregår ved specielle lejligheder og ikke nødvendigvis hver dag. Manglende trivsel er også forbundet med en øget sandsynlighed for at være lejlighedsryger, dette er mest udbredt hos drengene.

Figur 7.2 viser, at unge med en lav sammenhængsfølelse har en større risiko for at være lejlighedsryger end unge med en høj følelse af sammenhæng. Dette mønster går igen for gruppen af unge med personlige problemer. Derimod er der kun fundet sammenhæng mellem lejlighedsrygning og manglende trivsel hos drengene, der oplever et forventningspres (tabel 7.2).

Tabel 7.2: Odds-ratioen for at ryge lejlighedsvis fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

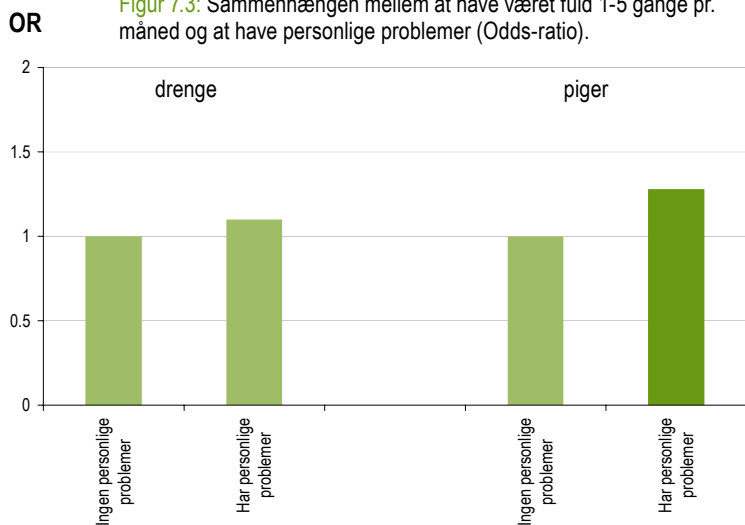
	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	
Personlige problemer										
Ingen	205	286	1		1		1		1	
Har personlige problemer	106	252	1.8	(1,41-2,34)	1.9	(1,43-2,38)	1.4	(1,18-1,70)	1.5	(1,20-1,75)
Ensomhed										
Aldrig	97	81	1		1		1		1	
Sjældent	175	357	1.1	(0,86-1,45)	1.1	(0,83-1,41)	1.3	(0,99-1,59)	1.2	(0,98-1,58)
Ofte	37	98	1.5	(1,02-2,31)	1.5	(1,00-2,27)	1.3	(0,93-1,75)	1.3	(0,94-1,78)
Følelse af sammenhæng										
Høj	94	162	1		1		1		1	
Middel	55	108	1.1	(0,80-1,60)	1.2	(0,82-1,66)	1.4	(1,11-1,88)	1.5	(1,14-1,95)
Lav	110	162	1.5	(1,15-2,05)	1.6	(1,22-2,20)	1.3	(0,99-1,58)	1.4	(1,07-1,72)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	64	135	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	15	16	1.2	(0,63-2,08)	1.1	(0,61-2,05)	0.9	(0,53-1,59)	0.9	(0,53-1,61)
Presser	17	28	1.9	(1,05-3,35)	1.9	(1,04-3,40)	1.3	(0,83-2,02)	1.3	(0,82-2,01)

7.2 TRIVSEL OG ALKOHOL

Alkohol er et udbredt rusmiddel blandt unge. Der ses her på to former for alkoholforbrug, dels at have været fuld 1-5 gange inden for de sidste 30 dage og dels at have været fuld 6 gange eller mere inden for de sidste 30 dage. Disse ses i forhold til ikke at have været fuld inden for de sidste 30 dage.

Uanset hvordan et stort alkoholforbrug defineres ud fra spørgeskemaet, er der ikke en entydig sammenhæng mellem manglende trivsel og alkoholforbrug.

Piger med personlige problemer har en lidt øget risiko for at have været fuld 1 til 5 gange den sidste måned i forhold til dem, der ikke har personlige problemer (figur 7.3).

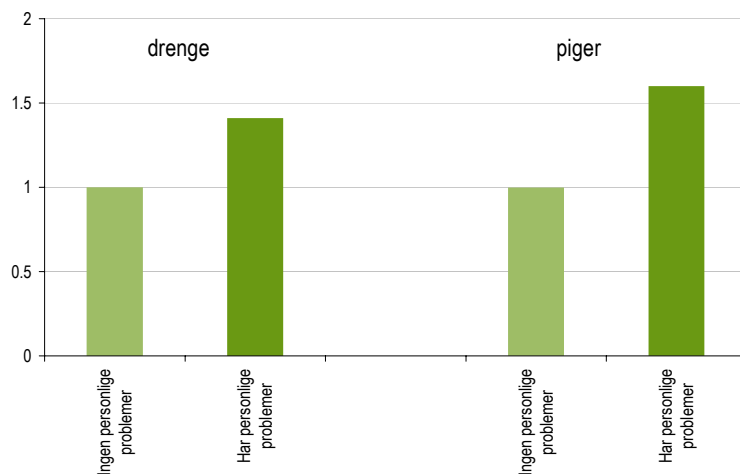
Figur 7.3: Sammenhængen mellem at have været fuld 1-5 gange pr. måned og at have personlige problemer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

At være fuld en gang om ugen er for mange af landets unge ikke unaturligt. I figur 7.4 ses der på unge med et større alkoholforbrug, nemlig unge der er fulde 6 gange eller mere på en måned.

Figur 7.4 viser, at det både er drenge og piger med personlige problemer, der har en øget risiko for at have været fuld 6 gange eller mere, set i forhold til dem, som ikke har personlige

Figur 7.4: Sammenhængen mellem at have været fuld 6 gange eller mere pr. måned og at have personlige problemer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

problemer. Derudover har unge med en lav sammenhængsfølelse samt unge, der oplever et pres fra deres forældre, også en øget risiko for at drikke sig fulde 6 gange eller mere om måneden sammenlignet med deres jævnaldrene, der trives (tabel 7.4). Det skal her bemærkes, at vi i en tværsnitsundersøgelse som denne, hvor vi spørger om alle tingene samtidig, ikke kan afgøre, om alkoholforbruget er en konsekvens af problemerne, eller om det er omvendt.

At sammenhængen mellem dårlig trivsel og de unges alkoholforbrug ikke er mere tydeligt ved at være fuld op til 5 gange på en måned, kan skyldes, at alkohol er et udbredt rusmiddel blandt de unge. At være fuld flere gange om måneden er derfor ikke et særtræk for unge, der ikke trives. Et mere omfattende alkoholforbrug, dvs. at være fuld 6 gange eller mere pr. måned er mere udbredt hos unge der ikke trives. Den manglende sammenhæng mellem trivsel og være fuld 1-5 gange pr. måned, samt mellem ensomhed og at være fuld 6 gange eller mere inden for den sidste måned, kan tolkes på den måde, at et vist alkoholforbrug er en væsentlig del af det sociale liv, der giver venner og nogen at tale med.

Table 7.3: Odds-ratioen for at have været fuld 1-5 gange inden for den seneste måned fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR
Personlige problemer										
Ingen	1551	1503	1		1		1		1	
Har personlige problemer	539	1220	1.1	(0,93-1,33)	1.1	(0,91-1,32)	1.2	(1,10-1,41)	1.3	(1,13-1,45)
Ensomhed										
Aldrig	715	524	1		1		1		1	
Sjældent	1178	1797	1.1	(0,94-1,32)	1.1	(0,90-1,27)	1.3	(1,07-1,46)	1.3	(1,08-1,47)
Ofte	197	403	1.0	(0,73-1,27)	0.9	(0,70-1,23)	1.0	(0,82-1,23)	1.1	(0,87-1,32)
Følelse af sammenhæng										
Høj	751	917	1		1		1		1	
Middel	415	480	1.1	(0,84-1,32)	1.1	(0,86-1,35)	1.1	(0,91-1,32)	1.1	(0,93-1,36)
Lav	627	812	1.0	(0,80-1,18)	1.0	(0,84-1,25)	1.0	(0,82-1,12)	1.0	(0,88-1,20)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	503	729	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	99	98	0.9	(0,61-1,30)	0.8	(0,54-1,18)	1.0	(0,74-1,45)	1.0	(0,72-1,45)
Presser	74	146	1.0	(0,65-1,59)	0.9	(0,58-1,47)	1.2	(0,89-1,62)	1.2	(0,86-1,59)

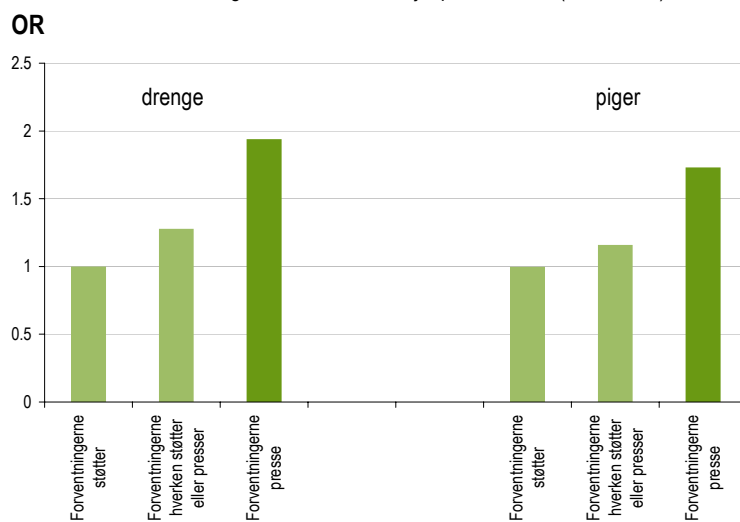
Table 7.4: Odds-ratioen for at have været fuld 6 gange eller mere inden for den seneste måned fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR
Personlige problemer										
Ingen	335	123	1		1		1		1	
Har personlige problemer	154	126	1.5	(1,15-1,87)	1.4	(1,10-1,81)	1.6	(1,20-2,05)	1.6	(1,21-2,10)
Ensomhed										
Aldrig	162	48	1		1		1		1	
Sjældent	279	162	1.2	(0,92-1,48)	1.2	(0,92-1,51)	1.2	(0,87-1,73)	1.3	(0,90-1,82)
Ofte	48	39	1.0	(0,69-1,53)	1.0	(0,64-1,44)	1.1	(0,67-1,66)	1.1	(0,70-1,75)
Lav følelse af sammenhæng										
Høj	161	62	1		1		1		1	
Middel	85	48	1.0	(0,73-1,39)	1.1	(0,77-1,49)	1.6	(1,08-2,42)	1.7	(1,15-2,63)
Lav	181	90	1.3	(1,00-1,72)	1.4	(1,03-1,79)	1.6	(1,11-2,22)	1.8	(1,25-2,57)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	98	60	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	24	12	1.1	(0,64-1,91)	1.0	(0,56-1,77)	1.5	(0,78-3,02)	1.6	(0,79-3,17)
Presser	31	20	2.2	(1,27-3,80)	1.9	(1,04-3,33)	2.0	(1,14-3,51)	2.1	(1,18-3,78)

7.3 TRIVSEL OG BRUG AF HASH

Hash er det mest anvendte illegale stof blandt unge (47;59;60). Der er forskel på at have prøvet hash enkelte gange og at ryge det jævnligt. Derfor er der i undersøgelsen både spurgt ind til, om den unge nogensinde har prøvet hash, har prøvet det inden for det seneste år, og om han eller hun har prøvet det inden for den seneste måned. Der er en stor gruppe af de unge, der har prøvet hash, mens der er en lille gruppe, der svarer, at de har røget inden for den seneste måned. Det at have røget inden for den seneste måned bruges i denne undersøgelse som indikator på et egentlig forbrug af hash. Manglende trivsel er forbundet med en øget risiko for at ryge hash, uanset om det er den ene eller den anden indikator på hashforbrug, der anvendes.

Figur 7.5; Sammenhængen mellem at have prøvet hash og oplevelsen af forældrenes forventninger til ens skole/arbejdspræstationer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Table 7.5: Odds-ratioen for at have prøvet hash fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Dreng				Pige					
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.			
		Dreng	Pige	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI
Personlige problemer											
Ingen	912	703	1		1		1		1		
Har personlige problemer	474	745	2.0	(1,70-2,31)	2.1	(1,75-2,41)	1.6	(1,42-1,83)	1.7	(1,50-1,94)	
Ensomhed											
Aldrig	435	238	1		1		1		1		
Sjældent	769	927	1.1	(0,97-1,31)	1.1	(0,94-1,28)	1.3	(1,14-1,58)	1.3	(1,10-1,55)	
Oft	179	278	1.8	(1,42-2,29)	1.8	(1,38-2,26)	1.8	(1,49-2,26)	1.8	(1,47-2,26)	
Følelse af sammenhæng											
Høj	433	417	1		1		1		1		
Middel	264	244	1.2	(1,01-1,48)	1.3	(1,07-1,60)	1.2	(1,00-1,46)	1.3	(1,09-1,60)	
Lav	478	485	1.4	(1,22-1,70)	1.6	(1,34-1,90)	1.4	(1,18-1,62)	1.6	(1,34-1,86)	
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.											
Støtter	318	390	1		1		1		1		
Hverken støtter eller presser	79	57	1.3	(0,96-1,87)	1.3	(0,90-1,81)	1.1	(0,78-1,55)	1.2	(0,81-1,64)	
Presser	77	108	2.1	(1,44-3,01)	1.9	(1,31-2,86)	1.7	(1,28-2,24)	1.7	(1,30-2,30)	

Figur 7.5 viser, at drenge, der føler sig presset af deres forældre, har dobbelt så stor risiko for at have prøvet hash end dem, der føler deres forældre støtter dem. Piger, der oplever et pres fra deres forældre, har en 70 % større risiko for at have prøvet hash.

Tendensen er gennemgående, uanset om der ses på unge med personlige problemer, er ensomme eller unge med en lav følelse af sammenhæng i deres liv (tabel 7.5).

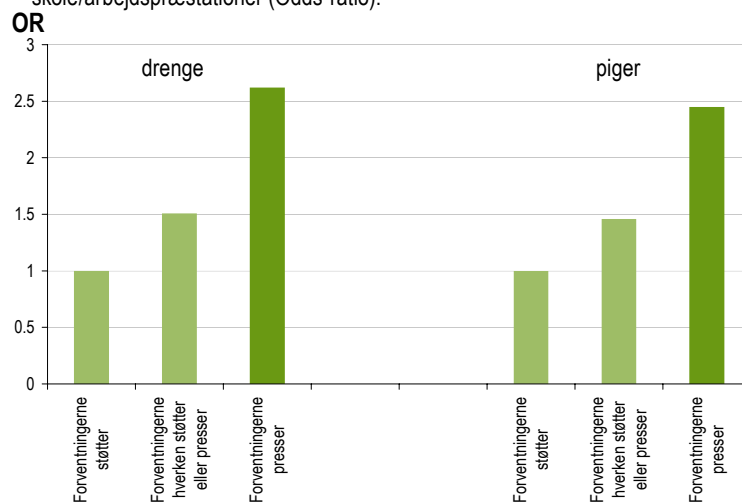
I figur 7.5 skelnes imellem dem, der har prøvet hash og dem, der ikke har. At prøve hash er ikke ensbetydende med et vedvarende forbrug, men kan blot være et enkelt eksperiment. Da en del af det at være ung er at prøve ting af, er det vigtigt at adskille at prøve noget og at have et mere vedvarende forbrug.

Figur 7.6 ser kun på unge, der har brugt hash inden for den seneste måned i forhold til dem, som aldrig har prøvet hash. Der kan blandt disse være nogle unge, der tilfældigvis har prøvet det for første gang, men unge med et nuværende og regelmæssigt forbrug forventes at udgøre en relativt større andel af denne gruppe.

Tendensen ved unge, der har prøvet hash, går igen, når der ses på gruppen af unge, der har et vedvarende forbrug, blot er mønstret nu tydeligere.

At sammenhængen mellem manglende trivsel og et vedvarende hashforbrug øges, ses på figur 7.6. Drenge, der føler sig presset af forældrenes forventninger til deres skole/arbejdspræstationer, har over tre gange så stor risiko for at have røget hash inden for den seneste måned sammenlignet med de drenge, der altid føler, deres forældre støtter dem. I pigernes tilfælde er det at føle sig presset forbundet med en dobbelt så stor risiko for at ryge hash jævnligt.

Figur 7.6: Sammenhængen mellem at have røget hash inden for den seneste måned og oplevelsen af forældrenes forventninger til ens skole/arbejdspræstationer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Risikoen for at have prøvet hash er større hos unge, der oplever forældrenes forventninger som et pres, og for unge der har personlige problemer, er ensomme eller ikke føler, der er så stor sammenhæng i deres liv. I forhold til undersøgelsens dokumentation af sammenhængen mellem hash og trivsel er det vigtigt at understrege, at det ikke kan analyseres, om det er problemerne, der forårsager et hashforbrug, eller om det snarere er hashen, der giver problemer. Der er måske en generel opfattelse af, at hash og andre stoffer bruges af unge som problemløser. Hvad man i alle tilfælde kan konstatere er, at hashen ikke som sådan virker som egentlig problemløser, i så fald ville der ikke have været større andel med problemer i gruppen med et egentlig hashforbrug. Den kan måske have en korterevarende effekt. At mange unge måske tror, at hash eller tobak kan virke angstdæmpende og dermed problemløsende, er et tema for en dybere analyse af de statistiske sammenhænge, der er dokumenteret i denne rapport.

Tabel 7.6: Odds-ratioen for at have prøvet hash inden for den seneste måned fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Dreng				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Dreng	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95%CI	OR
Personlige problemer										
Ingen	251	97	1		1		1		1	
Har personlige problemer	187	164	2.8	(2,28-3,52)	3.0	(2,41-3,78)	2.6	(1,98-3,34)	2.6	(2,03-3,44)
Ensomhed										
Aldrig	124	36	1		1		1		1	
Sjældent	242	166	1.2	(0,98-1,57)	1.2	(0,96-1,56)	1.6	(1,10-2,30)	1.6	(1,11-2,35)
Ofte	70	58	2.5	(1,77-3,47)	2.5	(1,77-3,55)	2.5	(1,64-3,90)	2.6	(1,69-4,07)
Følelse af sammenhæng										
Høj	108	68	1		1		1		1	
Middel	83	41	1.5	(1,13-2,10)	1.7	(1,24-2,36)	1.3	(0,84-1,87)	1.4	(0,90-2,02)
Lav	188	104	2.3	(1,75-2,94)	2.6	(2,00-3,43)	1.8	(1,32-2,50)	2.0	(1,45-2,78)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	84	63	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	25	12	1.6	(0,98-2,65)	1.5	(0,90-2,54)	1.4	(0,75-2,74)	1.5	(0,75-2,83)
Presser	27	26	2.8	(1,65-4,60)	2.6	(1,52-4,51)	2.5	(1,54-4,12)	2.5	(1,48-4,05)

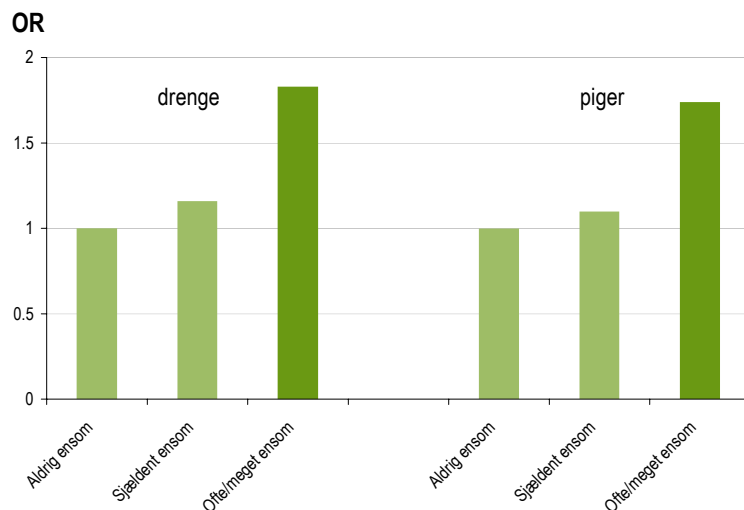
7.4 TRIVSEL OG FYSISK AKTIVITET

Hos nogle grupper af unge er fysisk aktivitet en del af deres hverdag enten via skolen eller i fritiden. Her rettes fokus på fysisk aktivitet, der dyrkes i fritiden, eller som fås ved transport, for herved at få et billede af, hvor meget de unge vælger at være fysisk aktive. Gruppen af inaktive defineres i denne rapport som unge, der er fysisk aktive mindre end 2 timer på en uge.

Sammenhængen mellem trivsel og fysisk aktive varierer afhængig af hvilken indikator for manglende trivsel, der analyseres.

Figur 7.7 viser, at gruppen af unge, der er ensomme, i højere grad udgøres af unge, der sjældent eller aldrig er fysisk aktive i deres fritid, hvis man sammenligner med gruppen af unge, der ikke føler, de er ensomme. Unge, der er ensomme, har øget risiko for også at være fysisk inaktive. Samme tendens går igen, når der ses på unge, der har personlige problemer eller har en lav sammenhængsfølelse. Der er for drengene ikke fundet sammenhæng mellem at være fysisk inaktiv og føle sig presset af forældrenes forventninger (tabel 7.7).

Figur 7.7: Sammenhængen mellem ikke at være aktiv i fritiden/transport og ensomhed (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikante med p-værdi på højst 0,05. Justeret for længden/typen af forældrenes uddannelse og de unges alder.

Tabel 7.7: Odds-ratioen for at være <2 timer fysisk aktiv ved fritidsaktiviteter og transport fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drengene				Piger				
		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		Ujusteret		Justeret for alder og længden/typen af forældrenes udd.		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR
Personlige problemer										
Ingen	645	751	1		1		1		1	
Har personlige problemer	268	701	1.3	(1,06-1,49)	1.2	(1,05-1,47)	1.4	(1,19-1,53)	1.3	(1,16-1,50)
Ensomhed										
Aldrig	280	261	1		1		1		1	
Sjældent	504	896	1.2	(0,98-1,37)	1.2	(0,98-1,38)	1.1	(0,94-1,31)	1.1	(0,93-1,30)
Ofte	124	297	1.9	(1,47-2,46)	1.8	(1,41-2,38)	1.8	(1,46-2,22)	1.7	(1,41-2,14)
Følelse af sammenhæng										
Høj	288	420	1		1		1		1	
Middel	160	222	1.1	(0,85-1,32)	1.1	(0,85-1,32)	1.1	(0,88-1,29)	1.1	(0,87-1,29)
Lav	335	535	1.5	(1,28-1,85)	1.5	(1,26-1,84)	1.7	(1,43-1,95)	1.6	(1,38-1,89)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.										
Støtter	218	383	1		1		1		1	
Hverken støtter eller presser	48	64	1.1	(0,74-1,55)	1.0	(0,71-1,49)	1.4	(0,97-1,89)	1.3	(0,95-1,86)
Presser	43	89	1.4	(0,91-2,01)	1.4	(0,94-2,11)	1.3	(1,00-1,79)	1.4	(1,02-1,82)

7.5 RESUMÉ AF RESULTATER

- Unge, der ikke trives, har øget risiko for at ryge dagligt eller lejlighedsvist sammenlignet med unge, der trives.
- At ryge hash er mere udbredt hos unge, der ikke trives sammenlignet med unge, der trives.
- Brug af alkohol er bredt fordelt blandt alle unge og er ikke systematisk mere udbredt blandt de unge, der ikke trives sammenlignet med dem, der trives. Der er dog sammenhæng mellem ikke at trives og at have været fuld 6 gange eller mere inden for den sidste måned. Dette gælder dog ikke for unge, der er ensomme.
- Unge, der har personlige problemer, er ensomme eller har en lav følelse af sammenhæng, har, i forhold til unge der trives, øget risiko for at være fysisk inaktive. Dette er også tilfældet for piger, der føler deres forældres forventninger til deres skole/ arbejdspræstationer presser dem.

7.6 DISKUSSION

At sundhedsvaner og dårlig trivsel er forbundet, er ikke nyt. Denne sammenhæng har været medtænkt i flere sundhedsteorier i forsøget på at forklare, hvorfor et menneske tillægger de vaner, de gør, og hvad der skal til for at ændre dem (61;62).

Gennem analyserne ses det, at sundhedsvaner og dårlig trivsel er forbundet, og dette er især tilfældet med rygning og hash. Sammenhængen mellem sundhedsvaner og trivselsindikatorerne kan forklares ud fra både et individperspektiv og et socialt perspektiv. Hvis der tages udgangspunkt i individperspektivet til forklaring af sammenhængen mellem sundhedsvaner og dårlig trivsel, kan de unges valg være udtryk for, at de bruger rusmidlerne til at håndtere deres manglende trivsel (63). Coping kan her opfattes som en handling, der udføres af den unge i et forsøg på at håndtere sin livssituation. Ifølge denne forklaringsform tages sundhedsvanerne mere eller mindre ubevidst af den enkelte unge.

Set ud fra et socialt perspektiv er det muligt, at de unge simpelthen ser sundhedsvanerne som en del af deres identitet, eller som noget der hører sig til i de gruppefællesskaber, de indgår i. Her bliver vanerne således ikke et udtryk for, at de har det dårligt, men derimod et middel til at vise omverdenen, hvem de er.

De unge er i en periode, hvor de er påvirkelige af deres omgivelser. Vanerne hos forældre, venner og andre (f.eks. klassekammerater) har en betydning, og det kan tænkes, at de unge, der ikke trives, måske er endnu mere påvirket af deres omgivelser end andre, der ikke har trivselsproblemer. I andre undersøgelser af MULD-datasættet er der fundet sammenhæng mellem subgrupper og sundhedsvaner, og det er muligt, at dette kan være med til at forklare nogle af mønstrene omkring de unges sundhedsvaner (64).

Især hvis det antages, at de unge spejler sig i deres venner og tit vælger venner, der ligner dem selv i livsstilsvaner. Ifølge sundhedsteorien Primary Socialisation Theory har unge, der ikke er velsocialiseret i skolesystemet, en øget tendens til at knytte sig til andre unge med en afvigende sundhedsadfærd (65).

I rapporten "Tendenser i tiden" foreslår de unge, at mulige forklaringer til deres sundhedsvalg kan være, at rusmidlerne bliver brugt af de unge som en mulighed for at slippe dagens problemer, til at indgå i fællesskaber eller til at give øget selv værd (42). I en dansk undersøgelse foretaget med fokus på efterskoler og unges rygeadfærd fandt man, at rygning i høj grad også har en social funktion og giver unge en mulighed for at indgå i et fællesskab (66).

I Ringstedforsøget, der belyser 11-24-åriges sundhedsvaner i Ringsted kommune, fremhæves, at der blandt de unge sker et ubevidst pres, fordi alle tror, at deres klassekammerater og venner f.eks. drikker mere, end de reelt gør, hvilket medfører et pres for f.eks. at drikke det samme, som man tror andre gør (67). Dagens unge er altså udsat for et pres, hvad enten det er selvskabt eller udefrakommende i forhold til at følge deres venners adfærdsmønstre med rusmidler. Det vides dog ikke hvad årsagen er til, at unge der ikke trives, har øget sandsynlighed for at have dårlige sundhedsvaner. Dertil er det svært at vide, om deres sundhedsvalg primært skyldes, at de benytter sig af coping for at klare deres problemer, eller om de kan ses som udslag af modeling af andre unges adfærdsmønstre e.l. En reviewartikel af unges drikkemønstre har fundet, at det mest udbredte motiv er det sociale, og at det kun er en lille del, der bruger alkohol som en copingstrategi (68).

Unge alkoholforbrug er en af de belyste sundhedsvaner, der ikke umiddelbart ser ud til at være tæt knyttet til en manglende trivsel, idet sammenhængen kun findes mellem trivsel og det at have været fuld 6 gange eller mere inden for den seneste måned. Alkohol betegnes tit som et rusmiddel, der hos unge er knyttet til sociale sammenhænge. Fraværet af sammenhæng mellem trivsel og det at have været fuld 1-5 gange kan derfor skyldes, at alkohol er det mest brugte rusmiddel hos unge (24;42;67). Dette kan betyde, at selvom alkohol er benyttet i grupper af unge, der ikke trives, forsvinder betydningen i den statistiske analyse, fordi alkohol er så udbredt et rusmiddel.

Sammenfattende kan det siges, at ovennævnte undersøgelser viser, at de unge ofte, bevidst som ubevidst, dækker forskellige behov gennem brug af rusmidler. Hvilke årsager, der ligger til grund, vil kræve yderligere undersøgelser, uanset årsagen er usunde sundhedsvaner mere udbredt hos gruppen af unge med en manglende trivsel.

8. TRIVSEL OG SUNDHED

I foregående kapitel blev der set på, hvorledes manglende trivsel hang sammen med de unges sundhedsadfærd. Dette er netop det fokus, der er relevant i forebyggelse af kroniske sygdomme - som f.eks. kræft, hvor adfærdsændringer eller fastholdelse af en sund livsstil er det ønskede mål. Sundhed indbefatter dog mere end sundhedsadfærd. Ifølge Bjarne Bruun Jensen og Bente Jensen forbinder børn og unge også sundhed med lykke og generelt det at have det godt (69). Omvendt kan dårlig trivsel give fysiske symptomer, hvilket ses på børneafdelingerne, hvor et stigende antal børn indlægges med symptomer, der kan relateres til manglende trivsel (70).

Udgangspunktet for dette afsnit er, at trivsel påvirker de unges sundhed. Sundhed belyses i denne rapport bl.a. ud fra spørgsmål om oplevede smerter eller ubehag inden for de sidste 14 dage¹⁴ med fokus på gener, hvor det psykosomatiske kan spille en rolle. Gener som bl.a. hovedpine kan være en mulig fysisk reaktion på evt. dårlig trivsel i den unges liv. Det er her vigtigt at påpege, at de symptomer også kan have mange andre årsager, og at vi ikke har bedt svarpersonerne om at skelne mellem, om de selv mener, at hovedpinen er psykosomatisk eller somatisk.

I dette afsnit vurderes sundhed desuden ud fra selvvurderet helbred, selvvurderet fysisk form samt BMI (71). På de følgende sider ses der nærmere på, hvordan de fire trivselsindikatorer relaterer sig til udvalgte former for smerter eller ubehag, de unges selvvurderede helbred og fysiske form, samt de unges BMI, ud fra tesen om, at trivsel kan præge unges helbred og sundhedstilstand.

¹⁴ Spørgsmål vedrørende symptomer er en tilpasset form af spørgsmål fra Statens Institut for Folkesundhed. Sundheds og Sygelighedsundersøgelsen 2000.

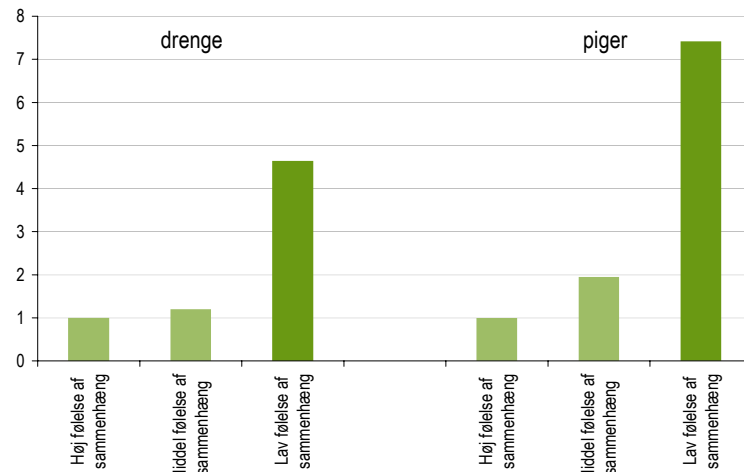
8.1 SELVVURDERET HELBRED

Selvvurderet helbred bruges i mange undersøgelser som en indikator for menneskers sygelighed, og det har vist sig, at selvvurderet helbred er en stærk prædiktor for dødelighed (39;58;72) og som sådan formentlig et godt samlet mål for, hvor godt ens helbred er. Med andre ord er folk i vid udstrækning i stand til at vurdere deres helbredstilstand.

Kun ganske få unge vurderer deres helbred til at være dårligt eller meget dårligt. Men selv med de relativt udbredte indikatorer på manglende trivsel, som anvendes i denne rapport, svarer unge, der ikke trives, i højere grad at deres helbred er dårligt, end unge der trives.

Figur 8.1: Sammenhængen mellem dårligt selvvurderet helbred og størrelsen på de unges sammenhængsfølelse (Odds-ratio).

OR

Mørkegrønne søjler er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

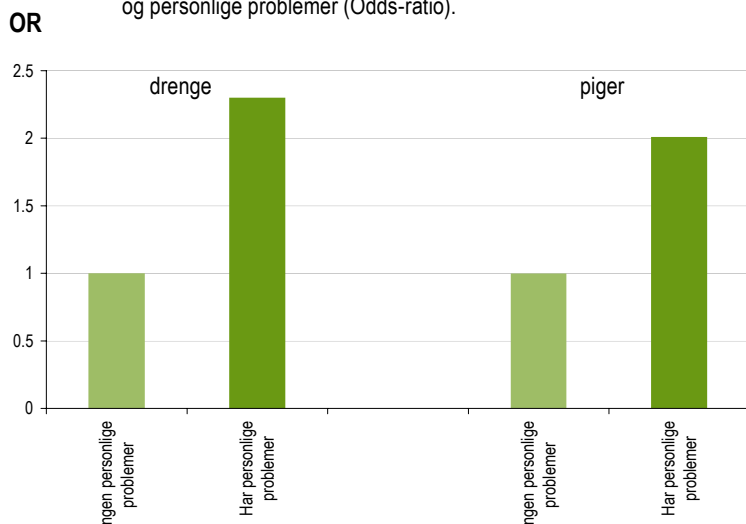
Figur 8.1 viser denne tendens tydeligt, idet det er de unge med en lav sammenhængsfølelse, der har størst risiko for at vurdere deres helbred som dårligt. Lignende tendens ses også hos unge med personlige problemer eller unge, der er ensomme. Piger, der føler deres forældres forventninger presser dem, har også en øget risiko for at vurdere deres helbred som dårligt. Det er dog få, hvor dette er tilfældet.

Table 8.1: Odds-ratioen for at vurdere sit helbred som dårligt fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drengene		Piger		
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR
Personlige problemer						
Ingen	15	10	1		1	
Har personlige problemer	35	90	6.4	(3,48-11,75)	11.6	(6,03-22,38)
Ensomhed						
Aldrig	11	10	1		1	
Sjældent	20	43	1.1	(0,53-2,34)	1.4	(0,69-2,74)
Ofte	18	46	5.5	(2,58-11,76)	6.1	(3,06-12,15)
Følelse af sammenhæng						
Høj	6	9	1		1	
Middel	4	9	1.2	(0,34-4,26)	2.0	(0,77-4,92)
Lav	26	64	4.6	(1,90-11,31)	7.4	(3,86-14,96)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	14	21	1		1	
Hverken støtter eller presser	3	5	1.0	(0,28-3,51)	1.7	(0,65-4,64)
Presser	5	10	2.2	(0,80-6,32)	2.5	(1,16-5,35)

8.2 SELVVURDERET FYSISK FORM

Figur 8.2: Sammenhængen mellem selv vurderet dårlig fysisk form og personlige problemer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

Tablet 8.2: Odds-ratioen for at vurdere sin fysiske form som dårlig fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

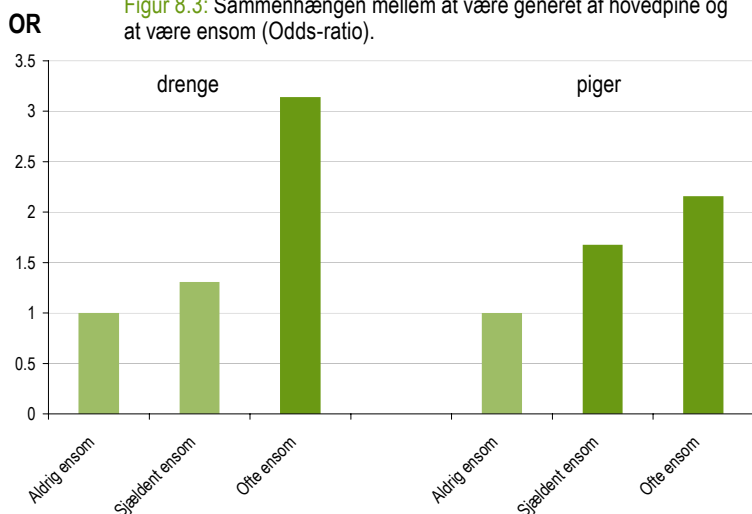
	Antal	Drengene		Piger			
		Drengene	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI
Personlige problemer							
Ingen	186	317	1		1		
Har personlige problemer	149	462	2.3	(1,83-2,88)	2.0	(1,72-2,34)	
Ensomhed							
Aldrig	78	83	1		1		
Sjældent	189	482	1.5	(1,17-2,01)	2.0	(1,55-2,52)	
Oftede	66	213	3.0	(2,14-4,30)	4.0	(3,01-5,18)	
Følelse af sammenhæng							
Høj	67	144	1		1		
Middel	47	106	1.3	(0,87-1,87)	1.5	(1,14-1,93)	
Lav	160	351	2.7	(2,03-3,66)	2.8	(2,31-3,49)	
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.							
Støtter	54	199	1		1		
Hverken støtter eller presser	25	27	2.3	(1,39-3,78)	1.0	(0,63-1,50)	
Presser	24	68	3.0	(1,81-5,06)	2.0	(1,45-2,70)	

I modsætning til selv vurderet helbred er der flere unge, der vurderer deres fysiske form som dårlig. Dette er igen et punkt, hvor unge, der ikke trives, er udsatte. Ud fra figur 8.2 ses det, at unge med personlige problemer har mindst dobbelt så stor risiko for at vurdere deres fysiske form som dårlig sammenlignet med unge uden personlige problemer.

Det samme gør sig gældende for unge, der er ensomme, har en lav følelse af sammenhæng i deres liv eller føler sig presset af forældrenes forventninger vedr. deres skole/ arbejdspræstationer. For drenge er alt andet end støtte fra forældrenes side forbundet med en øget risiko for, at de vurderer deres fysiske form som værende dårlig.

8.3 HOVEDPINE

Figur 8.3: Sammenhængen mellem at være generet af hovedpine og at være ensom (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

Der er en tre gange øget risiko for at have haft hovedpine, hvis den unge dreng tilhører gruppen, der ofte føler sig ensom, for pigernes vedkommende er det godt og vel to gange så hyppigt (figur 8.3).

Tabel 8.3: Odds-ratioen for at være lidt/meget generet af hovedpine fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

Tabel 8.3 viser, at tendensen, der ses hos unge der er ensomme, også gør sig gældende for unge, der ikke trives grundet personlige problemer, har en lav følelse af sammenhæng i deres liv eller i pigernes tilfælde føler et forventningspres fra forældrenes side.

Hovedpine er et af de symptomer, der kan have fysiske såvel som psykiske årsager. Hovedpine kan bl.a. være en gene for piger i relation til deres månedlige cyklus (73). Dette kan være en medvirkende forklaring på, at sammenhængen mellem trivsel og hovedpine er lidt mindre for pigerne end for drengene, ved at hovedpine generelt er et mere udbredt symptom blandt pigerne.

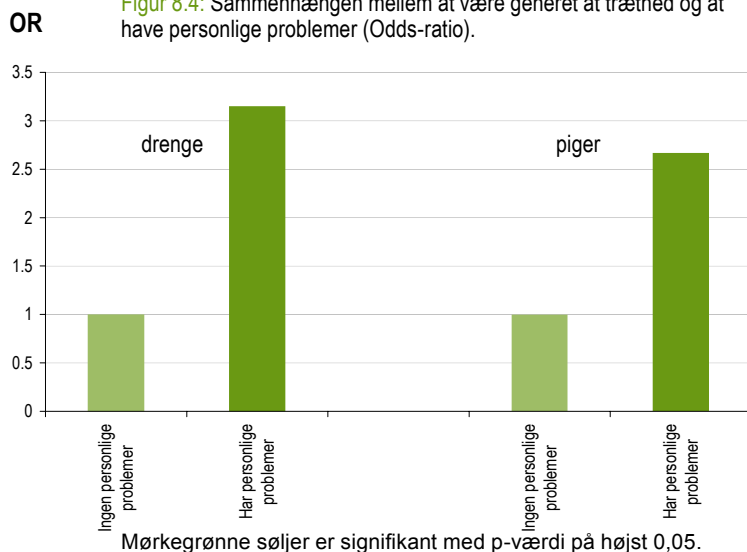
Randfordelingerne viser, at hovedpine er et meget udbredt symptom blandt de unge (19 % af drengene og 40 % af pigerne) (tal ikke vist), hvilket også understøttes af Sundheds- og Sygelighedsundersøgelsens landstal (58).

	Antal		Dreng		Pige	
	Dreng	Pige	Ujusteret	95% CI	Ujusteret	95% CI
Personlige problemer						
Ingen	138	406	1		1	
Har personlige problemer	108	422	2.6	(1,97-3,51)	1.6	(1,30-1,85)
Ensomhed						
Aldrig	66	122	1		1	
Sjældent	127	541	1.3	(0,95-1,82)	1.7	(1,32-2,13)
Ofte	49	157	3.1	(2,04-4,84)	2.2	(1,59-2,92)
Følelse af sammenhæng						
Høj	38	148	1		1	
Middel	26	77	1.2	(0,72-2,13)	1.3	(0,89-1,79)
Lav	64	166	2.1	(1,37-3,34)	1.6	(1,20-2,14)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	159	577	1		1	
Hverken støtter eller presser	39	72	1.2	(0,78-1,70)	0.8	(0,62-1,14)
Presser	34	132	1.4	(0,90-2,08)	1.3	(1,02-1,70)

8.4 TRÆTHED

Træthed er, i lighed med hovedpine, et symptom, der kan have en del årsager. Puberteten er en periode, hvor unge kan have tendens til at være mere trætte, hvilket også medfører, at træthed er et relativt udbredt fænomen hos de unge.

Figur 8.4: Sammenhængen mellem at være generet af træthed og at have personlige problemer (Odds-ratio).

Tabel 8.4: Odds-ratioen for at være lidt/meget generet af træthed fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

Antal	Drenge		Piger			
	Drenge	Piger	OR	95% CI	OR	95% CI
Personlige problemer						
Ingen	334	542	1		1	
Har personlige problemer	221	647	3.2	(2,45-4,05)	2.7	(2,22-3,21)
Ensomhed						
Aldrig	172	179	1		1	
Sjældent	299	772	1.2	(0,97-1,57)	1.9	(1,52-2,38)
Oft	82	236	2.4	(1,61-3,46)	3.5	(2,53-4,72)
Følelse af sammenhæng						
Høj	98	215	1		1	
Middel	60	93	1.1	(0,74-1,65)	0.9	(0,65-1,31)
Lav	125	230	1.8	(1,23-2,47)	1.7	(1,24-2,22)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	362	793	1		1	
Hverken støtter eller presser	99	138	1.5	(1,11-2,04)	1.7	(1,26-2,34)
Presser	76	202	1.5	(1,09-2,16)	2.0	(1,48-2,55)

Til trods for dette er unge, der ikke trives, i større risiko for at være generet af træthed end unge, der trives i det daglige.

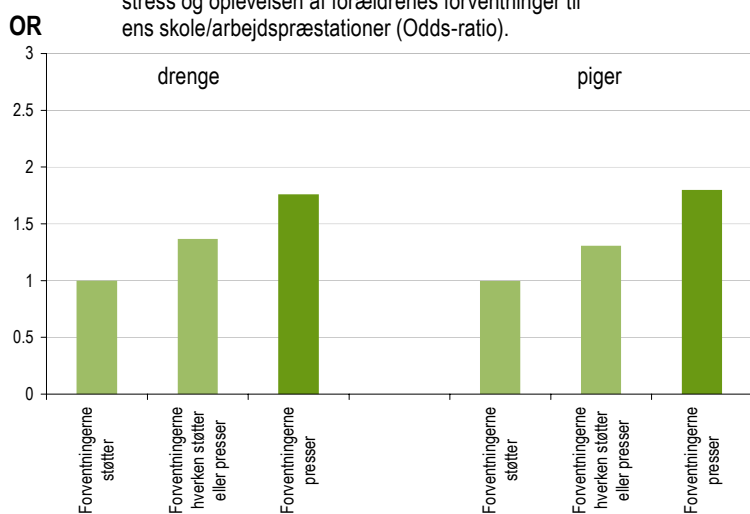
Hvis de unge føler, de har personlige problemer, er der for drengene over 3 gange så stor risiko for også at have været generet af træthed (OR=3,2) inden for de seneste fjorten dage. Pigerne med personlige problemer har ca. 2½ gange så stor risiko for at føle sig trætte i forhold til de unge, der ingen personlige problemer har (OR=2,7).

Unge, der er ensomme, har en lav følelse af sammenhæng eller føler sig presset af forældrenes forventninger til dem på skole/arbejdsområdet, er i højere grad generet af træthed end unge, der trives (tabel 8.4).

8.5 STRESS

Stress er i løbet af årene blevet et mere udbredt symptom og sygdom hos voksne. Stress er tit relateret til arbejdssituationen, høje forventninger o.l. Noget lignende ses hos de unge omkring deres skole- eller arbejdspræstationer.

Figur 8.5: Sammenhængen mellem at være generet af stress og oplevelsen af forældrenes forventninger til ens skole/arbejdspræstationer (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

Tabel 8.5: Odds-ratioen for at være lidt/meget generet af stress fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Drenge		Piger		
		Drenge	Piger	OR	95% CI	OR
Personlige problemer						
Ingen	99	245	1		1	
Har personlige problemer	107	433	3.9	(2,85-5,29)	3.3	(2,73-4,01)
Ensomhed						
Aldrig	48	104	1		1	
Sjældent	117	409	1.7	(1,19-2,44)	1.4	(1,07-1,76)
Ofte	40	162	3.4	(2,12-5,46)	2.9	(2,15-4,00)
Følelse af sammenhæng						
Høj	31	120	1		1	
Middel	23	56	1.4	(0,76-2,43)	1.1	(0,74-1,58)
Lav	50	115	2.0	(1,23-3,25)	1.2	(0,89-1,65)
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	128	443	1		1	
Hverken støtter eller presser	36	74	1.4	(0,91-2,06)	1.3	(0,96-1,78)
Presser	34	125	1.8	(1,15-2,69)	1.8	(1,39-2,33)

Et oplevet forventningspres fra forældrenes side til den unges skole- eller arbejdspræstationer kan medføre en forøget risiko for at være stresset.

Figur 8.5 viser, at for både drenge og piger er der 80 % øget risiko for at være generet af stress, hvis man føler sig presset af forældrenes forventninger til ens skole/arbejdspræstationer.

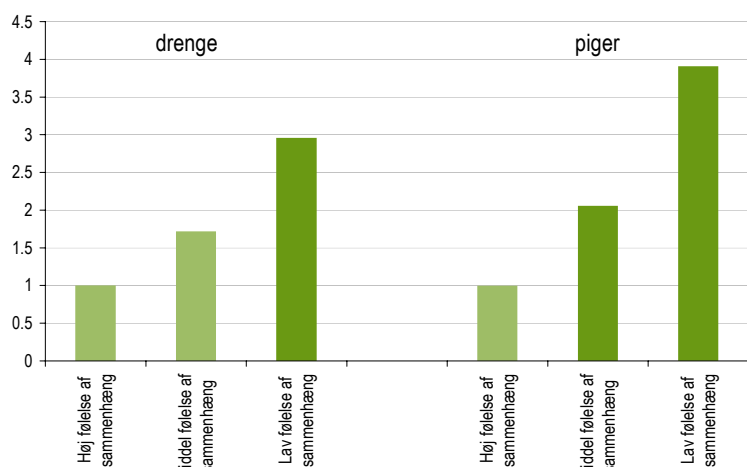
Ud fra **label 8.5** ses det, at de unge, der har personlige problemer eller er ensomme, har 3 gange så høj risiko for at være stresset end unge, der hverken er ensomme eller har personlige problemer. Desuden har drenge med en lav følelse af sammenhæng også en forøget risiko for at være stresset end drenge med en høj følelse af sammenhæng i deres liv. Denne tendens ses ikke hos pigerne.

8.6 AT FØLE SIG IRRITABEL

Selvom det at være ung også ofte indbefatter flere skænderier med forældre og irritation over deres indblanding o.l., har unge, der ikke trives, øget risiko for at være generet af irritation.

Figur 8.6: Sammenhængen mellem at være irriteret og størrelsen på de unges sammenhængsfølelse (Odds-ratio).

OR

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

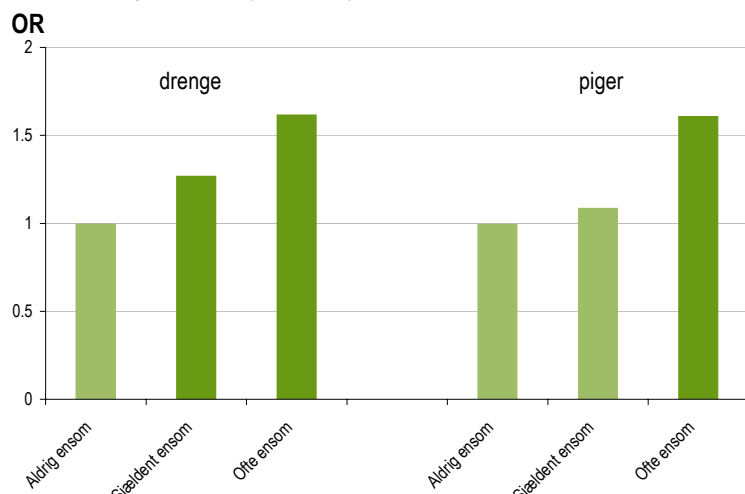
Tablet 8.6: Odds-ratioen for at være lidt/meget irriteret fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

Antal	Drengene		Piger			
	Drengene	Piger	OR	95% CI		
Personlige problemer						
Ingen	112	245	1		1	
Har personlige problemer	140	461	5.0	(3,73-6,68)	3.8	(3,09-4,54)
Ensomhed						
Aldrig	61	89	1		1	
Sjældent	132	418	1.5	(1,08-2,10)	1.7	(1,34-2,26)
Oftede	58	196	4.5	(2,94-6,96)	5.4	(3,94-7,51)
Følelse af sammenhæng						
Høj	29	77	1		1	
Middel	26	59	1.7	(0,97-3,04)	2.1	(1,39-3,07)
Lav	64	165	3.0	(1,84-4,78)	3.9	(2,83-5,41)
Opfattelse af forældrenes forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.						
Støtter	161	435	1		1	
Hverken støtter eller presser	38	80	1.1	(0,76-1,66)	1.5	(1,12-2,05)
Presser	43	158	1.9	(1,25-2,74)	2.8	(2,18-3,66)

8.7 BMI

Overvægt såvel som undervægt er usundt. Derfor ses der nedenstående på hhv. unge, der er overvægtige eller undervægtige i forhold til normalvægtige. En usikkerhed ved denne måling er, at unge vokser og udvikler sig hurtigt i puberteten, hvorfor BMI i visse tilfælde kan være misvisende. Flere unge vil blive kategoriseret som undervægtige, pga. at de vokser meget hurtigt, mens færre bliver kategoriseret som overvægtige, da deres overvægt ikke måles så tydeligt grundet deres vækst i højden (71).

Figur 8.7: Sammenhængen mellem at være overvægtig (BMI >25) og ensomhed (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

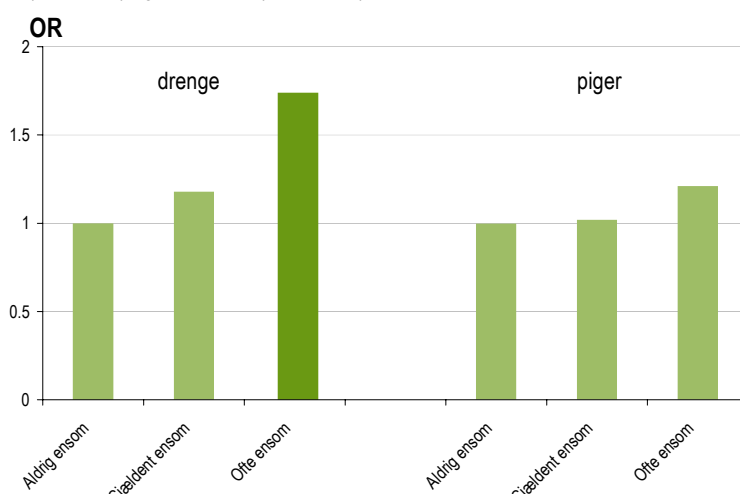
Der er fundet sammenhæng mellem ensomhed og overvægt. Figur 8.7 viser, at unge, der er ensomme, har 60 % øget risiko for at være overvægtige sammenlignet med unge, der aldrig er ensomme.

Unge med en lav følelse af sammenhæng, samt drenge, der føler forældrenes forventninger presser dem, har i lighed med ensomme en forøget risiko for at være overvægtige. Dette gør sig dog ikke gældende for unge med personlige problemer, eller for piger der lider under et forventningspres fra deres forældre (tabel 8.7).

Hvis der i stedet ses på unge, der er undervægtige, viser figur 8.8, at det kun er de ensomme drenge, som har en øget risiko for at være undervægtige. Hos pigerne er der ikke fundet nogen signifikant sammenhæng mellem ensomhed og undervægt.

Drenge med en lav følelse af sammenhæng har også en øget risiko for at være undervægtige. Unge, der har personlige problemer, eller føler deres forældres forventninger presser dem, har ikke nogen forøget risiko for at være undervægtige. Det samme gør sig gældende for piger med en lav følelse af sammenhæng.

Figur 8.8: Sammenhængen mellem at være undervægtig (BMI <18,5) og ensomhed (Odds-ratio).

Mørkegrønne søljer er signifikant med p-værdi på højst 0,05.

Tabel 8.7: Odds-ratioen for at være overvægtig (BMI>25) fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Dreng				Piger	
		Ujusteret		OR	95% CI	Ujusteret	
		Dreng	Piger			OR	95%CI
Personlige problemer							
Ingen	474	387	1		1		
Har personlige problemer	207	342	1.2	(1,00-1,44)	1.1	(0,96-1,32)	
Ensomhed							
Aldrig	200	131	1		1		
Sjældent	392	442	1.3	(1,05-1,53)	1.1	(0,88-1,53)	
Ofte	89	151	1.6	(1,22-2,14)	1.6	(1,25-2,09)	
Følelse af sammenhæng							
Høj	190	202	1		1		
Middel	131	102	1.3	(1,01-1,65)	1.0	(0,78-1,30)	
Lav	243	269	1.5	(1,22-1,86)	1.5	(1,23-1,83)	
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.							
Støtter	157	197	1		1		
Hverken støtter eller presser	40	25	1.2	(0,84-1,82)	0.9	(0,58-1,41)	
Presser	35	41	1.6	(1,04-2,42)	1.0	(0,72-1,49)	

Tabel 8.8: Odds-ratioen for at være undervægtig (BMI <18,5) fordelt på hhv. personlige problemer, ensomhed, følelse af sammenhæng og opfattelse af forældrenes forventninger.

	Antal	Dreng				Piger	
		Ujusteret		OR	95% CI	Ujusteret	
		Dreng	Piger			OR	95%CI
Personlige problemer							
Ingen	179	326	1		1		
Har personlige problemer	69	266	1.1	(0,80-1,42)	1.0	(0,87-1,24)	
Ensomhed							
Aldrig	75	118	1		1		
Sjældent	136	371	1.2	(0,88-1,58)	1.0	(0,81-1,27)	
Ofte	36	102	1.7	(1,15-2,65)	1.2	(0,91-1,61)	
Følelse af sammenhæng							
Høj	66	187	1		1		
Middel	37	93	1.1	(0,69-1,59)	1.0	(0,76-1,30)	
Lav	93	201	1.7	(1,19-2,30)	1.2	(0,98-1,50)	
Opfattelse af forældres forventninger til at man skal klare sig godt i skolen eller på arbejdet.							
Støtter	62	149	1		1		
Hverken støtter eller presser	13	19	1.0	(0,54-1,89)	0.9	(0,55-1,50)	
Presser	14	25	1.6	(0,87-2,98)	0.8	(0,53-1,31)	

8.8 RESUMÉ AF RESULTATER

- Der er større risiko for at vurdere sit helbred eller fysiske form som dårlig, hvis man ikke trives.
- Unge, der ikke trives, har øget risiko for at være generet af symptomer som hovedpine, træthed, stress og irritation sammenlignet med unge, der trives.
- Unge, der er ensomme, har en lav følelse af sammenhæng i deres liv eller drenge, der oplever deres forældres forventninger som et pres, har øget risiko for at være overvægtige i forhold til unge, der trives.

Der er blevet set på 4 forskellige symptomer stillet over for fire typer af helbredsmål: Symptomer inden for 14 dage; selv vurderet helbred; selv vurderet fysisk form og BMI. For at lette overblikket over resultaterne opsamlers tabel 8.9 resultaterne fra de foregående analyser og viser således alle sammenhænge, hvor der er risiko for at have været generet af et symptom eller have et dårligt helbredsmål, hvis man ikke trives på en af de fire trivselsindikatorer. Det ses, at alle symptomer eller helbredsmål er relateret til en eller flere af trivselsindikatorerne.

Table 8.9: Samlet oversigt over odds-ratio for forskellige symptomer og helbredsmål fordelt på trivselsindikatorer.

	Personlige problemer OR		Ensom OR		Lav følelse af sammenhæng OR		Presset af forældres forventninger OR	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Hovedpine	2.6	1.6	3.1	2.2	2.1	1.6	~	1.3
Træthed	3.2	2.7	2.4	3.5	1.8	1.7	1.5	2.0
Stress	4.0	3.3	3.4	2.9	2.0	~	1.8	1.8
Irritabel	5.0	3.8	4.5	5.4	3.0	3.9	1.9	2.8
Selv vurderet helbred	6.4	12.0	5.5	6.1	4.6	7.4	~	2.5
Selv vurderet fysisk form	2.3	2.0	3.0	4.0	2.7	2.8	3.0	2.0
Overvægt	~	~	1.6	1.6	1.5	1.5	1.6	~
Undervægt	~	~	1.7	~	1.7	~	~	~

Ingen signifikant sammenhæng: ~

Referencegruppen: Ikke at have personlige problemer, aldrig ensom, høj følelse af sammenhæng eller at føle sig støttet af forældrenes forventninger til at man skal klare sig godt i skolen/arbejdet.

8.9 DISKUSSION

De forskellige former for smerter og ubehag, der er belyst i dette kapitel, kan være af psykosomatisk såvel som somatisk karakter. Flere undersøgelser har fundet sammenhæng mellem forskellige symptomer og manglende trivsel (6;7;29;74).

De høje odds-ratios for at have et eller flere symptomer, uanset hvilken indikator vi anvender for manglende trivsel, tyder på, at symptomer hos unge kan hænge snævert sammen med, at de tumler med en række svære ting i dagligdagen.

Og selvom vi ikke præcist kan afdække årsagskomplekser med denne type undersøgelse, er der ingen tvivl om, at overhyppigheder, der ligger på 3 gange og opefter, indikerer, at der er nogle sammenhænge, der bør undersøges nærmere.

Det at føle sig ensom er den trivselsindikator, hvor sammenhængen med symptomerne er tydeligst¹⁵, idet der for alle symptomer og helbredsmål, undtagen BMI, er en fordobling eller mere af risikoen for at have været generet af et af symptomerne og/eller vurdere sit helbred eller fysiske form som dårlig. Det at føle sig presset af forældrenes forventninger er den variabel, hvor der ses den svageste sammenhæng med at have været generet af symptomer inden for de sidste 14 dage. Der er dog også for denne variabel sammenhæng med mange af symptomerne.

Unge, der ikke trives, har en tendens til at vurdere deres helbred og fysiske form som dårligere end unge, der trives. Dette indikerer, at der er en vis sammenhæng mellem de unges selvbillede på det psykiske område, og hvordan de føler, de fysisk fungerer. At de har øget risiko for at vurdere deres fysiske form som dårlig, hvis de ikke trives, harmonerer med deres sundhedsvaner - hvor der netop også er tendens til, at unge, der ikke trives, i mindre grad dyrker motion end unge, der trives i det daglige. Enkelte af trivselsindikatorerne er fundet at have sammenhæng med de unges BMI. Overvægten kan for disse unge være foranlediget af, at de ikke trives i det daglige, hvilket kan resultere i, at mad bliver en del af en copingstrategi. Dette har Bente Jensen bl.a. forsøgt at belyse, idet hun har opstillet to kategorier af unge, som er i risiko for at få problemer med overvægt. Den ene er "den isolerede unge", som let giver op og spiser usundt eller ikke bevæger sig, fordi han/hun ikke kan tage sig sammen. Den anden er "den gruppeorienterede unge", som følger gruppens normer, (som måske ikke altid er hensigtsmæssige) for at undgå at blive ladt udenfor. Den unges sundhedsadfærd betegner hun her som en mestringsstrategi (6;75). Dette er blot to typificeringer, der kan forklare sammenhængen mellem overvægt og trivsel, og det er langt fra de eneste, der kan skitseres.

¹⁵ Der er ikke lavet en decideret sammenligning mellem de forskellige trivselsindikatorer, da den måde de er defineret på er noget forskellig. Således er "lav følelse af sammenhæng" defineret som de laveste to kvintiler, det vil sige de 40 %, der scorer lavest, mens det at have problemer, der vanskeliggør hverdagen er defineret som dem, der svarer i en af de to kategorier nogen gange eller ofte/meget ofte.

Som tidligere nævnt under afsnittet om BMI, benytter vi her BMI inddelingerne for voksne. Dette betyder dels, at vi kan komme til at undervurdere andelen af overvægtige, fordi skæringspunktet for overvægt bør sættes lidt lavere for de 16-17-årige end for de 18-20-årige, og dels at vi kan komme til at overvurdere andelen af undervægtige, fordi mange af de unge stadig vokser meget hurtigt i højden, hvilket betyder at deres vægt i en kort overgang ikke følger med i samme tempo. Disse har altså ikke noget sundhedsmæssigt problem med undervægt. Dette betyder, at vores analyser på overvægt er blevet mere 'koncentrerede', idet nogle af de let overvægtige 16-17-årige kan være udeladt, mens analyserne på undervægt er blevet 'udvandede' ved, at en gruppe midt i en vækstspurt er kommet til at indgå i analyserne. Dette kan evt. være medvirkende årsag til, at vi finder en større sammenhæng mellem ikke at trives og overvægt end mellem dårlig trivsel og undervægt. En anden mulig forklaring kunne være, at det i dagens samfund er mere socialt stigmatiserende at være overvægtig end at være undervægtig, og at overvægt derfor i højere grad kan relateres til en dårlig trivsel.

Det fysiske billede af dårlig trivsels betydning for de unges sundhed er søgt afdækket i dette kapitel, og der er meget, der tyder på, at symptomer kan hænge snævert sammen med trivsel. Manglende trivsel er forbundet med en øget risiko for at være generet af symptomer og med en dårligere selvurdering af helbred og fysisk form. Sammenhængen findes på alle de symptomer og helbredsmål, der er inddraget. For nogle symptomer er sammenhængen med ikke at trives stærkere end for andre. Dog er der generelt en øget sandsynlighed, og i de fleste tilfælde mindst en fordobling af sandsynlighed for symptomet for unge der ikke trives sammenlignet med de unge, der trives.

Tilstedeværelsen af symptomer hos unge kan således bruges som indikator for, hvordan den unge generelt trives, hvilket gør det vigtigt at forholde sig til gentagne symptomer af flere årsager end umiddelbare sygdomshensyn. BMI findes ikke at have samme systematiske sammenhæng med trivselsindikatorer. Så selvom "overvægt" eller "undervægt" formentlig kan være indikatorer for manglende trivsel, er det forfatterens opfattelse, at disse skal ses i sammenhæng med andre symptomer, før man springer til en årsagsdiagnose omkring "manglende trivsel".

REFERENCER

- (1) Illeris K, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen, Lars Ulriksen. Ungdom, Identitet og Uddannelse. Center for Ungdomsforskning; Roskilde Universitetsforlag; 2002.
- (2) Mørch S. Ungdomsteori og intervention. Udkast 1, 81-118. 1990.
- (3) Petersen E, Bent Enig, Thomas Nielsen, Hanne Nødkov Petersen, Henrik Albeck, Bo Sommerlund. Livskvalitet, Resignation og Overlevelse - En prospektiv undersøgelse af 292 kræftbehandlede kvinder - beskrevet udfra Trivselsteorien. Aarhus: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet; 1997.
- (4) Fiske ST, Shelley E.Taylor. Social Cognition. Second Edition ed. McGraw-Hill, Inc.; 1991.
- (5) Bandura A. Self-Efficacy. United States of America: W.H.Freeman and Company; 1997.
- (6) Jensen B. Sundhed og Sårbarhed. 2002. Hans Reitzels Forlag.
- (7) Jørgensen PS, Bjørn E.Holstein, Pernille Due (Red.). Sundhed på vippen. Hans Reitzels Forlag; 2004.
- (8) Richard L, Potvin L, Kishchuk N, Prlic H, Green L.W. Assessment of the integration of the ecological approach in health promotion programs. American Journal of Health Promotion 1996;10(4):318-328. Figur oversat af Kræftens Bekæmpelse.
- (9) Andersen H, Sven Mørch. Socialpsykologiens verdener. Psyke & Logos 2000;21:383-414.
- (10) Jensen B. Kompetencebegrebet – anvendt i en analyse af børns trivsel i eliteidrætten. Danmarks Lærerhøjskole; 1999.
- (11) Jensen I, A.Prahl. Kompetence som et intersubjektivt fænomen. Kompetence i et organisatorisk perspektiv. Roskilde Universitetsforlag; 2000.
- (12) Jørgensen PS. Kompetence - overvejelser over et begreb. Nordisk psykologi 53[3], 181-208. 2001.
- (13) Ogden T, Mari-Anne Sørli. Sosial kompetanse i et funksjonelt og empirisk perspektiv. Nordisk psykologi 53[3], 209-222. 2004.
- (14) Berger PL, Thomas Luckmann. Den samfundsskabte virkelighed. 2 ed. Viborg: Lindhardt & Ringhof; 1999.
- (15) Bo IG. Selvets dannelsesproces hos Mead. Aalborg: Centertrykkeriet, Aalborg Universitet; 1997.
- (16) Due P, Lynch J, Holstein B, Modvig J. Socioeconomic health inequalities among a nationally representative sample of Danish adolescents: the role of different types of social relations. J Epidemiol Community Health 2003 Sep;57(9):692-8.
- (17) Giddens A. Modernitet og selvidentitet. København: Hans Rietzels Forlag A/S; 1996.
- (18) Holsen I. Ungdom som ikke trives med livet. In: Klepp K-I, Leif Edvard Aarø, editors. Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid.Oslo: Universitetsforlaget; 1997. p. 45-56.
- (19) Wel Fv, Hub Linssen, Ruud Abma. The Parental Bond and the Well-Being of Adolescents and Young Adults. Journal of Youth and Adolescence 29[3], 307-318. 2000. Plenum Publishing Corporation.
- (20) Johansen A, Søren Rasmussen. Social ulighed i sundhedsadfærd, helbred og trivsel hos teenagere. Betydning af skoleklassen. Statens Institut for Folkesundhed; 2003 Mar 11.

- (21) Bauman Z. Liquid modernity. Polity Press; 2000.
- (22) Ziehe T, Herbert Stubenrauch. Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. 7 ed. Forlaget politisk revy; 1999.
- (23) Ziehe T. Ambivalenser og Mangfoldighed. 1989.
- (24) Mellem dyd og dårskab - sammenhænge i unges liv 2005. Huset Mandag Morgen & TrygFonden; 2005.
- (25) Zøllner L. Unges (mis) trivsel. Odense: Center for Selvmordsforskning; 2002.
- (26) Jensen TB. Unges ensomhed - i perspektiv. Ungdomsforskning [1]. 2006.
- (27) Antonovsky A. Unravelling the mystery of health - How People Manage Stress and Stay Well. California: Jossey-Bass Inc. Publishers.; 1987.
- (28) Allison KR, Adlaf EM, Ialomiteanu A, Rehm J. Predictors of health risk behaviours among young adults: analysis of the National Population Health Survey. Can J Public Health 1999 Mar;90(2):85-9.
- (29) Due EP, Holstein B. "Sense of coherence", socialgruppe og helbred i en dansk befolkningsundersøgelse. Ugeskr Laeger 160[51], 7424-7429. 1998.
- (30) Suominen S, Helenius H, Blomberg H, Uutela A, Koskenvuo M. Sense of coherence as a predictor of subjective state of health: results of 4 years of follow-up of adults. J Psychosom Res 2001 Feb;50(2):77-86.
- (31) Buddeberg-Fischer B, Klaghofer R, Schnyder U. Sense of coherence in adolescents. Soz Praventivmed 2001;46(6):404-10.
- (32) Nielsen GA, Lene Ringgaard. Unges livsstil og dagligdag 2000 - forbrug af tobak, alkohol og stoffer. København: Kræftens Bekæmpelse og Sundhedsstyrelsen; 2002.
- (33) Henker B, Carol K. Whalen, Robin O'Neil. Worldly and Workaday worries: Contemporary concerns of children and young Adolescents. Journal of Abnormal Child Psychology 23[6], 685-702. 1995. Plenum Publishing Corporation.
- (34) Wadsby M. Children of Divorce and Their Parents. Linköping: Departments of Child and Adolescent Psychiatry and Paediatrics, Faculty of Health Sciences Linköping University; 1993.
- (35) Emery RE, Rex Forehand. Parental divorce and children's well-being: A focus on resilience. In: Haggerty RJ, Lonnie R. Sherrod, Norman Garmezy, Michael Rutter, editors. Stress, Risk, and Resilience in children and adolescents. Cambridge University Press; 1994. p. 64-99.
- (36) Ottosen MH. Samvær og børns trivsel. København: Socialforskningsinstituttet; 2004.
- (37) Lasgaard M. Ensom blandt andre. Psykolog Nyt 60[5], 3-7. 2006.
- (38) Ploug N. Social Arv Sammenfatning 2005. København: Socialforskningsinstituttet; 2005.
- (39) Iversen L, Tage Søndergård Kristensen, Bjørn Evald Holstein, Pernille Due. Medicinsk Sociologi. København: Munksgaard; 2002.
- (40) Simonsen B. De unges udfordringer: Nutidens krav til ungdommen. Jeg ved ikke hvor min vrede er - Et dokument fra en social pædagogisk verden . 2002. SUF. Den sociale Udviklingsfond 2002.

- (41) Simonsen B. "Skriv noget om centrale spørgsmål i forbindelse med debatten om unge og forskningen om unge". Vera - Tidsskrift for Pædagoger 21. 2002.
- (42) Kvist H, Jórún Christophersen. Tendenser i tiden der påvirker unges forhold til rusmidler. Roskilde Amt; 2002.
- (43) Groth MV, Gert Allan Nielsen, Lene Ringgaard. Unges livsstil og dagligdag 2001 - Geografiske forskelle og ligheder. Kræftens Bekæmpelse; 2003.
- (44) Illeris K, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen, Lars Ulriksen. Unge og ungdomsuddannelser. Ungdomsforskning 1, 8-11. 2002. Center for Ungdomsforskning.
- (45) Simonsen B. Unges forhold og forventninger til uddannelse og arbejde. Uddannelse, læring og demokratisering. Undervisningsministeriet; 2001.
- (46) Jespersen C, Sivertsen MB. Unges sociale problemer. En forskningsoversigt. Socialforskningsinstituttet 05:21; 2006.
- (47) Christensen B, Lise Birk, Bente Hansen, Klavs Holm, Anne Sophie Gottlieb, Mulle Nielsen. Sundhedsprofil for unge i København 2005. Folkesundhed København & Kommunallægeordningen Familie- og arbejdsmarkedsforvaltningen; 2005.
- (48) Jensen UH, Torben Pilegaard Jensen. Unge uden uddannelse. København: Socialforskningsinstituttet; 2005.
- (49) Goffman E. Stigma. København: Gyldendal; 1963.
- (50) Goffman E. Behavior in Public Places. New York: The Free Press; 1966.
- (51) Goffman E. Vore Rollespil i Hverdagen. Larvik: Hans Reitzels Forlag; 1992.
- (52) Kræftplan II. Sundhedsstyrelsen; 2005.
- (53) Chassin L, Presson CC, Rose JS, Sherman SJ. The natural history of cigarette smoking from adolescence to adulthood: demographic predictors of continuity and change. Health Psychol 1996 Nov;15(6):478-84.
- (54) Andersen LB, Hasselstrom H, Gronfeldt V, Hansen SE, Karsten F. The relationship between physical fitness and clustered risk, and tracking of clustered risk from adolescence to young adulthood: eight years follow-up in the Danish Youth and Sport Study. Int J Behav Nutr Phys Act 2004 Mar 8;1(1):6.
- (55) Kristensen PL, Wedderkopp N, Moller NC, Andersen LB, Bai CN, Froberg K. Tracking and prevalence of cardiovascular disease risk factors across socio-economic classes: a longitudinal substudy of the European Youth Heart Study. BMC Public Health 2006;6:20.
- (56) Baranowski T, Cullen KW, Basen-Engquist K, Wetter DW, Cummings S, Martineau DS, et al. Transitions out of high school: time of increased cancer risk? Prev Med 1997 Sep;26(5 Pt 1):694-703.
- (57) Conrad KM, Flay BR, Hill D. Why children start smoking cigarettes: predictors of onset. Br J Addict 1992 Dec;87(12):1711-24.
- (58) Kjølner M, N.Kr.Rasmussen. Sundhed og Sygelighed i Danmark 2000 - og udviklingen siden 1987. København: Statens Institut for Folkesundhed (SIF); 2002.
- (59) Center for forebyggelse. Narkosituationen i Danmark 2005. Sundhedsstyrelsen; 2005.

- (60) Ringgaard L, Gert Allan Nielsen. Unges livsstil og dagligdag 2004 - Muldrapport nr. 5. Kræftens Bekæmpelse & Sundhedsstyrelsen; 2005.
- (61) Bandura A. Social Learning Theory. New Jersey: Prentice- Hall, Inc.; 1977.
- (62) Glanz K, Frances Marcus Lewis, Barbara K.Rimer. Health behavior and health education. Theory, research, and practice. San Francisco: Jossey-Bass Inc. Publishers; 1997.
- (63) Andersen H. Coping: Mestring eller afværgelse. Udkast 1, 48-61. 1994.
- (64) Nielsen GA, Susanne Aaen, Kirsten Verkooijen, Lene Ringgaard. Trivsel, livsstil og sundhedsvaner blandt unge danskere ved årtusindskiftet. Ungdomsforskning 3[3 & 4], 80-87. 2004. Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark.
- (65) Oetting ER, Joseph F.Donnermeyer. Primary Socialization Theory: The Etiology of Drug Use and Deviance I. Substance Use & Misuse 33[4], 995-1026. 1998. Marcel Dekker, Inc.
- (66) Ingholt L. Rygefællesskaber. Ungdomsforskning 3. 2002.
- (67) Balvig F, Lars Holmberg, Anne-Stina Sørensen. Ringsted forsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet. København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag; 2005.
- (68) Kuntsche E, Ronald Knibbe, Gerhard Gmel, Rutger Engels. Why do young people drink? A review of drinking motives. Clinical Psychology Review 25, 841-861. 2005. Elsevier.
- (69) Jensen BB, Bente Jensen. Hvad er sundhed, og hvad påvirker sundhed? Unges tanker om ulighed, sundhed og handling for sundhed. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag; 2005. p. 61-84.
- (70) Andersen EM. Dråben, der giver børn stress. Børn&Unge - fagblad for pædagoger og klubfolk organiseret i BUPL 20. 2004.
- (71) Cole TJ, Bellizzi MC, Flegal KM, Dietz WH. Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey. BMJ 2000 May 6;320(7244):1240-3.
- (72) Helweg-Larsen M, Kjoller M, Thoning H. Do age and social relations moderate the relationship between self-rated health and mortality among adult Danes? Soc Sci Med 2003 Oct;57(7):1237-47.
- (73) Couturier EG, Bomhof MA, Neven AK, van Duijn NP. Menstrual migraine in a representative Dutch population sample: prevalence, disability and treatment. Cephalalgia 2003 May;23(4):302-8.
- (74) Berntsson LT, Kohler L. Long-term illness and psychosomatic complaints in children aged 2-17 years in the five Nordic countries. Comparison between 1984 and 1996. Eur J Public Health 2001 Mar;11(1):35-42.
- (75) Jensen B. Trivsel, kompetence, sociale relationer og overvægt blandt børn og unge. Adipositas Foreningen 4, 4-5. 2004. Adipositas foreningen.

Anvendte internetadresser:

<http://www.cancercode.org./code.htm>

BILAG A PRÆSENTATION AF ANVENDTE VARIABLE

Selve spørgeskemaerne anvendt de enkelte år kan ses på <http://www.cancer.dk/muld/index.asp>

TRIVSELSINDIKATORER

MULD-spørgeskemaet indeholder ikke et spørgsmål, hvor de unge direkte bliver spurgt, om de trives. Følgende spørgsmål er benyttet som indikatorer på trivsel/manglende trivsel:

Personlige problemer

Graden af personlige problemer vurderes ud fra spørgsmålet:

"Føler du, at du for øjeblikket har personlige problemer, der gør det vanskeligt for dig at klare daglige gøremål?" med svarkategorierne: "Ja, meget", "Ja, i nogen grad" og "Slet ikke". I analyserne er de, der har svaret "Ja meget" eller "Ja, i nogen grad" lagt sammen og henviser til gruppen, som har personlige problemer, der vanskeliggør deres dagligdag, eller for læsevenlighedens skyld blot de, der har personlige problemer. Spørgsmålet har været med i alle fem år.

Ensomhed

Ensomhed vurderes ud fra spørgsmålet: "Hvor ofte i hverdagen føler du dig ensom?", med svarkategorierne: "Meget ofte", "Ofte", "Sjældent" og "Aldrig". I analyserne er de, der har svaret "Meget ofte" eller "Ofte" lagt sammen, og beskrives som de, der ofte føler sig ensomme. Spørgsmålet har været med i alle fem år.

Lav følelse af sammenhæng

Temarapportens tredje mål på trivsel bygger på Antonovskys begreb "følelse af sammenhæng" (sense of coherence). Til vurdering af størrelsen på en persons følelse af sammenhæng, er der udviklet spørgsmålsbatterier af varierende størrelse. I Muld-spørgeskemaet benyttes et batteri med ni spørgsmål, som dækker de tre dimensioner af følelse af sammenhængsbegrebet: Håndterbarhed, Meningsfuldhed og Sammenhæng, med tre spørgsmål til hvert område. Hvert spørgsmål tildes point, som

lægges sammen og deles med ni. Dette tal udgør et mål for den enkelte unges sammenhængsfølelse. Herefter inddeles besvarelsene i 5 lige store grupper, der grupperer de unges følelse af sammenhæng som værende; "Meget høj", "Høj", "Middel", "Lav" og "Meget lav". I analyserne benyttes tre kategorier "Høj/Meget høj følelse af sammenhæng", "Middel følelse af sammenhæng" og "Lav/Meget lav følelse af sammenhæng". Manglende trivsel defineres herefter, som det at have lav følelse af sammenhæng.

I de analyser, hvor det er nødvendigt at arbejde med kun to grupper, opdeles variabelen i "Høj følelse af sammenhæng" og "Lav følelse af sammenhæng". "Høj følelse af sammenhæng" består af de unge, der har en meget høj, høj eller middel følelse af sammenhæng, mens "Lav følelse af sammenhæng" er de, der har en lav eller meget lav følelse af sammenhæng.

Spørgsmålsbatteriet har været med i fire år (2000-2003).

Oplevet forventningspres fra forældrene

Oplevelsen af at føle sig presset vurderes ud fra spørgsmålet: "Hvordan opfatter du dine forældres forventninger til dig i forhold til, at du skal klare dig godt i skolen eller på dit arbejde?". Svarkategorierne er: "Deres forventninger støtter mig i høj grad", "Deres forventninger støtter mig i nogen grad", "Deres forventninger hverken støtter eller presser mig", "Deres forventninger presser mig i nogen grad", "Deres forventninger presser mig i høj grad" og "De har ingen forventninger på dette område".

Disse seks svarkategorier er i analyserne samlet til fire kategorier: "Deres forventninger støtter mig", "Deres forventninger hverken støtter eller presser mig", "Deres forventninger presser mig" og "De har ingen forventninger på dette område". I analyser, hvor der kræves en todeling af variabelen, ses der på unge, der oplever deres forældre støtter dem, overfor alle unge, der enten ikke oplever der er nogen forventninger, føler sig presset af forventningerne eller hverken føler sig støttet eller presset af forventningerne.

Spørgsmålet har været med i to år (2003 og 2004). Se beskrivelsen af de øvrige forventningsvariable nedenfor.

DEMOGRAFISKE VARIABLE

Alder

I spørgeskemaet spørges der til de unges alder. I de tilfælde, hvor de unge ikke har svaret på spørgsmålet, er besvarelsen blevet opdateret med informationer fra CPR- registret.

Længden/typen af fars hhv. mors uddannelse

I forsøget på at belyse betydningen af socioøkonomisk status i forhold til helbred, har forskere brugt forskellige mål som f.eks. indtjening pr. år, uddannelsesniveau eller beskæftigelse(1;2). Man har fundet, at der er forskel på hvad disse måler, og at der er forskel på resultaterne af undersøgelser, der beskæftiger sig med eksempelvis hjertekarsygdomme og dødelighed, afhængig af hvilken variabel, som bruges til at måle socioøkonomisk position. En undersøgelse har fundet, at nuværende beskæftigelse har stærkere sammenhæng med helbred end længden af uddannelse (3).

Da MULD undersøgelsens målgruppe er unge mennesker, der stadig befinder sig i en transitionsfase i forhold til uddannelse og arbejde, er det mere relevant at vurdere deres socioøkonomiske placering ud fra forældrenes position end ud fra deres egen. Der er spurgte til fars hhv. mors højeste uddannelse og dels til deres beskæftigelse.

I denne rapport vurderes forældrenes socioøkonomiske position primært ud fra forældrenes højeste uddannelse og kun sekundært (hvis de ikke har svaret på spørgsmålet om højeste uddannelse) ud fra deres beskæftigelse. De angivne uddannelser er vha. Dansk Uddannelses-Nomenklatur 2001 (DUN 2001) fra Danmarks Statistik samt Uddannelsesministeriets uddannelsesguide (www.ug.dk) delt ind i følgende kategorier: "Op til 10 år skolegang/Specialarbejder", "Lærlingeuddannelse", "Gymnasial uddannelse/kort videregående uddannelse", "Mellemlang/lang videregående uddannelse".

Forældres ægteskabelige status

Hvorvidt forældrene stadig bor sammen eller er skilt/separeret/flyttet fra hinanden er belyst ved hjælp af en sammenkodning af to spørgsmål. Dette skyldes, at der kun er spurgte ind til om forældrene er skilt i 2002, 2003 og 2004. Der er i alle årene spurgte til, hvem de unge bor sammen med. Variablen består af de, der har svaret på om deres forældre er skilt (2002, 2003, 2004), og de der i 2000 og 2001 har svaret, at de bor med begge forældre eller en af dem.

Alle de demografiske variable har været med i alle fem år.

EGNE OG ANDRES FORVENTNINGER

Forældres/Venners/Samfundets forventninger

Med henblik på at belyse, om de unge oplever et forventningspres fra deres omgivelser, blev der i 2003 og 2004 medtaget et nyt spørgsmålsbatteri, der skulle belyse, hvordan de unge opfatter forventninger i forhold til forskellige områder af deres liv, og fra forskellige sider, nemlig fra forældre, venner/bekendte og fra samfundet (specificeret som holdninger der fremlægges i medierne). Der er i spørgeskemaet et spørgsmålsbatteri med fokus på hver af disse potentielle kilder til forventningspres. Hvert batteri består af 7 underspørgsmål, der søger at dække temaer som skole, sundhed, individualitet, livsstil og karriere. Emner der forventes at være centrale dele af de unges dagligdag. For at kunne sammenligne hvad der svares på de enkelte forventningsspørgsmål, er det de samme underspørgsmål der stilles.

I denne rapport præsenteres spørgsmålene fordelt på køn (se Kapitel 5), og der laves yderligere analyser på:

Hvordan opfatter du dine forældres forventninger til:

- at du skal vide, hvilken uddannelse/hvilket arbejde du gerne vil have?

Hvordan opfatter du dine venner/bekendte og bekendtes forventninger til:

- at du skal vide, hvilken uddannelse/hvilket arbejde du gerne vil have?

Hvordan opfatter du samfundets forventninger til:

- at du skal vide, hvilken uddannelse/hvilket arbejde du gerne vil have?

I spørgeskemaet findes følgende svarkategorier:

“- støtter mig i høj grad”, “- støtter mig i nogen grad”, “- hverken støtter eller presser”, “- presser mig i nogen grad” og “- presser mig i høj grad”. I denne rapport er “- støtter mig i høj grad”, “- støtter mig i nogen grad” samlet til kategorien “Deres forventninger støtter mig” mens “- presser mig i nogen grad” og “- presser mig i høj grad” er samlet i kategorien “Deres forventninger presser mig”.

Spørgsmålene om opfattelse af forventninger har, som nævnt ovenfor, været med i to år (2003 og 2004).

Egne ambitioner

Svarende til spørgsmålsbatterierne om forventninger, er der lavet et batteri, som skal afdække de unges egne ambitioner på de samme områder. Spørgsmålsbatteriet er formuleret efter følgende skabelon:

I hvor høj grad har du ambitioner på dine egne vegne om:

- at du skal vide hvilken uddannelse/hvilke arbejde du gerne vil have?

- osv.

Som tilfældet ved forventningsspørgsmålene laves der uddybende analyser på spørgsmålet om deres egne ambitioner, om at vide hvilken uddannelse/hvilke arbejde de gerne vil have.

Svarkategorierne er: “Jeg har i høj grad ambitioner om dette”, “Jeg har i nogen grad ambitioner om dette” og “Jeg har ingen ambitioner om dette”.

Spørgsmålene om egne ambitioner har været med i to år (2003 og 2004).

SOCIAL ADFÆRD

Som nævnt i Kapitel 2, viser flere undersøgelser, at skolen, og de oplevelser den unge får der, er af betydning for børns og unges trivsel. For at belyse skolens betydning gennem MULD-data, ses der på, hvilke uddannelsesretninger den største andel ikke trives, samt hvordan de unge vurderer, de klarer sig i skolen. De unge, der i stedet har en læreplads eller et arbejde svarer i forhold til dette. Pjæk benyttes her som et andet mål for, hvor godt den unge fungerer i enten skolen eller på arbejdet. Udover skolen vægter flere undersøgelser også betydningen af et godt netværk, og at man som ung kan indgå i sociale relationer. Disse aspekter belyses her via mål for, hvor god man er til at få nye venner, og hvorvidt man taler med nogen om ens problemer.

Nuværende uddannelsessituation

Der er i spørgeskemaet spurgt til, hvilken uddannelse eller arbejde de unge er i gang med. Efterfølgende er de unge opdelt i 5 grupper: Grundskole, Gymnasial uddannelse (alment gymnasium, HF, HHX og HTX), Erhvervsuddannelse (grundforløb, lærling/ skolepraktik, landbrugsuddannelse samt social- og sundhedsuddannelserne), Videregående uddannelse (kort videregående uddannelse under 3 år, mellemlang uddannelse 3-4 år og lang videregående uddannelse over 4 år) samt Øvrige. Øvrige indbefatter alle, der ikke er i gang med en traditionel ungdomsuddannelse, har erhvervsarbejde, er arbejdsløse, langtidssygemeldt, under revalidering, soldat eller tager et sabbatår. Gennem rapporten vil “øvrige” betegnes som “ikke under uddannelse”.

Følelse af at klare skole eller arbejde godt

Spørgsmålene: “Hvis du går i skole eller er under uddannelse, hvordan føler du at du klarer dig?”, og “Hvis du er i arbejde (gælder ikke fritidsarbejde) eller står i lære, hvordan føler du så, at du klarer dig på din arbejdsplads?” har fem svarkategorier: “Virkelig godt”, “Godt”, “Hverken godt eller dårligt”, “Dårligt” eller “Virkelig dårligt”. I rapporten ses der på gruppen, der har svaret “Dårligt” og “Virkelig dårligt”.

Pjæk

I spørgeskemaet spørges der til, hvor mange hele skoledage/arbejdsdage, de unge har mistet i de sidste 30 dage pga. pjæk. Deres svar er efterfølgende delt ind i tre kategorier: "Ingen", "1-2 dage" og "3 dage eller mere". I analyserne grupperes svarene således, at der dels ses på dem, som har pjækket 1-2 gange - overfor dem der ikke har pjækket inden for de sidste 30 dage, og dels dem der har pjækket 3 gange eller mere - overfor dem som ikke har pjækket inden for de sidste 30 dage.

Tale med nogen om problemer

Spørgsmålet: "Taler du i almindelighed med nogen om problemer?" har oprindeligt tre svarmuligheder: "Ja, jeg taler med nogen", "Nej, jeg klarer det selv" og "Nej, jeg har ikke nogen at tale med". Af analysetekniske årsager har det i denne rapport været hensigtsmæssigt at slå de to Nej-kategorier sammen, fordi der ikke er særlig mange, der har svaret; "nej, jeg har ikke nogen at tale med". Den samlede nej-variabel beskrives som; "Taler ikke med nogen om problemer". Man kan argumentere for, at det med henblik på trivsel er vigtigt at skelne mellem, om man ikke taler med nogen, fordi der ikke er nogen, man kan tale med, eller om det er fordi, man hellere vil klare det selv. Det kan vi ikke gøre, når vi slår de to Nej-kategorier sammen. Det, vi til gengæld får i vores analyser, er et slags socialt parameter, der giver en indikation af karakteren og graden af fortrolighed i den unges sociale relationer. Fortolkningen af resultaterne fra dette spørgsmål skal ske med dette for øje.

Evne til at få nye venner

Spørgsmålet: "Er det nemt eller svært for dig at få nye venner?", har fire svarmuligheder, nemlig "Meget nemt", "Nemt", "Svært" og "Meget svært". I rapporten ses der samlet på gruppen, der har svært/meget svært ved at få nye venner. I teksten refereres der til denne som at have svært ved at få nye venner.

Denne variable har været med i perioden 2000-2002.

Alle variablene om "social adfærd", på nær "hvor god man er til at få nye venner", bygger på tal fra fem år.

SUNDHEDSVANER

I belysningen af de unges sundhedsvaner ses der nærmere på de unges rusmiddelforbrug og aktivitetsniveau.

Rygning

Ved rygning benyttes tre kategorier: "Ryger ikke", "Ryger lejlighedsvist" eller "Ryger dagligt". I analyserne ses der dels på dagligrygere overfor ikke-rygere og på lejlighedsrygere over for ikke-rygere.

Alkohol

Som indikator for alkoholforbrug er der set på, hvor mange gange de unge har været fulde inden for de sidste 30 dage. Besvarelsene er kategoriseret i tre grupper: "0 gange", "1-5 gange" og "6 gange eller mere" inden for de sidste 30 dage. I analyserne grupperes svarene således, at der dels ses på dem, der har været fulde 1-5 gange - overfor dem der slet ikke har været fulde inden for de sidste 30 dage, og dels dem, der har været fulde 6 gange eller mere - overfor dem der slet ikke har været fulde.

Stoffer

Hash er det mest benyttede illegale stof, og benyttes her som vurdering af brug af stoffer. De unge havde fire svarmuligheder: "Har prøvet hash inden for den seneste måned", "Har prøvet hash inden for det seneste år", "Har tidligere prøvet hash" og "Har aldrig prøvet hash". I analyserne grupperes svarene således, at der dels ses på dem, der har prøvet hash overfor dem, der aldrig har prøvet hash, og dels på dem der har prøvet hash inden for den seneste måned, overfor dem der aldrig har prøvet hash.

Fysisk aktivitet

Målet for de unges fysiske aktivitet går på, hvorvidt de er fysisk aktive i deres fritid og ved transport. Dette vurderes ud fra en samlet variabel for fysisk aktivitet. Denne består af de unges selvrapporterede informationer om intensitet og varighed af fysisk aktivitet i forbindelse med transport og fritidsaktiviteter. I spørgeskemaet spørges ikke til daglig, men til ugentlig aktivitet.

Der ses på unge, der er fysisk aktive ved transport eller i deres fritid i mindre end 2 timer om ugen.

De valgte mål på rusmiddelforbrug og fysisk aktivitet har været med i spørgeskemaet i alle fem år.

SUNDHED

De unges sundhed er belyst dels ud fra Body Mass Index, selvvurderet helbred og selvvurderet fysisk form samt de unges rapportering af i hvilken grad, de har været generet af en række symptomer inden for de sidste 14 dage.

Body Mass Index

Body Mass Index er medtaget som en indikator for, om de unge er normalvægtige eller har problemer med overvægt eller undervægt. BMI er udregnet på baggrund af de unges selvrapporterede højde og vægt ud fra formlen: $Vægt (kg)/(højde (m))^2$.

I denne rapport opdeles BMI i de standardgrupper, som benyttes for voksne:

Undervægt (BMI $\leq 18,5$)

Normalvægt (BMI $= 18,5 - < 25$)

Overvægt (BMI $= 25 - < 30$)

Svær overvægt (BMI $= 30+$)

Brugen af denne kategorisering vil, fordi ca. to femtedele af deltagerne er under 18 år, kunne medføre en lille undervurdering af andelen af overvægtige, idet BMI-grænserne for overvægt og fedme er lidt lavere for de 16-17 årige (4;5). Derudover er der mange i denne aldersgruppe, der vokser hurtigt i højden, og derfor kan blive bedømt som undervægtige, uden at der behøver at være et sundhedsproblem af den grund. Der er altså risiko for, at andelen af overvægtige vil blive undervurderet, og at andelen af undervægtige vil blive overvurderet i en vis grad.

BMI er udregnet for alle unge i de fem år.

Selvvurderet helbred

Selvvurderet helbred bruges som et mål for de unges generelle helbredstilstand. Mulige svarkategorier er "Virkelig godt", "Godt", "Nogenlunde", "Dårligt" og "Meget dårligt". I analyserne er "Virkelig godt", "Godt" og "Nogenlunde" lagt sammen til kategorien "Godt helbred", mens "Dårligt" samt "Meget dårligt" er lagt sammen til "Dårligt helbred".

Selvvurderet helbred bygger på tal fra alle fem år

Selvvurderet fysisk form

Med henblik på at få et mere nuanceret billede af de unges fysiske liv, og hvilken sammenhæng dette har med trivsel, benyttes i denne rapport udover det tidligere præsenterede mål for fysisk aktivitet et yderligere mål, nemlig de unges selvvurderede fysiske form,

I lighed med variabelen selvvurderet helbred, er der fem svarkategorier, der går fra "Virkelig god" til "Meget dårlig". Disse er i den videre analyse rubriceret i to kategorier, idet "Virkelig god", "God" og "Nogenlunde" kaldes "God fysisk form" mens "Dårlig" og "Meget dårlig" kaldes "Dårlig fysisk form".

Selvurderet fysisk form er medtaget fra alle fem år.

Symptomer

I spørgeskemaet spørges der til 16 forskellige symptomer, og 4 af disse indgår i analyserne i denne rapport. De udvalgte symptomer kan være både fysiske og psykosomatisk betingede.

De 4 symptomer er:

Hovedpine

Træthed

Stress

Irritabilitet

Spørgsmålene har 4 svarkategorier, der spænder fra "Meget generet af" til "Slet ikke generet af". I analyserne er svarene inddelt i to kategorier, nemlig "Generet af", som inkluderer dem, der har svaret, at de er meget generet eller lidt generet af symptomet og "Ikke generet af", som inkluderer dem, der har svaret, at de næsten ikke er generet eller slet ikke er generet af symptomet.

Spørgsmålene om symptomer har været med to år (2003 og 2004).

REFERENCER

- (1) Galobardes B, Shaw M, Lawlor DA, Lynch JW, Davey SG. Indicators of socioeconomic position (part 1). *J Epidemiol Community Health* 2006 Jan;60(1):7-12.
- (2) Galobardes B, Shaw M, Lawlor DA, Lynch JW, Davey SG. Indicators of socioeconomic position (part 2). *J Epidemiol Community Health* 2006 Feb;60(2):95-101.
- (3) Davey SG, Hart C, Hole D, MacKinnon P, Gillis C, Watt G, et al. Education and occupational social class: which is the more important indicator of mortality risk? *J Epidemiol Community Health* 1998 Mar;52(3):153-60.
- (4) Cole TJ, Bellizzi MC, Flegal KM, Dietz WH. Establishing a standard definition for child overweight and obesity worldwide: international survey. *BMJ* 2000 May 6;320(7244):1240-3.
- (5) Petersen TA, Rasmussen S, Madsen M. Danske skolebørns BMI målt i perioden 1986/1987--1996/1997 sammenlignet med danske målinger fra 1971/1972. *Ugeskr Laeger* 2002 Oct 21;164(43):5006-10.

Anvendte internetadresser:

www.ug.dk

BILAG B SVARFORDELING PÅ ANVENDTE TRIVSELSINDIKATORER

Bilagstabel 1: Føler du, at du har personlige problemer, der gør det vanskeligt for dig at klare daglige gøremål?

Den totale stikprøvestørrelse: 9714

	Ja, i meget høj grad		Ja, i nogen grad		Slet ikke		I alt	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Alle	457	4.76	3100	32.32	6035	62.92	9592	100
Drenge	111	2.68	1015	24.53	3012	72.79	4138	100
Piger	346	6.34	2085	38.23	3023	55.43	5454	100

Bilagstabel 2: Hvor ofte i hverdagen føler du dig ensom?

Den totale stikprøvestørrelse: 9714

	Meget ofte		Ofte		Sjældent		Aldrig		I alt	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Alle	213	2.22	1096	11.45	5754	60.10	2511	26.23	9574	100
Drenge	66	1.60	367	8.89	2290	55.45	1407	34.07	4130	100
Piger	147	2.70	729	13.39	3464	63.63	1104	20.28	5444	100

Bilagstabel 3: Hvordan opfatter du dine forældres forventninger til dig i forhold til at du skal klare dig godt i skolen eller på dit arbejde?

Den totale stikprøvestørrelse: 3537

	Deres forventninger støtter mig i høj grad		Deres forventninger støtter mig i nogen grad		Deres forventninger hverken støtter eller presser mig		Deres forventninger presser mig i nogen grad		Deres forventninger presser mig i meget høj grad		De har ingen forventninger på dette område		I alt	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Alle	1496	43.54	986	28.70	420	12.22	367	10.68	83	2.42	84	2.44	3436	100
Drenge	544	39.45	433	31.40	210	15.23	134	9.72	24	1.74	34	2.47	1379	100
Piger	952	46.28	553	26.88	210	10.21	233	11.33	59	2.87	50	2.43	2057	100